

6. JUULI
ILMUB 1940. A. OKTOOBRIK

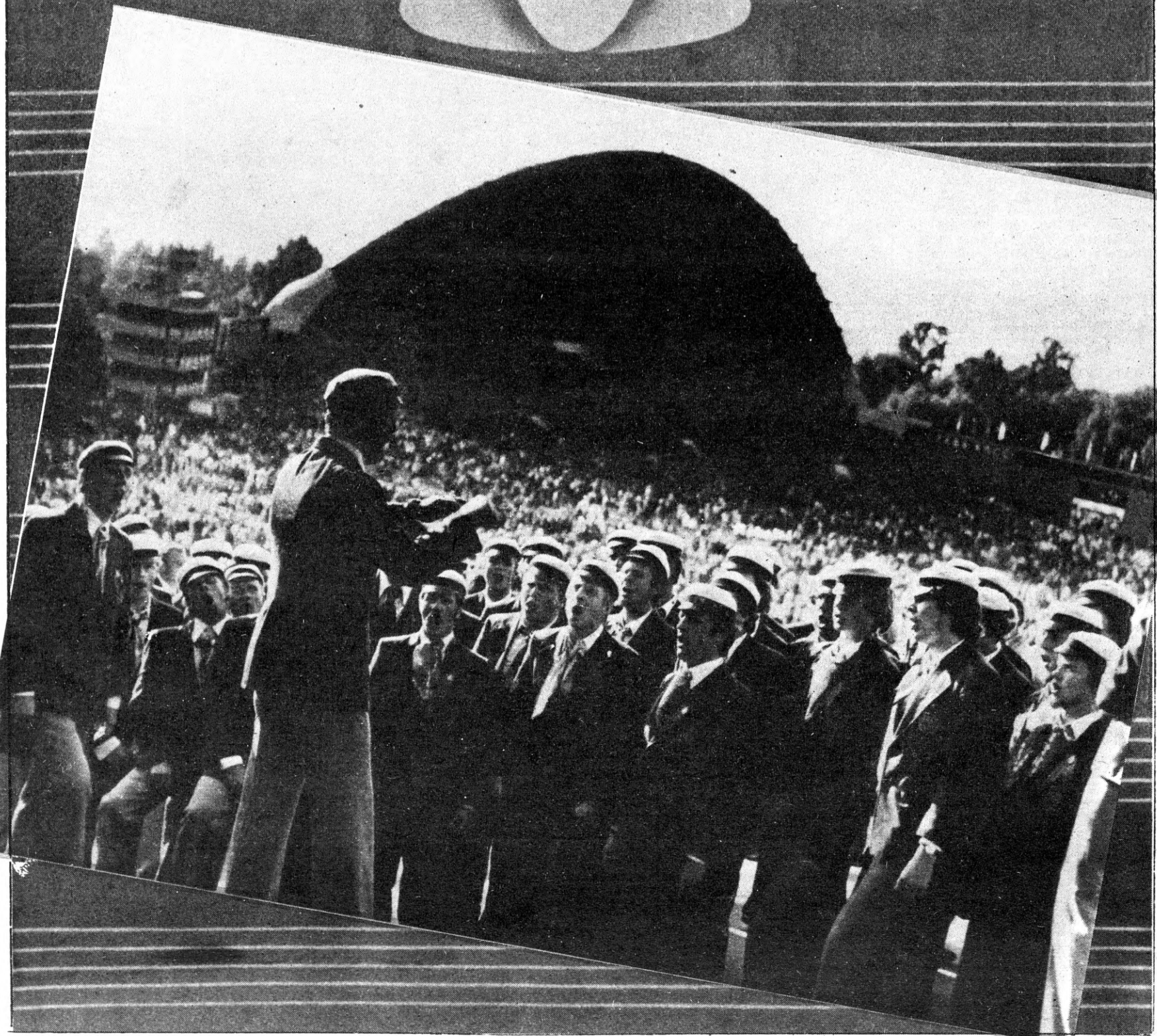
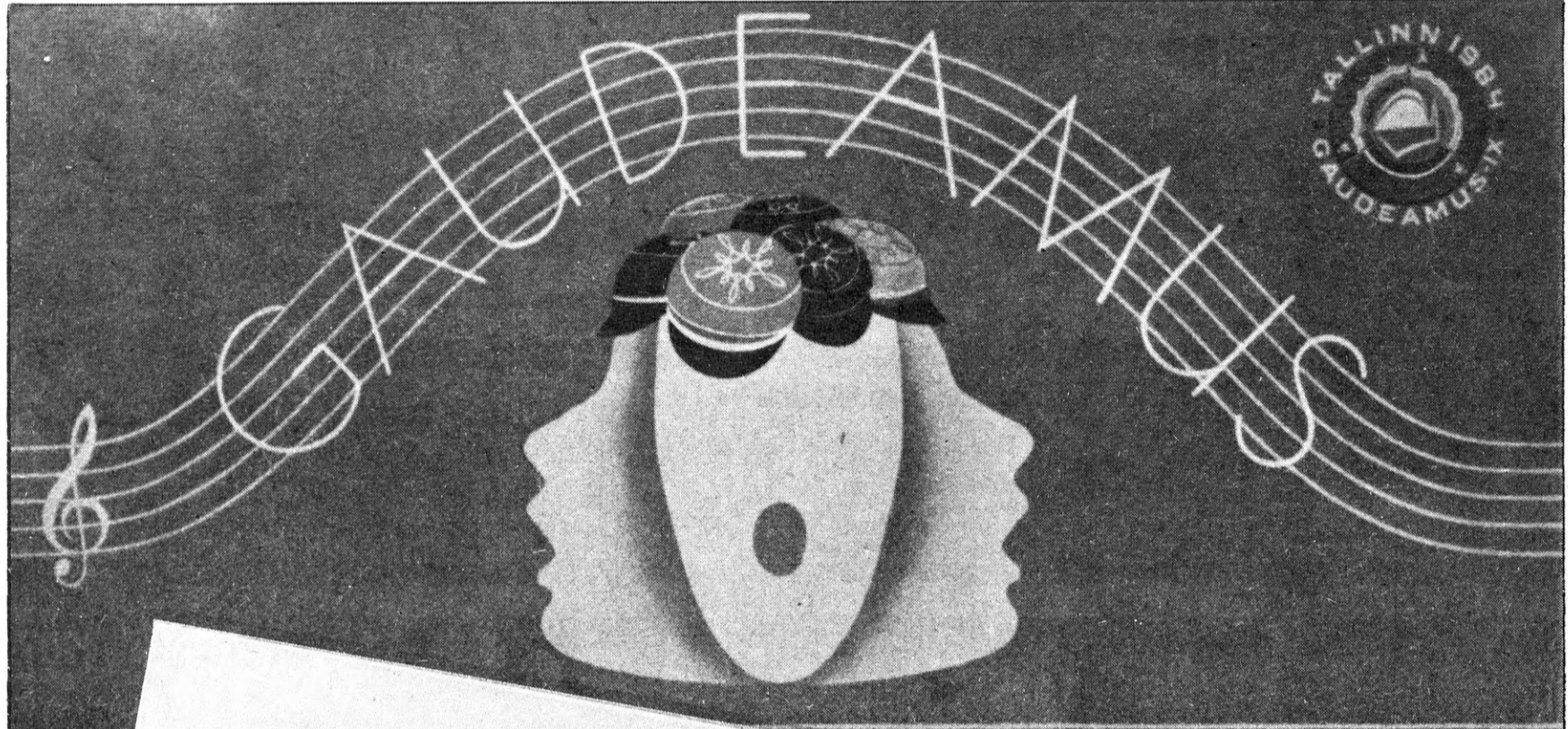

KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

Eesti NSV
Kultuuriministeeriumi
ja loominguliste
liitude häälekandja

27 • 1984 SIRP ja VASAR

«GAUDEAMUS IX» TALLINNAS 6.–8. JUULIL 1984

Sulepead sundis kätte võtma asjaolu, et Eestimaal on viimasel ajal elavnenud arutelu maaelu üle. Hoogu andis juurde teatrikuu. Kahju, et nendel aruteludel ja arvamuste vahetusel maainimene ise kõige tagasihoidlikumalt esineb. See on ka mõistetav, sest muidu ei oleks ta maainimene, rahulik ja teatud määral enesesetõmbunud. Maainimene mõtleb pisut kauem ega kiirustagi oma arvamust jagama. Kuid see ei tähenda, et tal seda ei ole.

Tõmban ka mina siis selga selle «maamehe rüü» ja püüan tema poole pealt vaadates sõna sekka öelda. Olen esimest põlve linnamees ja sedagi ainult tinglikult. Olen maal üles kasvanud ja tööalasel pidevalt seotud maaelu probleemidega. Alati olen püüdnud reaalsele pinnale jääda, mitte taga nutta Vargamäe Andrese aegset külaelu. Kuid tänu tolle aja suurtele sõnameistrite kannan minagi oma südames sügavat lugupidamist tõelise maainimese vastu ja seisan, müts peos, tolmleva rukkipollu ääres. Austus maa vastu on meie esisade pärandus. Ajalugu ei kordu, kuid olgu see maaelu linnastumisprotsess kui tugev tahes, maaelu omapära säilib ja maainimene jääb ikka maainimeseks. Ei usu, et tõeline põllumees need paljukorralised elamud oma koduks tunnistab. See on meie häda, et peame neid praegu ehitama. Heameel on, et Pärnu rajoonis on see periood siiski möödumas.

Sugugi ei taha nõustuda Olev Antoni järeldustega (vt. 3. aprilli «Edasi»), et tõelist maa-armastust ja peremehetunnet võib ainult möödunud maaelumlühkest otsida. Nõustuda ei taha ka palju muuga. Eelõeldu ei takista mind sugugi Olev Antonit üheks maaelu paremini tundvaks ajakirjanikuks pidamast. Küsimus on selles, et Olev Anton on nähtavasti sagedamini kokku puutunud külaelu probleemidega neis paikades, kus kahjuks moonaka- ja mõisakõimentaliteet on veel väga sügavalt juurdunud. Seepärast ei saa me üldistust teha ja aiuõigeid seisukohti välja pakuda. Üksikuid arengutendentsid jälgides püüdleme tõe tunnetuse poole.

Käesolev lugu ei pretendeeri sügavatele teoreetilistele üldistustele. Vaid käsitleb mõningaid tähelepanekuid ja praktilisi järeldusi tänapäeva külaelu arengus. Igasugune areng, kaasa arvatud ühiskondliku teadvuse areng toimub vana ja uue pidevas võitluses. Vastandite võitlus on arengu aluseks. Samuti on teada, et areng ei lähe alati tõusujoones, vaid on ka tagasilööke — kuid lõppkokkuvõttes võidab ikka uus.

Elus on nii, et alati leidub inimesi selle üldise arengu mõlema pooluse jaoks. Toimiks justkui kõievedu.

Peremehetundest ja moonakamentaliteedist meie elus uue ühiskonna ehitamisel on räägitud ja kirjutatud palju. Võib arvata, et arenenud sotsialismi tingimustes suureneb juba meie põlvkonna ajastul oluliselt peremehetunne ja kahaneb moonakamentaliteet. Kahjuks võime oma igapäevases elus ja töös sageli näha vastupidist. Kas sellest võib järeldused teha ja kahtluse alla panna arengu dialektika üldtuntud seaduspärasused? Muidugi mitte. Kuid meie ei tohi, käed rüpes, ootama jääda, et millal tuleb üldise arengu uus tõusuperiood. Ega asiata öelda, et iga inimene on ise oma õnne sepp. Meie peame elu arengu seadustest tulenevad võimalused ära kasutama, igasuguseid arengutendentsid ja ilminguid õigesti mõistma.

Külaelus algas (või on algamas. on ehk rajoonist ja piirkonnast) mõni aasta tagasi uus periood, lakkas üldine töötu ja inimeste äravool maalt. Praegu on juba täheldatav vastupidine nähe, et tööõudu tuleb maale juurde. Selle uue olukorra taustal ja baasil

ilmnevad nüüd senisest teravamalt mõningad üldist edasiminekut ergutavad ning ka pidurdavad tendentsid ja tegurid. Tugevneb võitlus vana ja uue vahel. See on alati nii olnud, koos soodustava impulsiiga elavnevad arengu mõlema pooluse liikumapanevad jõud.

Maale tuleb juurde mitmesugust rahvast. Osa neist en-

ningalgi määral nõustub, siis võime teha järelduse, et tänapäeva maainimene on võrdne partner linnainimesele, ta ei vaja eestkostet ega hooldamist, mida kahjuks sageli veel esineb ajakirjanduse veergudel, raadio- ja telesaadetes. Vaatamata sellele, et maal tuleb majandi kohta 40—45 kõrg- ja keskeriharidusega põllumajandusspetsialisti, püütakse põl-

nud selgusele jõuda, et kuhu see pere-mehetunne mõnes majandis kaob ja kust moonakamentaliteet toitepinda saab. Põhjusi on muidugi palju, nagu elus ikka. Kuid ei ole õige välistegurite mõju määravaks lugeda, peamised põhjused tuleb siiski leida maaelust endast.

Mõnel pool on nii, et kollektiviseerimise algaastail lah-

lused. Meenutame, et alles hiljuti tõsteti järjekordselt põllumajandussaaduste riiklikke kokkuostuhindu, suureneb elamuehituse maht maal, ka tehnikat tuleb juurde. Viimase viieteistkümnede aasta jooksul on põllumajanduslikud põhifondid ja energeetilised võimsused suurenenud üle kolme korra. Järjest väiksemaks jääb seega külaelu arengut takistavate objektivsete faktorite osakaal. Kuid samavõrra suureneb subjektiivsete faktorite osa. Seepärast oleme Pärnumaal viimastel aastatel suurt tähelepanu pööranud põllumajanduskaadri ettevalmistamisele, valikule ja paigutamisele. Kasvatustöö toimub elu enda arengus, seda eriti rõhutatakse. Ma ei jaga inimesi kasvatajateks ja kasvatavatateks. Viimaste roll ei meeldiks kellelegi. Samal ajal on enda kui isiksuse arengus suured tagamaad. Iga inimene on isiksus, peaks seda olema või selleks saama.

Olen pidevalt jälginud meie majandite töökollektiivide kujunemist ja kõikjal püüdnud kaasa aidata positiivsete nähtuste edasiarendamisele. Leian, et tänapäeva külaelus jääb määravaks just oma küla ja oma majandi tunde kujundamine. Kui seda ei teki, võtab endiselt maad moonakamentaliteet ja ühepäevaperemehetunne. Mis siis tõelise peremehetunde kujundamist takistab? Osaliselt oli sellest juba juttu, kuid põhjusi on palju. Juhuslikest ja läbisõitvatest inimestest on raske moodustada monoliitset ja töökat kollektiivi. Sellistele inimestele on võõras kodukoha tunne, nende ei või kunagi kindel olla. Kui tekivad raskused (põllumajanduses seda juhtub), siis suur osa neist lahkuvad, osa viiriseb töö juures ja viib teistegi töömeeloleu alla. Täheleandav on, et kohapealsele põllumehele ja tema järeltulijatele. Nemed peavad tooni andma, nemed on külaelu tõelised peremehed. Uustulnukas neab kohalikud traditsioonid, kombed ja tavad omaks võtma. Nii saavutame järjepidevuse ja peremehetunde kiu-nemise maal. Kes peaks siis seda tegema suunama ja kindlustama? Eelkõige juhtivad töötajad kohapeal majandis eesotsas majandi juhiga. Seda aga vahel ei suudeta.

Pärnu rajooni «Edasi» kolhoosis on aastate jooksul välja kujunenud väga üksmeelne ja töökas kollektiiv. Siin peetakse kalliks majandi nime ja põllumehe ametit. Siin ei tehta midagi käsutäiteks või plaani jaoks, vaid elu nimel, majandi huvides. Lõppkokkuvõttes tulevad ka kõik plaanid täis. «Edasi» kolhoosi peaspetsialistidest on enamik töötanud majandis üle kahekümne, peaaugronoom Arnold Erm isegi üle kolmekümne aasta. Kõik nad on tõelised põllumehed, oma majandi patriooidid, peavad kalliks põllumehe au ja seisust ning on uhked põllumehe ameti üle. Nemed annavadki majandis tooni ja loovad soodsa mikrokliima kõigis tootmisloikudes. Ja vastupidi, oma energia, töötatav ja oskuse ammutavad nad omakorda kolhoosi töökalt kollektiivilt. Võib jääda mulje, et esimehe ametit on sellises majandis kerge pidada, spetsialistid teevad kõik ära. Tegelikult nii ei ole. Sellist meeskonda, kus igaüks on isiksus, on raske juhtida. Tuleb lisada, et «Edasi» kolhoosi esimees, Eesti NSV teeneline põllumajandustöötaja Vello Prints on tõeline juht ja tunnustatud liider nii majandi spetsialistidele kui ka kogu kollektiivile. «Edasi» kolhoosi edusammud on üldtuntud. Lisame vaid niipalju, et piima-toodang lehma kohta oli 1983. aastal 5312 kg ja majandi puhastulu 3 miljonit rubla. Igalt haritava maa hektarilt saadi 4500 söötühikut. Sellised näitajad teeksid au igale Eesti-maa majandile.

Tippjuhi osast töökollektiivi kujundamisel on samuti palju

PEREMEHETUNDEST JA MOONAKAMENTALITEEDIST TÄNAPÄEVA KÜLAELUS

VALTER UDAM,
EKP Pärnu Rajoonikomitee esimene sekretär

Pärnu rajooni «Edasi» kolhoosi asula Libatses.

HARALD LEPPIKSONI foto

dised maainimesed, kes on ringi linnades täis saanud ja maale tagasi pöördunud, osa on päris uustulnukad. Enamasti tulevad maale tööinimesed, kes ei karda maatööd. Salata pole siin midagi, maal pole tööolud kerged. Maatöö on olnud praegu veel suurel määral ilmastikust, sest tööd tuleb teha lahtise taeva all. Ka tehniline progress maal jätab soovida. Vaatamata sellele kõigele on maatööl ja maaelul võrreldes linnaga ka palju eeliseid. Julgen öelda, et maaelu on palju stressivabam ja emotsionaalsem, pakub suuremaid võimalusi ka isiksuse arenguks.

Maainimene elab ja töötab vahetus kokkupuutes loodusega, see soodustab inimese harmoonilist arengut, alates lapsepõlvest ja lõpetades pensionieaga. Maainimene on suuremal määral kui linnainimene seotud füüsilise tööga. Tavali-selt on maainimesel ikka aia-maa ja koduloomad. See kõik rikastab inimest, soodustab laste arengut. Kätesaadavad on maainimesele ka meie kultuuririkkused. Praegusel ajal võib tegelikult igast maa-kodust tunni-poolteisega jõuda rajoonikeskusesse või suuremasse linna. Maainimesed külastavad teatrietendusi võrdsest linnarahvaga, puhkavad sanatooriumides ja puhkekodudes. Täidetakse ka keskerihariduse nõuet. Kui lugeja eeltooduga mõ-

lumeest ikka õpetada, millal ja kuidas külvama peab, mida ja millisele põllule külvata jne. Unustame, et on ammu täitunud C. R. Jakobsoni unistused haritud põllumehest Eestimaal. Põllumeest peetakse justkui alles käima õppinud lapseks, tegelikult on too laps juba täiseas. Arvan, et siin peitub üks neid allikaid, kust voolab moonakamentaliteedi pisik.

Tõelisele põllumehele on alati omane olnud peremehetunne ja korralikkus, austus maa vastu. Ta on esisade aegadeist peale tööd au sees hoidnud ja pühaks pidanud, isegi võõrale tehtud tööd. Maatöö jäi maatööks ja põllumees põllumeheks ka pärast põllumajanduse kollektiviseerimist. Kuid nüüd tuli põllumehele appi moodne tehnika ja algas põllumajanduse kemiseerimine, kerkisid suurfarimid ja teised usehitised. Põllumees istus raamatu taha, koolipinki. Aeg on möödunud kiiresti, peale on kasvanud põllumeeste uus põlvkond. Kas järjepidevus säilib? Arvan, et jah, kuigi mitte igal pool. Ei saa salata, on tehtud ka vigu, uute sihtide rajamisel kursist kõrvale mindud, kuid lõpuks siiski õigesse kohta välja jõutud. Ma ei pea tagantjärele tarkust millekski. Vigu ei tee ainult see, kes midagi ei tee. Kuid pöördugem tagasi käesoleva teema juurde. Olen korduvalt mõelnud ja püüd-

kus majandist mitmesugustel põhjustel suur osa tublisid põllumehi, seega katkes ka järjepidevus. Määravaks kujunesid nendes küldes põllumehele võõrad seisukohad, silmas peeti vaid hetkehuvisid ja momendivajadusi, tekkisid nii-öelda ühepäevaperemehed. Nõukogude elulaadi sildi all propageeriti külaelule võõrast miljööd. Juba neil aastail tekkisid ka esimesed Eestimaa «mustlased», kes rändasid majandist majandisse, otsides paremaid töö- ja elamistingimusi. Mõnel pool hakkasid sellised õnneotsijad koguni tooni andma. Nii ei teki- inudki nendes majandites oma majandi tunnet, peremehetunnet. Juhtiva kaadri puudus ja sellest tulenevad veed süvendasid moraallangust ja moonakamentaliteedi levikut. Majand läks allamäge, sellest raskused palkade maksimisel ja kõik muu.

Praegu on kerge öelda, et oleks pidanud tegema nii ja teisiti. «Oleks» ei aita midagi. Kuid kuritegu on see, kui meie praeguste võimaluste, teadmiste ja kogemustega ei suuda moonakamentaliteedist jagu saada, sallime korralagedust ja organiseerimatust. Meie kõigi ülesanne on kaasa aidata külaelus toimuvate positiivsete nähtuste arengule, toetada uut ja edasiviivat.

Praeguseks on meie riik loonud külaelu igakülgeks arenguks suurepärased võima-

räägitud ja kirjutatud. Tahaksin siiski lugejaga mõningaid mõtteid selles osas jagada. Meie rajooni majandites töötab palju tublisid tippjuhte ja eks see ole ka üks põhjusi, et Pärnu rajoon on viimase viie aasta jooksul, agrokondise ajal, kolmel korral tulnud üleliidulise sotsialistliku võistluse võitjaks. Kogemused on näidanud, et tippjuht, samuti ka keskastme juht, igasugune juht saavutab oma töös edu ainult siis, kui temale alluv töökollektiiv teda tõesti liidriks tunnustab. Sellest üksi, et mees kohale määratakse, on vähe. Meie ühiskonnas on töökollektiivi osa väga suur, seda peab iga juhtiv töötaja arvestama.

Sellest lähtudes oleme kaadri valikul alati püüdnud ette näha, kuidas töökollektiiv meie soovitatud mehe vastu võtab. Parteitöötajal, kes kaadriga tegeleb (see on aga meie põhitöö) on vaja näitejuhi vaistu. Ta peab oma inimesi hästi tundma ja suutma ette näha, milliseks edutamisele või ümberpaigutamisele kuuluv töötaja uuel ametikohtal välja näeb, kuidas uus ametirool temale mõjub.

Teatriga paralleelil toomine on õigustatud, sest ka elus, oma töökoha vahetamisel tuleb inimesel sageli ümber kehatuda, uude elurolli sisse elada. Mõni inimene ei suuda kunagi harjuda uuel tööpostil, nõrgem näitleja hakkab samuti ennast kordama. Nii elus kui ka teatris aitavad teoreetiline ettevalmistus ja elukogemused, määravaks jääb hea tahe ja töö. Seepärast peame pidevalt õppima nii raamatust kui ka elust endast.

Väga oluline on tagasiside. Iga juht peab alati teadma, mida töökollektiiv temast arvab. Nii on võimalik vältida vigu ja vigadest õppida. Nii kaua kui meil on «ilmeksimatud» ja «ülitargad» juhid, ei edene meie asjad. Seepärast ei pea hea juht ennast alluvatest targemaks, ei lase seda välja paista, ei anna seda mõista. Alluvad peavad juhi üleolekut ja tarkust ise tunnetama. Kirjutades sellest seepärast, et saageli me nii ei toimi, jagame õpetussõnu seal, kus seda ei ole vaja, püüame maainimest, nagu eespool öeldud, õpetada. Sellega soodustame moonakamentaliteedi levikut ja pidurdame peremehetunde arengust külaluses.

Lõpetuseks tahaksin rõhutada, et minu arvates maainimene ei vaja midagi eraldi, enda jaoks, peale oma kodu. Tema jaoks ei ole vaja eraldi kirjutatud raamatut või spetsiaalselt lavastatud teatritendust. Maainimene soovib ja on suuteline osalema kõigis meie eluvaldkondades võrdselt teistega. Ta loeb populaarteaduslikku kirjandust, romaane ja fölietone, temale kõlbab «Laudalüürika» ja «Hamlet». Iseasi on muidugi, et maaeluteemadel on vaja rohkem kirjutada nii olukirjeldusi, romaane kui ka näidendeid. Kuid seda juba meie kõigi jaoks. Arme asetame maainimest eraldi riigile, et meie lapsed ta sealt maha võtaks, teeme seda ise.

Elus on muidugi kõik tinglik, üldises peitub üksik ja vastupidi. See käib ka eelöeldu kohta. Tegelikult vajaksid maainimesed — põllumehed — oma põllumajanduslikku ajalehte. See ei olekski eraldi maainimese jaoks, seda vajame meie kõik, vähemalt paljud meist. On ju tänane linnlane eilne maainimene. Põllumajandusliku ajalehe olemasolu kindlustaks järjepidevuse maaelu probleemide käsitlemisel, aitaks maaelu probleemidele sügavuti läheneda, tõstaks põllumajanduslike teemade käsitlemise professionaalset taset.

Maaelu probleemid erutavad meid kõiki. Põllumajanduse arendamist on meil alati üldrahvalikuks ülesandeks peetud, samal ajal on aga selles valdkonnas ka kõige enam kuperpallitamist esinenud ja järjepidevuse puudumist märgata tänaseni.

KÜLALINE UNGARIST

Meie vabariigis ametlikul viisil viibinud Ungari Rahvavabariigi erakorraline ja täievoliline suursaadik NSV Liidus S. Rajnai oli 2. juulil vastuvõtul NLKP Keskkomitee liikme, EKP Keskkomitee esimese sekretäri K. Vaino juures.

Aseleidnud sõbralikust jutujamamisest võtsid osa EKP Keskkomitee välissidemete osakonna juhataja M. Murnikov ja Eesti NSV välisminister A. Green.

Samal päeval oli S. Rajnai vastuvõtul EKP Keskkomitee büroo liikme, Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe B. Sauli ja Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe asetäitja M. Vannase juures.

Suursaadikuga oli kaasas Ungari RV peakonsul Leningradis L. Vaci.

S. Rajnai korraldas 2. juulil piduliku vastuvõtu. Ta andis NSV Liidu rahvakunstnikule, sotsialistliku töö kangelasale professor G. Ernesaksale kätte Zoltán Ko-

Ungari Rahvavabariigi erakorraline ja täievoliline suursaadik NSV Liidus Sándor Rajnai ja NSV Liidu rahvakunstnik, sotsialistliku töö kangelasale professor Gustav Ernesaks piduliku vastuvõtu ajal. E. Normani foto (ETA)

dály mälestusmedali, mis on välja antud Ungari helilooja 100. sünniaastapäeva tähistamiseks.

3. juulil külastas S. Rajnai Välismaaga Sõpruse ja Kultuurisidemete Arendamise Eesti Ühingu, kus ta vestles ühingu juhatuse presiidiumi esimehe asetäitja S. Teesaluga.

Samal päeval sõitis S. Rajnai

Moskvasse. Tallinna lennujaamas oli teda saatmas Eesti NSV välisminister A. Green.

Eesti NSV-s viibimise ajal käis Ungari diplomaat Rocca al Mare Vabaõhumuuseumis, Pärnus, S. M. Kirovi nimelises näidiskalurikolhoosis, Olümpiapurjespordikeskuses ja monumentaalkunsti ateljees.

TERVITUS SULLE, ÜLIÕPILANE!

Vaevalt mõtlesid varem sellele, millise tähtsuse omab Sinu elus taidlusringidest osavõtt.

Täna ei kujutle Sa oma päevade kulgu selliste kultuuriliste harrastusteta.

Muusika-, kirjanduse-, kunsti- ja teatrilembesena astud peatselt oma rahva keelele. Siis oled Sa rohkemat kui üksnes oma kitsa eriala tubli spetsialist.

GAUDEAMUSLANE on igas mõttes oma rahva eesulaja.

Sinu isiklik mõju ulatub ja peab ulatuma oma ümbruskonna kultuurisfääri.

Sind vaadatakse, kuulatakse;

Sind oodatakse, Sinult õpitakse;

Sinuga minnakse koos.

«GAUDEAMUS» on midagi sügavamat ja tähtsamat kui favaline reakontsert.

«GAUDEAMUS» — see on ühine laul, mäng ja tants koos oma seniste, tänaste ja tulevaste sõpradega.

Homme võrsub sellest üksteist austav, abistav, ühtne ja aus internatsionaalne koostöö.

Õnnelikku kokkusaamist «GAUDEAMUSE» heliseval sõprussillal!

juuli, 1984.

GUSTAV ERNESAKS

LAULUPEOLISE

NB

REEDEL, 6. JUULIL

kl. 12 esinevad Vabaõhumuuseumis tantsuansamblid «Poljot» (Kiiev) ja «Adžaria» (Batumi); kl. 17 mängivad Viru mäel Minski Kultuuriinstituudi ja Vilniuse Ehitusinseneride Instituudi puhkpilliorkestrid;

kl. 17.30 mängib Harju tänava haljasalal Leedu Riikliku Konservatooriumi puhkpilliorkester;

kl. 19 toimub Lauluväljakul suur sõpruskontsert;

kl. 21 esinevad TPI aulas Läti Riikliku Konservatooriumi sümfooniaorkester ja üliõpilaskoor, Moskva Riikliku Ülikooli koor ja Moskva Füüsikainstituudi meeskoor;

kl. 21.30 mängivad Raekoja platsil Leedu Riikliku Konservatooriumi Klaipeđa teaduskondade

NSV Liidu Kirjastuskomitee, NSVL Ajakirjanike Liit ning Polügraafia, Kirjastuste ja Raamatukaubanduse Teaduslik-Tehnilise Ühingu keskjuhatuse tegid kokkuvõtte üleliidulisest konkursist, mille eesmärk oli välja selgitada aastail 1982—1983 ilmunud parima kunstilise kujunduse ja

V. SOROKINI PLAKAT

puhkpilliorkester ja Vilniuse Riikliku Ülikooli külakapell; kl. 21.30 esinevad Harju mäel Vilniuse Riikliku Ülikooli puhkpilliorkester ja TRÜ, TPedI ja TPI liikumisrühmad.

LAUPÄEVAL, 7. JUULIL

kl. 14 miiting igavese tule juu-

res Tõnismäel, rongkäik Lauluväljakule;

kl. 16 laulupidu Lauluväljakul.

PÜHAPÄEVAL, 8. JUULIL

kl. 16 tantsupidu Lauluväljakul.

TEHTI

KOKKUVÕTTEID

trükitehnilise teostusega ajakirjad.

Anti välja kaks esimese järgu, kaheksa teise järgu ning 25 kolmanda järgu diplomit.

Žürii märkis ära kaks meie vabariigis ilmutavat ajakirja: «Sotsialistlik Põllumajandus» (2. järgu diplom) ning «Teater, Muusika, Kino» (3. järgu diplom).

LOOMINGULISTEL OTSINGUTEL

Hiljuti toimus NSVL Heliloojate Liidu juhatuse sekretariaadi laiendatud koosolek. See oli pühendatud muusikute ülesannetele, mis tulenevad NLKP Keskkomitee 1984. a. aprillipileenumil öeldust ning NLKP Keskkomitee peasekretäri, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe K. Tšernenko kõnedes sisalduvatest juhtnõuudest ja soovitudest.

Juhatuses esimese sekretäri T. Hrennikovi ja teiste kõnelejad esinemistes kajastus sügav heakskiit pleenumi otsustele, mis peavad silmas nõukogude ühiskonna edasist arengut. T. Hrennikov ütles: «Seltsimees K. Tšernenko püstitas oma kõnes mitmeid uusi ulatuslikke ülesandeid. Suured ülesanded seisavad ka muusikute ees.»

«Pleenumi materjalid kutsuvad meid üles aktiivselt tegelema», märkis Vene NFSV Heliloojate Liidu juhatuse esimene sekretär R. Štedrin. «Palju on juba tehtud, kuid palju on veel teha. Igati tõsta aktiivsust, samuti heliloojate teoste mõju inimeste vaimule — see on meie peaaeslane. Selleks, et toda ülesannet täita, on vaja otsida muusikute ja kuulajate suhte uusi vorme. Muusika on headuse ja õigluse võimas relv. On oluline kasutada seda parimates, tulevikku nägevates vormides.»

Koosolekus osalejad väljendasid rahulolu selle üle, et koolireformis on jäetud tähelepanuväärne koht õpilaste esteetilise kasvatusena parendamisele.

«Kool — see on tänapäeva ühiskonna inimese kujundamise vundament», ütles NSVL Heliloojate Liidu juhatuse sekretär D. Kabalevski. «Heliloojate Liidul on, mille üle mõeldakse, on, millele rakendada jõud seoses koolireformiga. Kujuneb ju meie tulevane kuulaja just nimelt koolis, isegi lasteaias. Meie loominguilise liitu on koondunud enam kui kaks tuhat muusikut. Kas tõesti nende hulgas ei leidu entusiaste, kes tahaksid vahetult tegelda kooliprobleemide lahendamisega?»

«Koolis peaksid töötama tuntud muusikud», lüüsi Eesti NSV Heliloojate Liidu juhatuse esimees J. Rääts. «Lõppude lõpuks sõltub ju kõik pedagoogist. Kool peaks sisendada muusikaarmastust.»

Kooli abistamine on heliloojate liidule, muusikutele andnud küllaldase hulga kogemusi, palju on ära tehtud noorsoo muusikalisel ja esteetilisel kasvatamisel.

On kavas korraldada lastele ja noortele kirjutatud teoste konkursse, samuti üleliidulisi ja vabariiklikke muusikunädalaid, millel kõlaks nõukogude autorite looming ning mis oleksid mõeldud noore auditooriumi jaoks.

Veel kaks tähtsat küsimust seisid sekretariaadi koosoleku päevakorras — nõukogude rahva Suures Isamaasõjas saavutatud võidu 40. aastapäeva tähistamine ja NSVL Heliloojate Liidu poolt NSV Liidu relvajõududes tehtava kultuurialase šeflustoõ tugevdamine.

NSVL Heliloojate Liidu juhatuse sekretärid A. Pahmutova ja A. Ešpai ning teised osavõtjad rääkisid teoste loomisest, mis peegeldaksid meie kangelaslikku aega, mis aitaksid kujundada isiksuses vaimust ja kodanikuhoiakut.

Koosolekust võttis osa NLKP Keskkomitee kultuuriosakonna juhataja esimene asetäitja Z. Tumanova.

V. KOLOSSOVA
Ajalehest
«Sovetskaja Kultura»

KIRJANDUSKOMMENTAAR

JUUNI

Leiduderohket rada, mida loodus, võimukas nagu metsik elevand, käia ei taha, sunnib teda käima inimene, kes kirjutab sonette söeniidi valgeli, loob rütme elektriahju juures ja vasardab metallist masinal täht-tähelt maa mõtteid.

GEORG MAURER

Meie kommentaator Jaak Jõerüüt on puhkusel. Tarvitseb see lause kirja pan-na, ja sedamaid hakkad kahtlema-kõhklema: ta on küll puhkusel, ta ei kirjuta kommentaari (ka juulis ei kirjuta) — aga kas ta ikka puhkab? Ja üleüldse ja üle pea — millal kirjanikud puhkavad? Kuidas?

Küsi- ja hääumärkidega küllastatud stiil pole suurem asi. Seepärast jätkem küsimused ja katsugem leida mõni vastus. Küsin paarilt vanema põlve kirjani-kult, kes linnas lõunasta-vad (kui kodus toitu tege-ma hakata, siis võtab see nii tohutult aega), kuidas on lood puhkusega. Üks arvab, et ega töö suurt hoogu just ole, teine aga ruttab samas parandama, et midagi on ju ka ära teh-tud. Puhkuseplaane ei saa nagu pidada. Veel üks kir-janik tuleb vastu, ära vaev-atud nagu ees. Töö lõpp pidavat juba paistma, kin-nitab ta optimistlikult. Veel kuu, ja siis... «Kas puhkama?», küsin lootus-rikkalt. Ta kehitab õlgu: «Eks näis...» Paar päeva hiljem astun ette teatama-ta sisse proosamehe suvi-lasse Kiisal. Suures toas laob pottseppmeister kami-nat, poiss lõhub nurga taga puid, naine on haiglane, vanem rahvas ametis aia-töödega. Kirjamees ise tuleb väikesest ärklikamb-rist ja muheleb süüdlasli-kult: me tabanud ta teolt, ta just istunud kirjutus-masina taha ja teeselnud vaimutööd. Ta on silma-nähtavalt rõõmus, kui kü-lalised veerand tundi hil-jem jälle teele asutavad.

Ei taha küll sugugi väita, et kirjanikud üldse ei puhka. Võin koguni kiinnitada, et kui me mõnda kirjanik-ku kohtame ja ta meiega suhtleb, siis tal ongi para-jasti hingetõmbepaus. Tund või päev või nädal. Võib-olla rohkemgi, siis aga ha-katakse juba rääkima loo-mingulisest kriisist. Kir-janiku (nagu vist üldse loovisiksuse) puhkus on spetsiifiline, ei anna paigu-tada kalendrisse ega graa-fikusse. Puhata suvel — jah, kindlasti on neidki niiväisi distsiplineeritud vaimuga mehi-naisi, kes sellega toime tulevad. Kuid meenutagem kas või Tammsaare loovsuvesid. Niihästi Mati Unt kui ka Mihkel Mutt on oma svist töömeeleolu kirjeldanud. Ain Kaalep kurjastas kül-laliste üle, kes teadmata-tahtmata tema kallist töö-aega piiravad. Siia võib li-sada mitmeid. Või paljusid. Või — kõik.

Kirjanduselu hakkas juuni lõpul küll hoogu ma-

ha võtma. Juunis oli see aga veel täies hoos. Kirja-nike Harju tänava majas viidi elavatel-elevatel koos-olekutel lõpule möödunud aasta loomingu inventuur. Tartus peeti järjekordsed kirjanduspäevad, «Tartu kevadelgi» oli mitmeid kir-janike ülesastumisi. Noor-autorid said Tallinnas oma probleemid ühiselt läbi arutada. Ja väitlemine noore kriitika üle-ümber kestab.

Kahju küll, kuid suve hakul ei pääse paraku mu-remõtetestki. Suurim mure on lein. Kuuskümmend aastat meie kirjandust vää-ristanud Erni Krusten on lahkunud. Ja hoopis vara-kult murdis Harri Lehiste, meie huumorikirjandusele tooni ja takti juhatanud mees.

Nükker ja rahutukstegev on mõelda pikale puhku-sele, mille on endale võt-nud meie kirjanike käsi-kirjade raamatuteks vor-mijad. Esimesel poolaastal ilmus vaid kolm uudis-proosateost ja üks luule-tuskogu — Lehte Hainsa-lult, seegi kuulutatud suu-remate koolilaste lugemis-varaks. Mulle näib, et see on küll viimaste aasta-kümnete kõige negatiiv-sem rekord.

Kirjastajad on küll hoiatanud, et põhjuseks on trükitööstuse ümberkor-raldamine. Kuid meenuta-gem, et Kirjastuskomitee töötajate ja kirjanike koh-tumisel räägiti õige kate-goorilises toonis: originaal-kirjanduse väljaandmist ei tohiks mingid põhjused pi-durdada. Nüüd aga pean küll kujutlema, kuidas kir-jastuses ja trükkikodades meie kirjanike käsikirjade virnad kasvavad, kuidas niigi pikki kirjastamistsük-kel veelgi pikeneb. Luge-jad aga puhkavad uudis-teoste ostmise-lugemise vaevast, arvustajad puhka-vad retsenseerimisest, ka kirjanike rahakotid puhka-vad «finantsoperatsiooni-dest».

Nii pikki ja põhjalik puh-kus tuleks ju ometi lõpeta-da! Sest, nagu öeldud, kir-janikud suurt ei puhka. Nad pole meil küll kes-teab kui produktiivsed, kuid käsikirjad valmivad, igas sees suur hulke tööd ja vaeva, närvipinget ja loo-mingulist põlemist, mille viljadel täielik õigus maa-ilma kõige lugevama rahva lugemismälga rahuldada.

Kirjanikud ei puhka. Ei saa puhata, sest, nagu kin-nitab Georg Maureri luu-letuskogu, maailm toimub. Lakkamatult toimub ka see osa maailmast, mida nimetame kirjanduseks ja mis sünnib kirjanike iai-valvel. inimprobleemide rägastikku korrastavas teadvuses.

HENN-KAAREL
HELLAT

P. S. Seegi kommentaar on paberile pandud puhkuse ajast ja kirjutusmasinal, mis igatseb nii väga puh-kust, et lööb väsimusest tähti ülestikku. Kuid kui-das tohiks in ma teda sääs-ta!

H.-K. H.

VASTUKAJA JA POLEMIKAT

SÄILITADA KRIITILIST SÕNA

(Vt. «Sirp ja Vasar» nr-d 20, 22, 23 ja 25)

Meie kirjanduskriitikast on viimasel ajal palju kõneldud-kirjutatud. Muu hulgas mõis-tekse hukka kriitika teravat tooni ja väidetavat liiga julma otseütlemist. Milleni võib aga viia kriitika ülepakutud lee-bus, lausa pateetiline ülistus, selle kohta toob ajakirjas «Вопросы литературы» nr. 3, 1984 näiteid Jevgeni Sido-rov. Need näited (tsitaadid!) on uskumatult äärmuslikud: kirjandusteost kiidetakse pel-galt autori heade omaduste eest; mida vähem tekst kiit-miseks põhjust annab, seda suuremaid kiidusõnu tehakse, lugejat püütakse iga hinna eest autori poolele meelitada, eitatakse tulisel kõike, mis võiks ülistatavale kirjanikule kahju teha, või teinekord liht-salt jutustatakse teose süzee-ilustavalt-belletristlikult üm-ber. See kõik annab Jevgeni Sidorovile põhjust kõnelda kriitilise sõna devalvatsiooni-st.

Ajakirja samas numbris tsi-teeritakse L. Anninski, kes väidab, et «kõige hullem krii-tikas on vaikus, leplikkus... oleks vaja, et kriitikaks tekiks «kaklus»». Niisiis on keskaja-kirjanduses arutatav probleem osaliselt vastupidine meie omale.

Arvan, et hirm meie kriiti-ka õeluse ees on üle pakutud. Arvestades kas või eesti ini-mise omapära, mida nii, üt-leksin, arhetüüpiliselt kujutab Hugo Raudsepp «Mikumärdis» (kui ta kreissaest kõneleb), peaks meie kirjanik olema küll igasugusteks rünnakuteks valmis. Nali naljaks, et põh-jendatud otseütlemine on igal juhul õigem liialdatud ja võlt-silt delikaatsest keerutamisest, mis lõppkokkuvõttes midagi hinnangulist anda ei suuda. Meie praeguse kriitika hoiak on tunduvalt leebem ja välja-peetum, kui see oli näiteks 1920. aastatel. Ja nii see peab-ki olema, lahmivat nuuga löö-mist või isiklikke solvamisi ei ole kellelegi tarvis. Ent säili-tades kriitilist sõna, säilitame ka kriitiku isikupära ja jul-

gust, respektierime tema mait-set ja intuitsiooni. Jah, ka se-da, sest ilma kirjandusliku in-tuitsioonita ei saa olla head kriitikad.

Teine tänase eesti kirjan-duskriitika mure on ka juba mitmel pool välja öeldud — see on teooria vähene tundmi-ne. Pole mingit kahtlust, et kirjandusteooria sügav tund-mine aitaks kriitikutel mitme-kesistada meie üsna üheplaa-nilist arvustuspilti. Paneb imes-tama, kui vähe värsiteoreeti-list on meie luulekriitikas, ka-dumas on soliidisel tasemel ku-jundianalüüs. Miks on küllalt-ki tugeva psühholoogilise krii-tika kõrval sotsioloogiline hoo-pis kahvatum ja lingvistiline peaaegu puudub? Miks tun-takse vähe strukturalismi või hermeneutikat? Kuid ettevaa-tust! Ohuke ja eklektiline kir-jandusteoreetiline ettevalmist-ust kiht võib küll luua kõik-teadja illusiooni, ent momen-dil poppide teoreetike juh-u-lugemine võib kriitikul ka pea-hoopis segi ajada ja pärssida just seda eespool mainitud in-tuitsiooni. Teooriaga harimine (või eneseharimine) on süs-teem, pikaldane protsess, ja ainult siis, kui seda teha koos kirjandusloolise süvenemisega, võib see hakata tõelist kasu andma.

J. Sidorovi artiklis puudu-tati veel üht probleemi, mis just meie kriitilistes arutelu-des on viimasel ajal esile tõusnud, nimelt tõelise posi-tiivse kangelas nappust kir-janduses. Artikli autor sõnas-tak milliseid omadusi ta posi-tiivsel kangelas näha tah-haks (tegutsemisiha, võitlus-vaim, oskus kaotada, tahe ja suutlikkus võita jne.). Kuid samas hoiatab idealiseeritud üliinimese või lihtsustatud ka-rakteri eest: «Ta peab kind-lasti olema keeruline, nagu on keeruline iga erakordne ini-mene».

Usun, et lugeja ootab uut kangelas ka eesti kirjandu-selt, aga retsenti iärgi seda ju ei loo 1960. aastatel oli polee-mika kirjanduse ümber väga elav. Tundub, nagu poleks eesti kirjandus veel praegu-gi täiesti toibunud sellest talenti-

de, seiklejate, eksperimentee-rijate sissemarsist, mis teda 1960. aastatel vapustas. (Taas)-avastati, et kirjandust võib teha ka kangelaseta (ma ei mõtle selle sõna all lihtsalt te-gelast või peategelast), pikka-de kirjeldusteta, ammutuntud ja üldmõistetavate vahendite-ga jne. 1960. aastate kirjanike põlvkond tekitas hämmeldust, imetlust, ka viha, raevu ja nõrdimust, aga ta õpetas luge-jat mõistma niisugust kirjan-dust, mida too seni polnud harjunud üldse kirjanduseks pidamagi. Ja kriitika tuli appi nii kirjanikele kui ka lugeja-tele, toetas uusi kirjandusse tulijaid, kui tarvis, koguni pealetükkivalt. Ühiselt kasva-tati üles uus lugeja (ja muidugi ka uus kriitik), kes nüüd oskavad oodata kirjanduselt uut, kõrgemat taset, kui pool-teist aastakümnet tagasi püstitatu. Pole siis ime, et kriiti-ka praegu nii rahulolematu on. Ei, ega meie kirjandus toonastest tasemest allapoole küll langenud ole, aga ka mär-kimisväärselt tõusnud mitte. 1960. aastate mõju on aga ees-rindlikust nähtusest pidurda-vaks saamas. Sellest ajast on säilinud kartus, peaaegu foo-bia, olla naiivne ja naeruväär-ne, kõnelda asjadest tõsiselt. Ning sealt edasi on tulnud meie kirjandusse teadlikku deheroiseerimist, ironiat, kü-nismi, kujundivaesust. Ei ole küll tagasiteed kuhugi ärka-misaja õilsate heeroste juurde, momendile sobiva ja vajaliku kangelasega aga häbenetakse (või ei suudeta) välja tulla. Ponnistusi on, on ka õnnestu-misi, aga see pole ikkagi see. Poesia pakub, jah, tõesti, ka igatsetud kirgastumisvõimalu-si, selles on õigus Sirje Kiinil, kes seda oma lemmikut alati nii tuliselt kaitseb. Ent kan-gelane on siiski veel tulemata. Kriitikale võib ja peabki et-tehteid tegema, kuid tema virisemist tuleks siiski ära kuulata (ja ka arvutada), sest ta on, soovitakse seda või mit-te, nii kirjandusprotsessi kui ka kirjaniku loomingu mõju-tamise vahend.

MAIMU BERG

ESIMENE RAAMAT

KALLE SUUROJA. VIIMANE MARSRUUT. Kirjastus «Eesti Raamat». Tallinn, 1983. 176 lk.

visadust ja püsivust oma aine-valdkonna — väljelu — ava-mise; väärrib märkimist, et kõike varem ilmunud on raamatu jaoks vähem või rohkem stiililiselt silutud, täpsustatud ja kärbitud on ka autoripool-seid kommentaare, mõni lugu («Silmus») on sellest tuntavalt võitnud.

Suuroja raamatus on ta välilood ühinenud üsna kompak-teks tervikuks, andes ülevaat-liku pildi geoloogide ekspedit-sioonidest, eeskätt aga tahet ning mehisust proovile pane-vatest katsumustest ja seiklus-est. Autor mõnab: «See oli töö nagu ühe uurimisrühma töö ikka: raske tegijaile, ro-mantiline asjasse pühendamai-le ja tuuletallamine kodus ootavate naiste silmis. Kõik olene sellest, kelle pilguga vaadata».

Et kogumikku on sattunud ka mõned suhteliselt nõrge-mad lood (nii on «Hilised kül-lalised» kokku pandud otsekui materjali ülejääkidest, mis teistesse juttudesse ära ei mah-

tunud), see ei muuda oluliselt üldmuljet: Suuroja kirjutab hoogsalt ja suurevalt, raamat on tervikuna kaasakiskuv. Meelde jäävaim mitme võrd-kaalulise hulgas tundus alla-kirjutatule novellipärase puändiga «Uusaastaõõ»; üks sotsiaalselt kaalukamaid lugu-sid aga on «Silmus», kus ku-nagiste kullapesijate maha-unustatud terastross muutub kurikuulsa looduse alistami-se» sümboliks. Raamatu lõpu-lugu «Katherina, Woland ja Suur Must» oma salapärase koerte ilmumiste ja kadumise-ga näitab, et autoril on eel-dusi pikemaikski komposit-sioonideks.

Mõni raamatu stiililine ja ülesehituslik tahk ei lase siis-ki piirduda vaid tunnustus-sõnadega. Autori üldiselt süm-paatne, soe ja mõistev huumor («Lenkini hammas» — suurepärase humoristlik jutt ühe valutava hamba tekitatud segadusest ja peataolekust 80. lauskraadi all) muutub mõni-kord veidi pingutatuks. Näi-tekis kui tegelaste kõnepruugi kohta öelda: «...spetsiifilised sõnakombinatsioonid, mis on mõistetavad ainult siis, kui ei süveneta nende otsesesse sis-susse», mis esmapilgul ehk

16. veebruaril aastal 184... avas pan Vorel jahupoe majas «Roheline Ingel».

«Kuule, Poldi,» ütles meist korrus kõrgemal elava rittmeistri proua oma preilist tütrele, kes läks turule ja oli juba toast välja koridori jõudnud, «kruupe osta tolle uue käest, võime ju korraks proovida.»

Mõni tuulepea vahest mõtleb endamisi, et uue jahupoe avamine polnud ju mingi erakordne sündmus. Aga niisugusele ütlesin ainult: «Sina õnnetu!» või kehitaksin üksnes õlgu ega lausuks sõnagi. Kui maanimene polnud tollal oma kakskümmend aastat Prahast käinud ja tuli siis Strahovi värava kaudu Ostruhova tänavale, leidis ta siin kaupmehe samal nurgal nagu kahekümne aasta eest, pagari sellesama sildi alt ja pudupoodniku samas majas. Tollal oli kõigele oma kindel paik määratud, ja lüüa korraga lahti jahupood seal, kus varem oli olnud näiteks riidekauplus, oli nii tobe asi, et mitte kellelegi ei tulnud seda pähegi. Pood pärandus isalt pojale, ja kui kõigest hoolimata ikkagi kolis siia keegi Prahast mõnest muust linnajast või maalt, ei vandanud kohalikud elanikud talle väga kõõrdi, sest ta võttis omaks nende harjunud elulaadi ega häirinud seda uuendustega.

Kuid pan Vorel, kes oli siin võhivõoras, sõandas sisse seada jahukaupluse majja «Roheline Ingel», kus enne mitte iialgi polnud ühtki poodi olnud, ja seetõttu oli ta lasknud koguni esimesel korrusel asuva korteri tänavapoolse seina läbi murda! Seal oli alati olnud ainult kaaraken ja selle juures oli istunud hommikust õhtuni pani Staiškova palveraamatu taga, roheline mütsisirm silmadel, ja igapäev, kes mööda läks, võis teda näha. Veerandaasta eest oli vana leeknaine viidud Košire suruaiale ja nüüd — misjaoks küll see pood! Ostruhova tänaval oli juba üks jahupoodnik, kes asus küll päris tänava alguses, aga mistarvis veel teine? Tollal oli inimestel raha ja enamasti ostsid nad endile suurema tagavara otse veskest. Võib-olla mõtles pan Vorel endamisi: «Küll äri kuidagi ikka läheb!» Võib-olla mõtles ta ka endaga rahulolevalt, et ta on noor, ilus poiss, ümmarguse näoga, unistavate sinisilmadega, sihvakas nagu õsi, pealegi vallaline, nii et küll naiskoka ostma tulevad. Aga need kõik on vägagi küsitavad asjaolud.

vaimukaski, peitub taolises jutustamismeineris ikkagi oht muutuda tarbetuks teravmeeliseks. Ehk on siin üks põhjus, miks näiteks «Puhast verd laika» hästi ei suuda traagilist ja koomilist usutavaks tervikult ühendada. Teatavast stiililisest ebakindlusest annavad märku ka looduskirjeldused, mis on enamasti ilmekad («Taeva sinine, lumiste mägede külmpuhas valge, lehisepõõsade erkkollane, mägiseedrite surmõhine roheline»), kuid esineb ka väljalangemist ja liialdusi («Mägiseedrid soigusid lumes, seljad raske koorma all vimmas, okkad väsimuse härmahigis»).

Suuroja realistlikult jutustamismeinerilt oleks ülekohutune nõuda näiteks hämaraid sisemonoloogide ja süvapsühholoogilisi terendusi, kuid ka raamatu enda seisukohalt vaadates tundub, et parimate lugude programm — maksimaalset lõpunimeet — on teatavasti vastuolus kohatise vähenõudlikuma autoripositsiooniga (mis avaldub muide ka lõppsõnas: küsigem siinkohal, kas meie proosateostes on üldse tarvilkud seda sorti lõpusõnavõttud, kus autorid püüavad oma teoseid otsekuul välja vabandada ja üle seletada.) Nii muutub süžeearenduski vahel veidi vabajooksuliseks või jääb poolikuks (lõpulooleheleheljeld).

9. juulil täitub 150 aastat silmapaistva tšehhi kirjaniku ja publitsisti JAN NERUDA sündmist. Võrsunud kehvaoludest ja lapsepõlvest peale tunda saanud vaesuse ahvist, on mõistetav, et tema sümpaatia kuulus lihttrahvale, et ta oma loomingus püüdis leida teid parema ühiskonnakorra rajamiseks. Elu lõpul (Jan Neruda suri 22. augustil 1891) jõudis ta veendumusele, et parema tulevikuühiskonna võib rajada ainult töölisklass (eriti selgesti on ta väljendanud seda seisukohta artiklis, milles käsitles 1. mai esmakordset pühitsemist Tšehhis aastal 1890).

Oma kirjanduslikus loomingus oli Jan Neruda tšehhi moodsa lühijutu rajaja, igapäevase elu poeetilise avastaja. Tema tähtsus selles valdkonnas on esile tõstnud Karel Čapek: «Neruda teostest on moodne tšehhi proosa ammutanud alati siis, kui oli tarvis murda vana jutustamisvormi konkreetsete elunähtuste hindamise kasuks.»

Neruda parim proosateos on «Malá Strana jutud». Selles patriarhaalse elulaadiga idüllilises Praha linnajaoos elas kirjanik üle kolmekümne aasta. Väliselt ei muutunud seal selle aja jooksul peaaegu mitte midagi. Ometi ei jäänud Nerudale märkamatuks klassivastuolud ja paljud väikesed traagöödiad, mis peituvad selle rahu ja vaikuse maski taqa. Nendest ta oma «Malá Strana jutudes» pajatabki. Kord huumori ja irooniaga, kord südamlilikult ja tõsiselt. Käesolev jutt pan Vorelist ja tema merevaikpiibust on raamatu üks traagilisemaid. Malá Strana elanike kivinenud arusaamad, sinise väikekodanliku miljöö julmus hävitab pan Voreli. Ta on siin võoras, teda ei tunnista omaks — ja see saabki talle saatuslikuks.

JAN NERUDA

KUIDAS PAN VOREL OMA MEREVAIKPIIPU SUITSETAS

See oligi olnud umbes veerandaasta eest, mil pan Vorel oli Ostruhova tänavasse kolunud; ta tuli siia kusagilt külast. Temast ei teatud muud kui ainult seda, et ta on mõldri poeg; küllap ta ise oleks rääkinud rohkem, ja teinud seda meeleldi, aga temalt ei päritud. Nad lasksid tema vastu käiku põliselanike kogu uhkuse, neile oli ta võoras.

Ohtul istus ta alati ihuüks «Kollases Majas» õllekannu taga ahju kõrval seisva nurgalaua ääres. Teised ei teinud temast välja, ainult noogutasid pead, kui ta neid tervitas. Kes tuli hiljem kui tema, silmitses teda niisuguse näoga, nagu istuks võoras mees siin täna esmakordselt; kui tema tuli hiljem, siis juhtus, et vestlus jäi soiku.

Ja isegi eile polnud mitte keegi talle tähelepanu pööranud, kuigi oli olnud tegemist nii südamliku peoga! Pan Jarmárka, postiametnik, oli tähistanud oma hõbeulmu. Pan Jarmárka oli küll praegu veel vanapoiss, aga just 18. veebruaril oli möödunud kakskümmend viis aastat tollest näevast, mil ta oleks äärepoolt abiellunud. Pruu oli tal surnud juba aastakümneid enne laulatust, pan Jarmárka polnud hiljem enam näevõttule mõtelnud, et jäänud pruuks oma pruudile ja eile suhtus ta hõ-

bepulma tähistamise täiesti tõsiselt. Ka tema naabrid, puha head inimesed, ei näinud selles midagi kummalist, ja kui siis pärast tavalist igapäevast napsitamist tegi pan Jarmárka välja kolm pudelit melniki veini, jõid nad siiralt hõbepulma auks. Klaasid käisid ringi — trahteriperenaise kogu tagavara ainult kahest klaasist koosneski —, aga kordagi ei ulatunud need pan Vorelini. Ja ometi oli pan Vorelil kaasas uhiuus merevaikpiip, hõbeehisega kaunistatud, ja ta oli selle endale muretsemise üksnes seetõttu, et naabritega sarnaneda.

Niisiis 16. veebruaril kell kuus hommikul avas pan Vorel oma poe majas «Roheline Ingel». Juba eelmisel päeval oli ta siin kõik täielikult ette valmistanud, pood läikis puhutusest ja uudsusest. Sahtlites ja lahtistes kottides helkis jahu valgemaalt kui värskest lubjatud seinad ja herved läikisid kollasemalt kui apelsinivärvi sisustus. Poest mööda minnes uudistasid naabrid, nii mehed kui naised, hoolikalt, mõned astusid isegi paar sammugi tagasi, et veel kord teraselt vahtida. Aga poodi ei sisenevad mitte keegi.

«Küll nad tulevad,» ütles kella seitsme ajal endale pan Vorel, kes kandis lühikest hal-

Seejuures pole seltsimehelikkus ja abivalmidus — ka eri rahvusest tegelaskonna puhul — mingid tema kangelastele etteantud omadused, vaid igapäevast pingutust ja konfliktideski kujunev loomupärane hingeseisund. Minna lõpuni mis tahes hinnaga — see pole pelgalt autori loosung, vaid tema parimate tegelaste seesmine vajadus.

Läinud aasta viimase «Keele ja Kirjanduse» koondarvustuses nägi Pärt Lias meie noorema proosa ühisjoonena kirjanikuslikke reminitsentse. Sellisest asiast seisust on end lasknud mõjutada ka kriitika: reminitsentside puudumist (nappust), liiati aga dünaamilist süžeed peetakse vahel peaaegu et puuduseks. Kalle Suuroja looming on välja kasvanud vahendamata elukogemustest ning muutunud arvestatavaks kunstifaktiks, nii mõjub ta debüütraamat praegushetkel kahtlemata värskendava tuulepuhanguna. Suuroja parimad lood ületavad seiklusejuttude raamid ja lähenevad kunstipärastele novellidele. Tunnistagem, et Kalle Suuroja esimene reis eesti lühiproosasse on lõppenud õnnelikult.

AIVAR KULL

Pan Vorel hõõrus käsi. Ta vaatas uuesti tänavale ja tema pilk peatus pan Vojtišekil, kerjusel. Hetk hiljem seisis pan Vojtišek, sinine müts käes, poelävel.

«Siin on hea kroitser,» ütles pan Vorel inimsõbralikult, «tulge siia igal kolmapäeval.» Pan Vojtišek tänas muheldes ja lahkus.

Aga pan Vorel hakkas jällegi käsi hõõruma ja arvas: «Mulle näib, et kui ma kellelegi teraselt otsa vaatan, siis tuleb too inimene poodi. Küll äri juba minema hakkab!»

Aga samal ajal seisis preili Poldýnka «Sügava Keldri» juures ja jutustas nõunikuproua Kdojekovále: «Tal on seal nii palju suitsu, et kõik on ära suitsutatud.» Ja kui lõunasõögiks kruubisupp lauale toodi, kinnitas preili Poldýnka tõsiselt, et «see maitseb tubakasuitsuselt», ja pani lusika käest.

Kuni õhtuni pajatasid juba kõik naabrid üksteisele, et pan Voreli poes haiseb kõik tubakatossu järele, jahu on nagu röstitud kruubid suitsutatud. Ja pan Vorelit ei kutsutud enam teisiti kui «suitsunud kruubimüüja». — Tema saatus oli otsustatud.

Pan Vorel ei aimanud mitte midagi. Esimene päev oli kehv — hästi. Teine, kolmas päev — noh, küll äri veel minema hakkab! Nädala lõpuks polnud ta veel kahe kuldna eestki kaupa müünud... See on juba teab mis!...

Aga kõik jätkus samamoodi. Naabritest ei tulnud mitte keegi ja samuti ekhis harva poodi mõni maanimene. Korrapäraselt käis siin ainult pan Vojtišek. Ainsaks lohutajaks pan Vorelile oli tema merevaikpiip. Mida süngemaks mees muutus, seda vägevamaid suitsupilvi kerkis tema suust. Pan Voreli nägu oli nüüd kahvatu, laup kortse täis, aga merevaikpiip läks päevast päeva aina punasemaks ning helkivamaks. Ostruhova tänav politseinikud heitsid mürgiseid pilke tolle väsimatu suitsetaja pihta — kui ta oleks vähemalt kordki, piip hambus, üle uksele tänavale astunud! Eriti üks neist. Väike pan Novák, oleks teab mida andnud selle eest, kui ta oleks saanud pan Vorelil suitseva piibu suust lendu lüüa. Instinktiivselt võtsid ka politseinikud omaks vastumeelsuse, mida tundsid naabrid selle võõra suhtes. Aga pan Vorel istus sünoelt leti taga ega liikunud sealt.

Pood käis alla. Ja viie kuu pärast hakkasid pan Vorelit külastama kahtlased tüübid — juutidest liiakasvõttjad. Siis sulges pan Vorel iga kord oma poe klaasukse. Naabrid aga hakkasid üksteisele kindlalt toonil rääkima, et Malá Strana näeb peagi üht pankrotti. «Kes juba kord juutidega õiendama hakkab!»

Püha Haveli päeva paiku teati juba, et pan Vorel kolib välja ja et majaperemees teeb poest jällegi elukorterit. Ja lõpuks, päev enne kolimist, jäi pood täielikult suletuks.

Järgmise päeva hommikul kella üheksast kuni õhtuni tungles pan Voreli suletud poe ees palju inimesi. Räägiti, et majaperemees polnud suutnud pan Vorelit mitte kusagilt leida ja nõnda oli ta lasknud poeukse lahti murda, ja et sealt oli kukkunud alla tänavale puupink ja et üles oli jäänud kiikuma õnnetu kruubimüüja, kes oli end laealuse konksu külge poonud.

Kell kümme tuli kohale kohtukomisjon ja läks läbi maja kauplusesse. Nad võtsid enesetapja alla ja pan Uhmühl, Malá Strana politseikomissar, aitas neid. Ta pistis käe kadunukese kuuetaskusse ja tõi sealt laealuse piibu. Hoidis seda vastu valgust ja ütles: «Nii ilusaks suitsetatud merevaikpiipu pole mina veel näinud — vaadake!»

Teostest Jan Neruda «Povídky malostranské», Praha, 1979 tõlkinud LEO METSAR

Eile möödus 90 aastat Eesti teatri kauaaegse suurkuju, NSV Liidu rahvakunstniku Ants Lauteri sündinud. Ta tuli ilmale Läänemaal, Velise vallas talupoja pojana. 1913. aastal on ta üheksateistkümnendaastase noorukina kaastegev vastvalminud «Estonia» teatrimaja piduliku avamise «Hamleti»-lavastuses. Siitpeale jääb ta eesti teatrikultuuriga seotuks kuni surmani (1973), olles viimati meie näitlejate kutseorganisatsiooni, Eesti NSV Teatriühingu esimees. Tema elutööks jäi 60 eesti teatrikunstile pühendatud aastat, millel oli suur tähendus.

Ants Lauteri tegevust on sügavalt mõtestanud Voldemar Panso oma portreede raamat, kus ta kirjutab: «Lauteri tõi teatrisse teatrikultuuri, istutas meisse nõudlikkuse ning lugupidamise oma kutse vastu. Nii mitmedki seadused ja võtted, mida nõudis Lauteri, on vananenud, kuid nende seaduste vaim ei vanane. Talent tähendab oskust, oskus tähendab arenemist; areng tähendab distsipliini ja eetikat. — — —) Selles valguses särab meile Ants Lauteri, viimane universaalne teatrimees, kelles oli võrdvõimeliselt ühendatud esinõu, lavastaja, teatrijuht ja pedagoog. — — —) Võib-olla ei olegi juhus, et sama valla talupoja poeg oli ka Lurich ja me võime vahel nimetada Lurichit maadlus- kunsti Lauteriks ja Lauterit teatrikunstiks Lurichiks.»

Ants Lauterit mäletan koolipoisipäevilt 1930. aastate algupoolelt, mil «Estonia» teatris nägin tema lavastatud Kitzbergi «Püve talus» ja ühte tema hiilgeosa, Jalaka Jaani. See oli sedavõrd haarav etendus, et püsib mees ja hinges ka viiskümne aastat hiljem. Nii on ka Lauteri lavastatud «Pisuhänna» ja «Vedelvorstiga».

Kui 1938. a. sügisel avati Eesti esimene riiklik teatriala- ne õpiasutus — Konservatooriumi Lavakunstikool —, avanes mul õpilasena võimalus osa saada Ants Lauteri arukast õpetaja- ja pedagoogitööst. Et ta oli siis juba küps meister (44-aastane), kes valitses laitmatult näitlejakunsti tehnikat, psüühikat, häält ja keha, siis oli tal kõige vajalikum olemas, mida õpilastele õpetada. Ja meil omakorda õpetaja, kellelt näitlejakutseks olulist õppida. Temas olid õnnelikud kooskõlas õpetaja ja pedagoog. Ka sõnad ja teod. Ta oli äärmiselt nõudlik ning vihkas dilettantismi ja pinna- pealsust. Rääkimata tema erakordselt kõrgeast kütse- ja pedagoogietikast.

Pärast teatrikooli olin üks kolmest koolivennast, kelle elu- ja näitlejate ühtis Ants Lauteri omaga Eesti Riiklikes Kunstiansamblites, kus ta oli

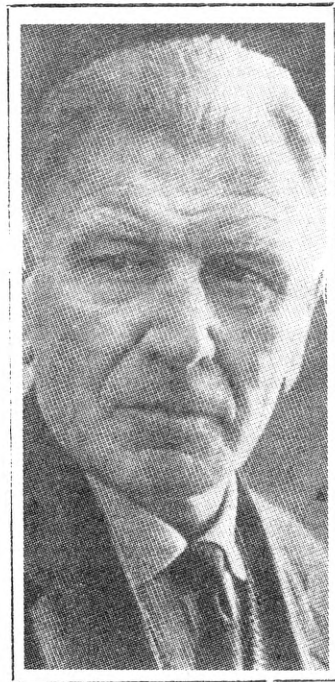
ANTS LAUTERILE MÕELDES

90 AASTAT NSV LIIDU RAHVAKUNSTNIKU SÜNNIST

draamatrupi (rindebrigaadi) kunstiliseks juhiks. Olgugi et kool ja tegelik teatritöö on mõneti erinevad ning ka suhtlemine õpetaja ja õpilaste vahel teisenevad, ei minetanud Lauteri sealgi kolme aasta kestel oma hoolt ja vastutustunnet meie näitlejateks arenemise eest. Arvestades sõjaaegseid piiratud tingimusi, eemal sünnimaast ja oma teatrist, tegi

Ants Lauter (Andrei Nahhodka) ja Liina Reiman (nimiosalisena) M. Gorki «Ema» lavastuses («Estonia», 1941).

Lauter omalt poolt kõik, et säiliks ja areneks eesti teatri- kultuur. Peale otseste näitleja- töö organiseeris ta tollastele noortele näitlejatele sisuka õpireisi Moskvasse ning püüdis igati meie silmaringi avardada. Seepärast võib neid sõ- jaaegseid koostööaastaid Lau- teriga pidada teiseks teatri- kooliks ja kogu edaspidise teatritöö suunaandjaks.

Hilisematest aastakümnetest on eriti meelde jäävad need si- sukad tööpäevad Eesti Raadios, kui Lauter mängis kaasa minu juhitud kuuldemängu- des. Õige mitmes neist oli tal peaosa. Ka siis, kui ta oli juba 70-aastane ning üle elanud infarkti, säilitas ta oma mõt- teerkuse ja teotsemistahte. Imetusväärne oli tema en- nastalgav ja tõsine suhtumi- ne. Lõpujürgus oli töö G. Les- singi «Naatan Targaga», kus Lauteril nimirool. Enne proovi algust, kui mul oli plaanis kogu kuuldemängu mikrofonis ees läbi mängida, et leida üles kitsaskohad ja vajakajäämised, pöördus Lauter minu poole: «Ole hea mees ja jätta see ja see stseen täna vahele, ma ei jõudnud neid kodus korrali- kult ette valmistada, ma kar- dan, et ma ei suuda su eilseid märkusi realiseerida.» Vasta- sin talle omapoole palvega: «Mängime siiski kogu asja al-

gusest lõpuni läbi, sinul on roll peaaegu valmis ja ma tean, kuhu sa välja jõud. Aga teistest osatähtjatest pole mul veel õrna aimugi, millal ja kas neil roolid valmis saa- vad.» Nii tegimegi. Ja tänu Lauterile, kes polnud saanud prooviks vajalikult ette val- mistuda (ärgem unustagem, et ta luges vaid luubi abil ja kuuldemängus tuleb ju teksti paberilt lugeda!), kujunes see proov sedavõrd sütitavaks, et ka teised osatähtjad leidsid endid ja saime kõigiti kuula- tava kuuldemängu.

Ants Lauter oli kõigile oma õpilastele elavaks eeskujuks — missugune peab olema iga- külgsest arenenud tõeline näit- leja-teatrikunstnik ning tema kutse- eetika.

Ja see lauterlik panus eesti teatrikultuuris on elujõuline ja hävimatu nagu rahvaski, kellest ta võrsunud.

KAAREL TOOM

Ants Lauteri osatähtsus on olnud väga suur. Tema juhtimise all formeerus ju omaaegse «Estonia» draamatrupi paremik, kujunes kõrge professionaalne tase, põlistusid traditsioonid. Ise näitlejana väga tugev, jättis ta esialgu tugeva jälje neisse, kes tema käe all õppisid ja

Eesti NSV Teatriühingu esi- mehena tuli Ants Lauteril sageli kõnelda mitmesugustel üritustel. Tema sõnavõtt olid alati emotsionaalsed, läbimõeldud, meelde- jäävad.

töötasid. Isegi Kaarel Karm oli esialgu kõvasti tema mõju all. Samas oli Lauter tark näitejuht, kes oskas igatühele individuaalselt läheneda ja näitlejate hingerikkuse välja tuua. Alustasin oma näitleja- teed tema juhtimisel ja pean eriti oluliseks seda, et ta võis vajalikul momendil noortele näitlejatele tehnilisi näpunäit- teid anda, juhatas, kuidas ühest või teisest ülesandest ja- gu saada. Praegusaegses la- vastajatöös kohtab sellist näit- ejuhlikku lähenemist harva — vahest Mikk Mikiver on see, kes mõistab näitlejaile pedagoogiliselt läheneda ning nõu anda, kuidas ühes või tei- ses lõigus reljeefsemalt mõjuda pääseda. Ants Lauter oli väga nõudlik, ent ta tugev voo- rus oli see, et ta ei pidanud end kunagi ilmeksimatuks. Ta os- kas olla kuulaja, tänuulik vas- tuvõtja. Mitmesugustel juhti- vatel positsioonidel olles oli ta väga raamides — objektiivne, tähelepanelik ja range. Aga otsestest kohustustest vaba- nenuna oli ta võrattu selts- konnanimene ja seltsimees. Ants Lauter kasvas oma nõudlikkusega, isiksuse eesku- juga.

HEINO MANDRI

Ants Lauter oli meie teat- ri patriarh, oli isiksus, kelle järgi võis joonduda. Teda iseloomustas kõrge kutse- eetika ja ta nõudis seda ka teistelt. Need ongi joned, mida peaksime Ants Lauterilt õppima. Nüüd, mida aasta edasi, seda enam olen ka Pansoga nõus — kutse- eetika on väga tähtis, ilma selleta ei tee midagi. Ants Lauter oli aga eetika etalon. Tal jätkus silma kõigeks. Kord tegi ta ühele näitlejale sellise märku- se: «Treningdressiga te tööle ei tule. Te olete ju näitleja, teid vaadatakse ja tuntakse ära. Ega te siia jooksu tulnud tegema. Või tulite, siis on tei- ne asi!» Lõpuni nõudlik oli ta ka enda vastu — ta võis vii- masena pec lõpetada ja ometi olla esimesena proovis või ükskõik kus. See, mille üle me tänapäeval eriti võime rõõmu tunda, on et Ants Lauteri vaimne pärand — paljud arti- klad ja sõnavõttud on meie äänu ja nüüd ka raamatute lehekülgedel igatühele kätte- saadavad. See on väärt pä- rand!

JÜRI JÄRVET

Aleksandr Gelmani draama- loomingu temaatika ja selle n.-õ. isikuline koosseis on aja jooksul läbi teinud muutusi. Kui tema esiknäidendite «Ühe koosoleku protokoll» ja «Tage- sisiside» rohkearvuline tege- laskond lahkas tõsiselt, peaaegu globaalseid ühiskondlikke (tootmis-) konflikte, siis juba «Meie, allakirjutatud» sai hakkama vähema arvu tege- lastega ja mõneti ka vähem üldisemate probleemidega. Veel hilisemas lavateoses «Sil- mast silma kõigiga» on tege- laste arv viidud kaheni, kuigi näidendi probleemistik ulatus ja haaras tagasi tootmissfääri. Ja nüüd siis tutvusime Noor- sooteatris A. Gelmani lavateo- sega «Pink», kus tegelasi on samuti vaid kaks, tootmissfäär on kauge taust. Kuid lugu pole ilma sotsiaalse tähenduseta.

«Armas luiskaja», «Kahekesi kiigel», «Varssavi meloodia» ja «Vanamoodne lugu», «Tuli mees naise juurde» ja paljud teised tuntud dramaturgilised duod on peaaegu kõik armulood. Ja ka A. Gelman, kes oma loometee al- gul lausa deklareeris, et tema näidendid jäävad armastusevaba- deks või vähemalt -vaesteks, on nüüd loonud põhiliselt üsna puh- tajoone naise-mehe näidendi. Vormilt võib seda pigem lugeda dramaturgiliseks novelliks, mida ka tõestab Noorsooteatri väikesel laval nähtu.

Kalju Komissarovi lavastust alustab (ja hiljem lõpetab) Aleksandr Gelman ise (tõsi küll, salvestatud teksti esitaja- na), kes loeb väga novellistliku, juürilis- eepilise sissejuhatusena. Aga juba enne publiku kogu- nemist istub laval pargipingil Mees, kes, ise lugedes ajalehti, ikkagi tegeleb mitte- midagi- tegemisega. On õhtu, tal on aega ja nagu polekski vaja

Stseen «Pinqi» lavastusest: Mees (Rudolf Allabert) ja Naine (Luule Komissarov).

KAHEKESI PINGIL

ALEKSANDR GELMANI NÄIDEND NOORSOOTEATRIS

kuhugi (või ei olegi kuhu?) minna. Pink on ehtne (isegi sellesse lõigatud sõna plangu- argoos on häirivalt ehtne!), ehtsad on kruuskate ning prüg- iurn ja mõned siin vedele- vad tellised, ehtsad on Mehe selja taga põlevad reklaami- kastid. Ehtne on ka Mehe vä-

limus — üsna kallite teksaste ja üsna odavate sandaletide kombinatsioon, ja sama argi- eluline on ka tema juures peatuva Naise väljanägemine. Siis aga läheb asi kummali- seks — Naine kõnetab Meest esimesena. Ja hakkab hargne- ma selline kummaline sünd-

muste ja tegude ahel, mida võib välja mõelda ainult elu ise. Selgub, et nad on juba olnud tuttavad — ja isegi kõi- ge intiimsemat laadi! Mees aga ei tunne enam Naist ära! Et piinlikust situatsioonist võit- tu saada — ja ka toda meel- detulnud seiklust korrata — laseb Mees valla kõik oma va- letamisoskuse luulepaelad. Naine näikse alguses kõike uskuvat, siis aga, ehtnaiseliku kavalusega, tabab Meest kor- duvalt tema valedelt. Ja kui Mees on nende valedel rägast- iku lõpuks välja roninud, annab Naine talle kõik andeks ja jääb teda (lootusetult? loo- tusega?) ootama. See ongi kogu tüki sisu.

Noorsooteatri väikesel laval mängivad Luule Komissarov ja Rudolf Allabert. Kui R. Allaberti olen väikesel laval näinud ennegi ja tema kam- mernäitlejavõimed on ka va- rem rõõmu valmistanud, siis L. Komissarov on sijani roh- kem jäänud suure lava näit- lejaks. Seda meeldivam oli nüüd n.-õ. jälgida käeulatuses tegutseva, seega mitte millegi taha peituvat näitleja puhul üllisurt sisemist täidetust ja kammerteatri reeglite täitmise täiuslikku täpsust. Niivõrd intiim- sel laval, kus iga liigne samm on tammumine, iga liig- ne sõna lobisemine ja iga liig- ne paus seisak, suudavad ai- nult väga tugev sisemine hin- gestatus ja täpne partnerituh- netus aidata luua suurt osa. L. Komissarovi mängu «Pin- gis» võib kõige paremini ise- loomustada termin: «üli- part- nerlikkus». See, kuidas ta Meest kuulab, kuidas reagee-

rib tema vähimalegi mee- lemuutusele, on väga siiras ja veenev. Seevastu R. Allaberti näitetöös ei paista kõik veel lõplikult leitud olevat. Kaldun arvama, et tema rolli ülesehi- tamises leiab aset teatud tee- ma liiga tugev ettemängimine: R. Allaberti Mees alustab suhtlemist Naisega, olles hin- geseisundis, mis selgub alles lõputseis, — see on mee- leheide oma õnnetu, laguneva perekonnaelu pärast. Kas tol- le seisundi liiga suur ülepai- sutamine juba etenduse algu- poolel ei jäta liiga ebalevaks kontakti Naisega? Mees näi- teks ei saa algsest tunde- lah- ti isegi siis, kui ta, Naise vas- tuvõtlikkusest inspireerituna, valetab lausa meisterlikult, mis aga nõuab täielikku andu- must valed ja mängulusti. R. Allaberti mängus jääb aga Mehe valedel fantaasiarikkus sisemiselt argumenteerimata. Vähe sellest — sellise mängu (või lahenduse?) puhul jääb veidi rabeledaks tüki finaali: mis eeldab, et Naine lõpuks (aga mitte kohe!) jääks uskuma Mehe viimast varianti? Kas poleks huvitavam, kui kõik — nii Naine kui ka vaatajad — seda alguses järjekordse vale pähe võtaksid, ja alles Mehe tõeline ahastus (ka veel see- tõttu, et kes mind nüüd enam usub!) tee välja tooks.

K. Komissarov puhta lüüri- ka lavastajana ei ole meil nii tavaline nähtus. «Pinqis» on mitmeid toredaid hetki, ent veenvat suhete tervikut me kõiges ei saanud. Eriti süga- vuti minev aga on Luule Ko- missarovi rollikäsitus.

FELIKS SUBIN

● «Eesti Telefilm» teeb endiselt ka mängufilme?

Jah, oleme üks vähesest telefilmistuudiod Nõukogude Liidus (neid on jäänud vist 8), kes veel mängufilme teeb. Mängufilme on telestuudio plaanidest koondatud, Kesktelevisioon tellib mängufilme filmistuudiotelt. Meile on mängufilmide tegemine jäetud ehk ka selle tõttu, et meie «Näitleja Joller» oli esimene telemängufilm Nõukogude Liidus. Viimasel ajal oleme teinud kaks mängufilmi aastas, ning praegu, nii imelik kui see vähendamise taustal ka pole, on meie perspektiiv selgem kui varem. Järgmisteks aastateks on plaanis 2 mängufilmi aastas, sealhulgas nii videofilme kui ka filme 35-mm lindil. See on muidugi asja kvantitatiivne külg — milliseks kujuneb kvalitatiivne, seda esialgu ei tea.

Praegu on töös «Eesti Telefilm» 32. mängufilm tööpeal-kirjaga «Kevad südames». See on 65-minutine muusikalitantsuline film Hans Luige (senior) stsenaariumi järgi, mis lähtub Ülo Vinteri kantaadist «Pildikesi koolielust» ja mille lavastab Mati Põldre. Suurelt osalt tuginetakse «Elerheina» koorile. Filmis teeb kaasa noor laulja Toomas Uibo.

Stuudio 33. mängufilmiks saab Peeter Urbla lavastatav «Päästeaktsioon», mille stsenaaristid on A. Vahemetsa, J. Müür ja F. Urbla ning mis räägib Nõukogude tšekistide võitlusest. Tegevus toimub täpselt 40 aastat tagasi, film on pühendatud Tallinna vabastamise 40. aastapäevale.

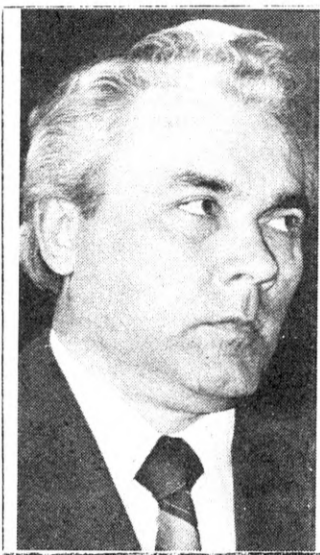
Ago-Endrik Kergel on lõpetatud 2-seerialise videofilmi režii — stsenaarium Kalju Saaberi jutustuse «Kahe kodu ballaad» põhjal. Filmi tänapäevane tegevus toimub vaheldumisi 1940. aasta, sõjaajaga ja sõjajärgse tegevusega. Jälgitakse inimeste saatust, keskseks on kahe inimese sõja tõttu nurjunud armastuse lugu.

Edasiseks plaanitud mängufilmidest võib rääkida kahest 1985. a. filmist (lähevad 1986. aastasse üle): need on Mart Kadastiku stsenaariumi põhjal kavandatav «Elu eksam» (kõik pealkirjad on esialgsed), mis räägib partei-, nõukogude ja majandustöö tänavast probleemidest, ja Ike Volkovi stsenaariumil põhinev «Vikerkaarevärvid», mis seotud maaehituse küsimustega. Mõtted on juba ka 1986.—1987. aastaks: tahaksime koostöös ühe teise stuudioga (kas Leningradi või SDV televisiooniga) teha mängufilmi antifašist Fritz Behnisti. Siin võime aga esialgu rääkida vaid kavadest. «Tallinnfilmiga» võrreldes on meie mängufilmide tootmine jäänudki põlve otsas tegemiseks — juba meie filmide eelarve on 3—4 korda väiksem. Meie filmid kinodesse ekraanile ei lähe ja võib-olla võime ennast mõnes mõttes veidi vabamalt tunda. Katsetame noortega, kasutame stsenaaristidena publitsiste jne. Peame ka edaspidi püüdma mängufilmide tegemist jätkata. Muidugi, mängufilm pole «Eesti Telefilmis» peamine.

● «Eesti Telefilm» kulutab vist päris rohkelt filmimeetereid kultuuritegelaste jäädvustamiseks?

Kultuuriteemalisi filme on meil tegemisel ja plaanis ka praegu päris mitmeid. Peeter Simm sai valmis dokumentaalfilmi Endel Pärnast «Täna õhtul...», mis on juba eetris olnud. Mikk Mikiver hakkab tegema portreefilmi Ita Everist, Mai Murdmaa Juta Lehistest (filmitakse balletinovellist «Naine»). Heini Drui teeb filmi GITIS-e eesti lennust pealkirjaga «Kolmkümmend aastat hiljem» (stsenaarist Ene Hion). Peep Puks hakkab tegema filmi skulptor Jaak Soansist «Kivised oodid» (Martti Soosaare stsenaarium) ning Peet Väinastul on käsil

MIDA TEHAKSE «EESTI TELEFILMIS»?

«Eesti Telefilm» töödest sel aastal ning edasistest plaanidest vestles «Eesti Telefilm» peatoimetaja, toimetuskolleegiumi esimees ENDEL HAASMA.

film Ilmar Tornist. 1985.—1986. aasta plaanis on film Olev Soansist ja tema graafikast.

Ka muusikafilme oleme ikka palju teinud — sel aastal filmis noor režissöör Kaido Kuusik maestro Tiit Kuusikut ja Teo Maistet laulmas duetti V. Bellini «Puritaanlastest», Jüri Tallinn teeb Tõnu Kaljuste stsenaariumi põhjal filmi Veljo Tormise «Isurimaa eeposest» Filharmonia Kammerkoori ettekandes. Mati Põldre kavandab 1985. aastal valmivat filmi Eri Klasist. Meie filmimees Kristjan Svirksen tegi muusikafilmi folkansamblist «Panen aga põsepuna paigale». Kokku teeme aastaks viis tundi muusikafilme — neist 2,5 tundi süžee- lisi filme ning 2,5 tundi kontsertprogramme. Järgmise aasta laulupeo filmimisel on kokkuleppe järgi peaohk «Tallinnfilmil», meie teeme filmi «Gaudeamusest» (režissöör Vilja Palm).

● Heade traditsioonide hulka on kuulunud verevahetus «Eesti Telefilm» ja «Tallinnfilm» vahel. Kas see jätkub?

«Tallinnfilm» režissööridest on teinud või teevad meil viimasel ajal filme Peep Puks, Peeter Simm, Jüri Müür, Enn Säde, Rein Maran, Toomas Tahvel, Semjon Školnikov. Meie ja «Tallinnfilm» dokumentaalfilmide tootmise vahe on selles, et «Tallinnfilmist» läheb üleliidulisele ekraanile väike osa filmidest, meilt läheb üleliidulisele vaataja ette

ESTICA

■ Ajakirja «Teatr» (nr. 5, 1984) rubriigis «Teooria» käsitletakse kriitika probleeme. Pealkirja all «Mida me ootame teatrikriitikal» võtavad siin sõna ka Juri Avšarov, Ramaz Šikvadze ja Jüri Järvet mõtiskledes kriitika osast teatriprotsessis.

aga enamik toodangust — ning seda peame filme tehes arvestama.

Rein Maran on suurema osa oma viimaste aegade loodusfilmidest teinud meil, kuigi neid on tal siin väga raske teha olnud, häid tingimusi pole olnud. Praegu aga on tal mitme aasta programm vähemalt meie majas kaunis selge. Režiiperioodis on tal 3-osaline film «Eestimaa», mis tuleb mõnevõrra teistsuguse suunitlusega kui tavaline ülevaatefilm. Film on mõeldud teha pildiliste-muusikaliste assotsiatsioonide reana, mis annab põgusa ülevaate Eestimaast (ka ajaloo) ja näitaks eriti praegust keskkonda.

1984. aastal valmib R. Maranil «Otsi loodusest liitlast» — film sellest, kuidas võidelda põllukahjuritega; kuid nagu ikka Marani loodusfilmide puhul, on ka siin olemas teine plaan ja laiem mõte. Võtted käivad Maranil 3-osalise populaarteadusliku filmiga «Tundmatu ja huvitav maailm», mis tahab äratada tähelepanu selliste vähetuntud olendite vastu nagu karihiir, vesimutt ja nahkhiir. Film valmib 1985. aastal. 1985.—1986. aastaks on R. Maranil planeeritud täispikk film ökosüsteemist «Kuidas portreerida elu», kus ta võtab kokku oma loodusfilmide-kogemused. Filme teevad juba Rein Marani õpilased — Vallo Kepp tegi sel kevadel filmi Kadrioru pargist ja lossist ning hakkab tegema filmi Tartu ja Tallinna botaanikaaedadest nealkirjaga «Neli aastaaega kahes botaanikaaias».

Peep Puks teeb lisaks juba mainitud filmile Jaak Soansist 2-osalist filmi motosportlastest Jüri Raudsikust ja Lembit Teesalust «Ringrajapiloodid» (operaator Arvo Vilu), millest peaks tulema pigem spordi- psühholoogiline kui lihtsalt spordifilm (motosportlaste võitlus iseenda ja masinaga).

Toomas Tahvel teeb filme Paide rajooni «9. Mai» kolhoosist ning Kaukaasia eestlastest-väljarändajatest (väljarändamisest möödub 100 aastat).

● «Eesti Telefilmis» on silmapaistvalt palju debüüte. Kas debütantide kasvab ka arvestatavaid filmimehi?

Oleme igal aastal lasknud noortel kätt proovida — ka sel aastal on meil üle poole tosina režissööridebüüdi (1983. aastal oli neid 16). Mõnedki noored režissöörid on jalad maha saanud: nii näiteks Toomas Lepp, kes lõpetas hiljuti filmi Ivo Linnast «Laul, mida eile veel ei olnud» ning kel on mitmeid uusi töid plaanis. Juba mitu filmi teinud Hagi Sein kavandab filmi perekonnaprobleemidest (perekonna- nõuandlad, perekonnaklubid) «Avatud uks». Noor režissöör Toivo Köster sai valmis üleliidulisse tsükklisse kuuluva filmi «Töömehe au» J. Lauristini nimelisest Masinatehasest; Kristian Svirksen, kellest juba juttu oli, tegi veel filmi «Põial-Liisid» Klementi-nimelise Ömblustootmiskoondise tütarlastest. Eespool oli juttu ka Vallo Kepist. Stuudio oma inimeste ja «Tallinnfilm» režissööride kõrval laseme filme teha ka publitsistidel: Mart Kadastik lõpetas ühe stsenaaristina ja režissöörina keerulise, terava, tõsise, majanduspoliitika teemadel probleemifilmi «Kes vastutab?». A. Paju teeb režissöörina filmi Valgast (linna juubeli juhul), noor publitsist Veiko Paalma hakkab tegema filmi Johannes Kotkast. Debüüte on teisiigi.

● Ja mis teeb muret?

Eelkõige see, et midagi ei jätku vajalikul määral — filmilinti, sõidukeid, tehnikat. Selle kõige eest käib alatine võitlus. Raskusi muidugi on, kuid kokkuvõttes on perspektiiv selgem kui mõnelgi viimasel aastal.

Oles kirjutanud MARIS BALBAT

Stseen Gruusia NSV Telavi Draamateatri lavastusest «Minu põldude ja aasade südamehääl».

MULJEIST PROBLEEMIGA

Möödunud nädalal Tallinnas esinenud Telavi Draamateatrit võiks linna rahvaarvu arvesse võttes kõrvutada meie «Ugalaga». Kuid kummaldi on oma väljakujunenud traditsioonid, tegevusaeg kutselise teatrina viis-kuuskümmend aastat. Telavi teatriga on seotud gruusia kuulsusrikaste lavastajate K. Mardžanišvili ja S. Ahmeteli nimed, «Ugala» on olnud taimelavaks meie rohketele näitlejatele ja lavastajatele. Telavi Draamateatri külalisetendused on seetõttu mõnevõrra erakordsed, sest enamasti on Tallinna publikut hellitanud märksa kuulsusrikkamad teatritrupid. Noor on seekordse külalisteatri juht A. Kantaria ja noored on mängijad.

On päris loomulik, et me ei hakka Telavi Draamateatri võimeid mõõtma maailmaklassi kuuluva Rusthaveli teatriga. Küll aga võime esitada küsimuse: kas nooruslik väikelinna teater lülitub samasse teatrikultuuri-sfääri, millega oleme harjunud R. Sturuat ja tema lavastusi iseloomustama? Külalisetendustest saadud vähestest muljetest põhjal riskiks nentida — jah, selle mulje sain etendustelt kaasa küll.

Terav sotsiaalse probleemi asetus, mida võib üldistada inimlike põhiväärtuste üle juurdlemiseks, ja oma elujuurte tunnetamine (või leidmine) — selles kõiges on ka meie oma teatri probleemidega seostuvat. Telavilaste eten-

dused said ajakaaselt mõistetavaks, ehkki tekstikaod (tõlke vahendusel) tundusid siiski suured olevat. Psühholoogilise mängu seostumine avameelse teatraalsusega, selles polnud efektiivsust, vaid pigem mõttestiku puhastamist üleilgsest, olustikulisest. Lavastus «Minu põldude ja aasade südamehääl» ei pretendeeri filosoofilisele arutlusele, kuid mõjub sümpaatselt oma elu pärisväärtuste jaatusel.

Kuid, mis seal salata, telavilaste etendused läksid pooltühjadele saalidele. Küllatulek oli nendepoolset poolikult ette valmistatud. Ootuspärane olnuks ka, et külaskäigu programmi oleksid olnud lülitatud gruusia ja meie teatrinimeste kohtumised. Ka oli informatsioon telavilaste esinemiste kohta napp ja lünklik. Tunnetasid toda telavilaste üksiolemist ilmselt seda valulisemalt, et sama tunne tekkis ka siis, kui Tallinna Draamateater mängis Tbilisis. Küllatunute programmis loominguilisi mõttevahetusi polnud. Teatrinimeste vahelised kogemuste vahetamised ja loominguprobleemide arutamised peaksid aga kuuluma iseendastmõistetavalt — nii nagu igal muulgi erialal — kohtumiste juurde. Teiste rahvaste teatrikunsti ei pea nägema ainuüksi kriitikud, vaid ennekõike mängijad ise ja vaatajad saalis. Siis alles saame rääkida kunstialasest vastastikusest rikastamisest.

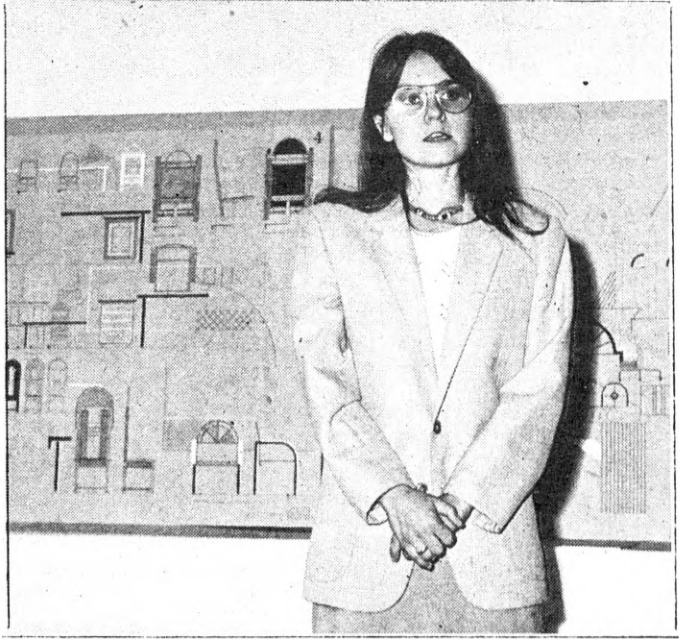
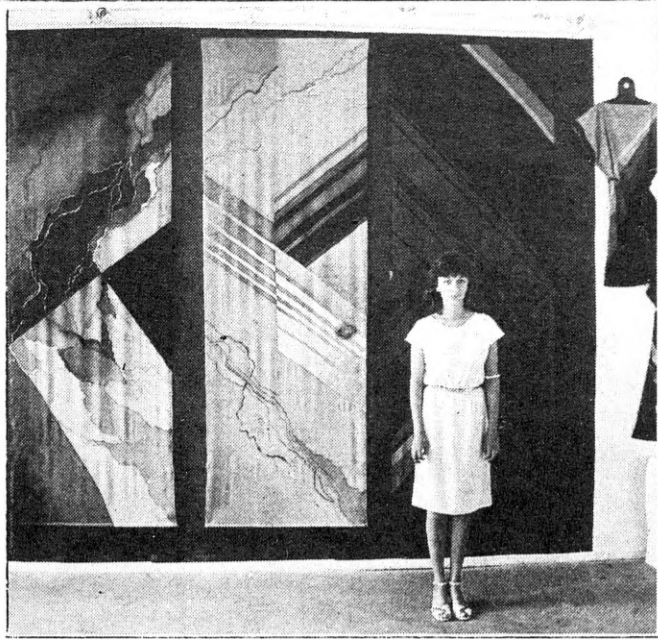
KARIN KASK

UUS ALGUPÄRAND «VANEMISES»

RAT «Vanemises» nägi rambivalgust Andres Lille debüüttes «Jaan Vaarandi 99 päeva». Selle kahejalolise loo, mis räägib inimestest ehituse sfääris, tõi lavale Raivo Adlas, kujunduse tegi külalisen Liina Pihlak.

Pildil stseen lavastusest (vasakult): Jaan Vaarandi (Aivar Tommingas), Leida Vaarandi (Kais Adlas), Piloot (Tõnis Lepp) ja Reet (Marika Jalakas). EINO REINAPU foto

Skuipuuüliõpilane Raiael Danieljants, Heli Saarnak tekstiilikateedrist ja Signe Stokas ruumi- ja mööblukujunduse kateedrist olid fänavu need, kelle õpinguid Eesti NSV Riiklikus Kunstnistiinstituudis kroonis diplom kiitusega.

KUNSTNIKUDIPLOM '84

MAAL: Jaak Arro, maal «Jaanipäev», juhendaja dots. kt. T. Pääsuke; Maire Koel, maal «Puhkepäev», juhendaja prof. kt. E. Põldroos; Virve Laan, maal «Aastaajad», juhendaja prof. kt. E. Põldroos; Malli Paris, maal «Lähedalt», juhendaja dots. kt. T. Pääsuke; Einar Vene, sari portreid, juhendaja dots. A. Viidalepp; Üive Veski, vitraaž «Lääne Kaluri» esinduskauplusele Haapsalus, juhendaja D. Hoffmann.

GRAAFIKA: Maie Helm, «Kassikalender», juhendaja dots. kt. A. Mesikäpp; Eve Kask, kujundus ja illustratsioonid Mart Helme luuletuskogule «Rändrahnud» ning Francisco de Quevedo luuletustele, juhendaja dots. kt. V. Tõlli; Voldemar Kullarand, seeria plakateid «Aktuaalseid ühiskondlikke probleeme», juhendaja V. Taiger; Pjotr Nikuradze, seeria heliplaadidümbrikke vene heliloojate teoste, juhendaja V. Taiger; Reet Rea, kujundus ja illustratsioonid Fred Jüssi raamatule «Räägi mulle rebasest», juhendaja V. Taiger; Piret Selberg, kujundus ja illustratsioonid August Jakobsoni lasteraamatule «Konnn», juhendaja prof. E. Okas; Eugen Tamberg, kujundus ja illustratsioonid Charles Baudelaire'i luuletuskogule, juhendaja dots. kt. E. Oot-sing; Samuil Volosin, kujundus ja illustratsioonid Grigore Vieru luuletuskogule ning seeriakujundus «Moldaavia arhitektuur», juhendaja J. Tammsaar.

SKULPTUUR: Rafael Danieljants, «Peegel», juhendaja dots. kt. A. Jürjo; Airi Eller, «Ema ja lapsed», juhendaja dots. L. Tõlli; Nikolai Toomas, «Kalurid», juhendaja dots. kt. J. Soans; Valeri Ures, «Ema ja laps», juhendaja dots. kt. J. Soans.

NAHKEHISTOÖ: Liene Eltermane, komplekt kärke, juhendaja dots. A. Lehis; Katrin Freiman, kompositsioon «Nahk ruumis», juhendaja dots. kt. E. Summatavet; Leanika Korn, küllalisraamatud muuseumidele, juhendaja I. Laas; Lolita Kreivaitiene, küllalisraamatud leedu etnograafia alnele, juhendaja dots. S. Kalda; Maarja Kross, köited — noorte autorite 1962. 1963. ja 1964. a. luulekassetid, juhendaja dots. kt. E. Summatavet; Tiina Piisang, köited muinasjutudele, juhendaja prof. E. Külvi; Emma Rass, ehtelaekad, juhendaja dots. A. Lehis.

TEKSTIIL: Ene Riso, batikatehnikas pannoo, juhendaja prof.

M. Tomberg; Merike Roodla, köögiteststiilid — trükitud laudlinnad, juhendaja prof. M. Tomberg; Heli Saarnak, maalitud rõivakangad, juhendaja dots. S. Loik; Piilvi Salmin, piltvaibad Lümända möisa, juhendaja A. Raud.

KOSTUUM: Ilze Bule, koitud rõivad lastele, juhendaja M. Aakre; Anu Johanson, 8-kl. kooli lõpukleidid, juhendaja M. Aakre; Anne Metsis, kostüümid kalurikolhoosi «Lääne Kalur» vabrikiteprogrammile ja 30-40-aastase naise rõivastus.

METALLEHISTOÖ: Inga Klavina, seinaplaadid looduskaitseteemal, juhendaja U. Küttner; Sigita Kreivaitis, emailidega ehted, juhendaja prof. kt. L. Kuldkepp; Uldis Rudzis, pidulikkude ehted, juhendaja prof. S. Raudnam; Viktor Solomi, sepiplastika interjööri, juhendaja H. Müller; Vjatšeslav Zaretski, medalid sportlastele, juhendaja E. Johannes; Arvydas Zemdliauskas, Klai-peda tööstuskaupade kaubamaja tuulelipp, juhendaja E. Vainik; Ilona Treiman, kivide ja emailidega ehted, juhendaja dots. L. Linnaks; Sigita Virpilaitis, malendid ja maleauhinna, juhendaja prof. kt. L. Kuldkepp.

KERAAMIKA: Talvi Valgma, dekoratiivsed taldrikud ja nõud etnograafilistel alnetel, juhendaja prof. H. Kuma.

KLAASEHISTOÖ: Meeli Kõiva, kvartsklaasist laservalgusega objektid, juhendaja M.-A. Raun; Liis Pajupuu, tarbemorvide komplekt, juhendaja K. Vaks; Kaja Vendla, molüdeenklaasist plastika, juhendaja M.-A. Raun.

TÖÖSTUSKUNST: Aili Ermel, värviõpetusvahendid lastele, juhendaja dots. kt. V. Järmut; Aleksander Jakovlev, tehnika-muuseum, juhendaja prof. B. Tomberg; Viktorija Koldre, Rakvere linna kujunduselemendid, juhendaja J. Illend; Ants Krusta, vagunelamud geoloogidele, juhendaja dots. kt. U. Ivask; Helmu Radik, juuksuri töökoht, juhendaja dots. kt. U. Ivask; Juri Rozanov, didaktilised mänguvahendid lastele, juhendaja J. Illend; Arvo Sildnik, veesõiduk, juhendaja M. Öunapuu; Kala Veske, alatraktor, juhendaja H. Zoova; Kersti Voore, Pärnu koorordi kujunduselemendid, juhendaja prof. B. Tomberg.

RUUMI- JA MÖÖBLIKUJUNDUS: Päevane osakond: Tiina Arover, restorani «Euroona» sisekujundus, juhendaja A. Kristiuhan; Katrin Aus, kohviku

sisekujundus, juhendaja A.-H. Öun; Vladimir Florja, terrassimööbel, juhendaja I. Schneider; Anu Hunt, leinamaja sisekujundus, juhendaja prof. kt. V. Tamm; Jelena Jakimšuk, restorani sisekujundus, juhendaja J. Lember; Liivika Kriqoltoi, kinoarhivi sisekujundus, juhendaja L. Leesar; Gintaras Lukosevičius, raamatukogu sisekujundus, juhendaja dots. V. Asi; Epp Meisner, tekstiil ruumi sisustuselementides, juhendaja A. Padar; Gildaras Stokas, Matsalu looduskaitseala muuseum, juhendaja H. Sepmann; Signe Stokas, Matsalu looduskaitseala peahoone, juhendaja L. Leesar; Ninel Zablotnaja, painutatud elementidest istemööbel, juhendaja I. Schneider.

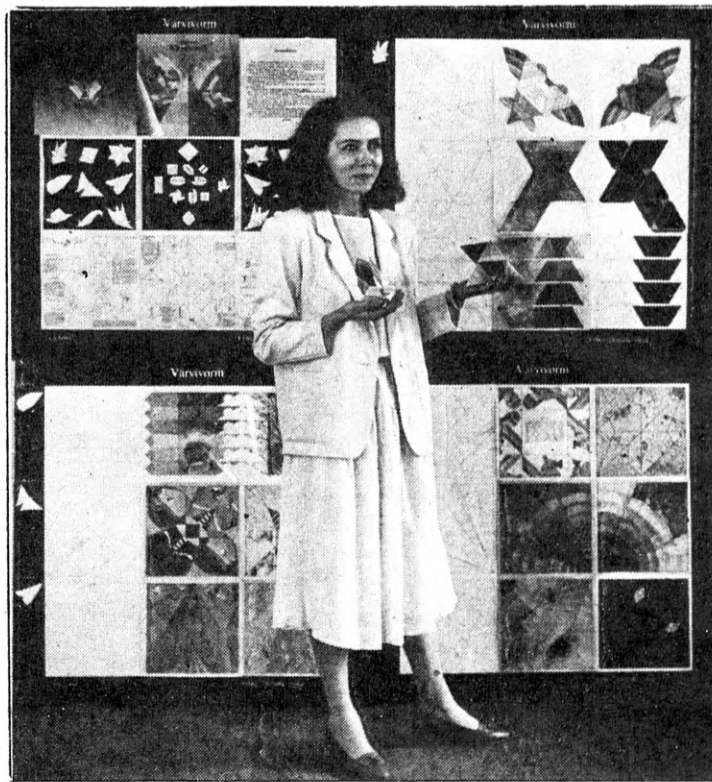
Õhtune osakond: Raissa Gonestov, suvemaja mööbel, juhendaja T. Velmer; Tiia Mettis, endise Lyckholmi möisa renoveerimisprojekt, juhendaja A. Maasik; Ene Odraks, kontserdisaal Viljandi endises Jaani kirikus, juhendaja M. Alling; Hedda Peet, Pärnu KEK-i ühiselamu sisekujundus, juhendaja T. Kõrvits; Ruth Tuviqe, Tallinna linnahalli noortekeskuse sisekujundus, juhendaja M.-A. Hakk; Sirje Vaino, diskoteegi sisekujundus, juhendaja R. Laur.

ARHITEKTUUR. Päevane osakond: Loona Ehasalu, Haabneeme kultuurikeskus, juhendaja dots. kt. T. Mellik; Mare Hammer, Tallinna Moemaja, juhendaja prof. P. Tarvas; Peeter Ilves, administratiivhoone koos Nõukogude väljaku arhitektuurse lahendusega Viljandis, juhendaja dots. T. Rein; Kalle Kadalipp, Viljandi kesklinna reorganiseerimine, juhendaja T. Kallandi; Oile Kupri, industriaalne elamuseeria näidiskasutamisega Tallinnas, juhendaja prof. M. Port; Raoul Kurvits, Tallinna suhtlemiskeskus, juhendaja H. Volberg; Urmas Muru, Pärnu kesklinna detailplaneerimine koos kaubanduskeskuse mahulise lahendusega, juhendaja F. Mäll; Tiina Orunuk, Malla möisa rekonstrueerimine Eesti kalatööstuse puhkebaasiks, juhendaja F. Tomps; Aleksander Skolimowski, RAT «Estonia» juurdeehitus (rekonstrueerimine), juhendaja dots. kt. T. Kallas; Peeter Urb, Riiklik Kunstimuseum, juhendaja dots. H. Parmas; Anne Vinkel, Tallinna Riiklik Konservatoorium, juhendaja prof. kt. V. Herkel.

Õhtune osakond: Enno Arovald, ministeeriumihoone Paldiski maanteele, juhendaja dots. H. Parmas; Mare Grossmann, Tallinna Riiklik Konservatoorium, juhendaja prof. H. Oruvee; Olavi Nõmmik, Tatari, Kreuksi ja Sakala tänava ning Estonia pst. vahelise kvartali regenereerimine koos a.-ü. kultuuri- ja õppekeskuse lahendusega, juhendaja dots. H. Parmas; Genaadi Pentikäinen, Antsla kutsekooli hoone koos ümbruse planeerimisega, juhendaja R. Tomingas; Küllike Reimaa, Maakri, Pääsukese ja Tornimäe tänavate vahelise kvartali regenereerimine ja «Kommunaari» peahoone rekonstrueerimine, juhendaja E. Sedman; Margarita Rästas, Tallinna kesklinna ühe kvartali rekonstrueerimine koos elamute lahendusega, juhendaja dots. B. Mirov; Aivo Suits, kalurikolhoosi «Oktoober» keskuse hoone koos ümbruse planeerimisega, juhendaja A. Pähn; Andres Tambek, Fr. R. Kreutzvaldi nim. Riikliku Raamatukogu hoone, juhendaja P. Jänes; Enel-Katrin Tomps, Sagadi möisa ajaloolise ansambli taastamine ning kohandamine Eesti Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeeriumi õppehooneks, juhendaja prof. kt. R. Zobel.

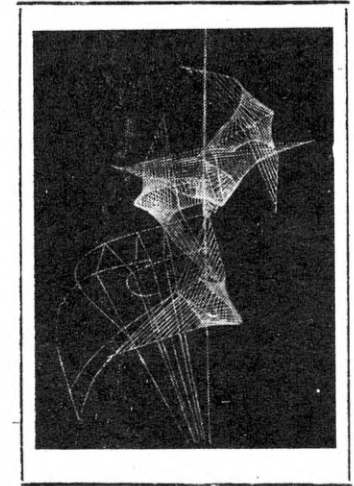
Viimased juhised juhendaja Leili Kuldkepillt Sigita Kreivaitisele, kelle diplomitöö paistis silma juveliirse meisterlikkuse ja fantaasiaküllusega.

Disainer Aili Ermel kaitseb diplomit teemal «Värviõpetusvahendid lastele».

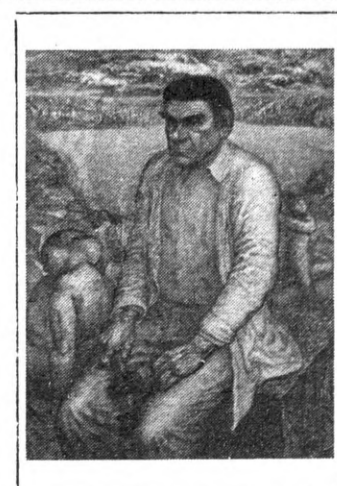
Värvi-, võtte- ja ideerohke oli Tiina Piisangu diplomitöö «Kõited muinasjutudele».

Mõtte- ja teostusvõimeline oli Meeli Kõiva kvartsklaasist laservalgustusega objekt.

Maarja Kross kaitsmiseks valitud.

Einar Vene. «Ernst Kirsi portreer».

KALJU JOULI fotod

LEO GENS:

Riia skulptuurikvadiennaal sai omal ajal alguse vabaõhukvadiennaaliks. Niisugusena andis ta märgatava tõuke skulptuuriparkide ja -aedade rajamiseks mitmel pool Nõukogude Liidus. Vabaõhukuunitus oli kvadiennaali eripära. Nüüd on valdavam osa näitustöödest Peetri kiriku seinte vahel ja kvadiennaal muutumas lihtsalt regulaarseks skulptuuri suurnäituseks, senine omapära on kadumas. Ka konverentsil vihjati, et algse aadressi ja sihtluse kaotamine sunnib järele mõtlema.

Isiklikult kahtlen, kas kirik on just õige paik sääraseks näituseks: Peetri kiriku interjööri on nii ilus ja huvitav, et kjsub minu kui arhitektuuri sõbra tähelepanu liialt endale. Eesti väljapanekul oli tolles ilusas ruumis parim koht — otse kooriruumis nagu altari kompositsioon, sellele avanes kesklöövist suurepärase perspektiivvaade. Kunstnikud olid seekord vist kõik ekspositsiooniga rahul. Lätlaste ja leedulaste tööd olid kooriümbriskäigus ja külglöövides. 1984. a. kvadiennaali külalised olid Vene NFSV ja Turkmeeni NSV skulptorid.

Meie kujurid said läti asjatundlikumalt kriitikult Ruta Caupovalt tublisti kiita — selle eest, et Eesti ekspositsioonis avaldus eriline rahvusliku koolkonna ühtsus, et eesti kujurid küündisid plastilise kultuuri poolest teistest üle, ka nägi Caupova mingeid märke loomingut uut etappi ennustamas. Muuseumis vihis Ruta Caupova, et Eestis töötab arvestatavamalt soliidne keskeas põlvkond ja noori näib vähe peale tulevat. Ent halvaks pidas ta materjalide ühekülgsust, ikka ja aina pronksi viljelemist. Sedasama arvan minagi: ainult ühe materjaliga piirdumine, veel enam, selle materjali küllalt ühesugune käsitlemine nivelleerib kunstnikuisksusi. Just käsitus võiks mitmekesisem olla nii faktuuri, värvitooni, vormiandluse poolest. Seevastu Jaak Soansi «Ratastoolis» oli pronks faktuurilt rikkam, kontrastsem ja jõulisem, üldise sileduse taustal mõjus too teos väga hästi. Ka Lembit Palmi «Adrad» jättis samal põhjusel meeldiva mulje. Efektset mõjus kvadiennaali preemia võitnud Riho Kulla väljapanek. Muidugi oleks olnud võimalik üht-teist teisiti teha, et eesti skulptuuri vaheldusrikkamat pilti anda. Miks olid näiteks Hille Palmilt valitud ainult pronksitööd, ometi on tal keni asju

KVADRIENNAALI- JA KONVERENTSIMÖTTEID RIIAST

ka puus ja marmoris? Leedu ja läti skulptuuri seda häda pole, nemad kasutavad mitmeid materjale, vahel isegi mitut materjali ühes teoses, mis võib anda efekti — kohati aga jõudsid nad niiviisi salongimaiguliste tulemusteni.

Võib-olla on eestlastel praegu ka vähem eksperimenteerimislusti, vähemalt leedulaste-ga võrreldes, kes erilise innuga uut otsivad ja skulptuuri žanripiire avardavad. Siiski, lõpmatuseni ei saa sel teel minna, kuski on loomulikud piirid — inimkeha, inimnäo plastika. Leedulased aga modelleerivad isegi maastikku: näiteks mäekünka ja inimese selle otsa. Niipidi tuleks jälle öelda, et Eesti osakond austas, respektis inimest kujutusobjektina.

Moskva kunstnike väljapanek oli vahest liiga alalhoidlik, traditsiooniliselt klassitsistliku hoiakuga. Toredasti mõjusid aga turkmeenide tööd: seal maal otsitakse praegu oma rahvuslikku laadi. Kohati oli rahvuslik stilisatsioon küll otsitud, kuid sel teel on võimalik edasi minna. Turkmeenia rahvuslik koolkond on alles kujunemas ja seetõttu on mõistetavad rahvusromantilisid jooned ja õigustatud.

Veel torkas silma pisiplastika rohkus, eriti leedulastel, kel oli tohutult palju leidlikke, huumorikaid pisifiguure. Võiks isegi öelda, et leedulased pakuvad väikevormidega üle, need surusid kõik muu kõrvale. Kuid nimelt ses vallas on arenenud leedu skulptuuri mängulisus, paradokslik ütlisvis, mida meil pole. Meie oleme nagu liiga tõsised, ainult Oun, Mikof, Kuulbusch sõandavad vahel nalja teha.

Mis aga pisiplastikasse puutub, siis väheke oleksime meiega võinud neid näidata, Hille Palmil on ju väga võluvaid väikevorme.

Muidugi oli ka vabaõhukvadiennaal. Eriti torkasid seal silma leedulased, pidev töö Klaipeda vabaõhukvadiennaali sümposionidel on andnud neile arvestatavaid kogemusi, õpetanud parki tunnetama. Väga hästi mõjusid nende geomeetrised, tugevasti pingestatud kompositsioonid. Ega meiega tööd seal kehvad olnud — omal kohal olid Ellen Kolgi «Flora» ja «Fau-na», kuid enamikus tundusid meie iseenesest ilusad tööd lihtsalt parki väljapanud, mitte pargi tarvis tehtud. Hästi mõjusid ka Aime Jürjo de-

koratiivsed skulptuurid. Üldse torkas silma, või hakkas tunduma, et meie skulptorid pole, kuigi viljakad. Klaipeda skulptuuripark näiteks ületab kõik selle, mis meie oleme kogu sõjajärgsel ajal monumentaal-dekoratiivskulptuuri alal teinud. Ka lätlased näivad väga töökad, Krišjānis Baronsi sünnikoha Sigulda lähedal on kujundanud vaid üks skulptor, kuid seal on hiigelmahuga tööd tehtud.

Konverentsil rääkis monumentaal-dekoratiivskulptuuri, täpsemini, selle seosest arhitektuuriga Rimantas Buivytis. Muuseumis tõstas ta väga olulise, meil unarusse jäänud postamendi probleemi. Meie oleme harjunud asetama oma skulptuurid kas lihtsalt maha või juhuslikult valitud postamendile, ei arvesta kahjuks ei aluse proportsioone, mastaabi ega materjali, mis on vägagi olulised. Meie vanemad kujurid Koort ja Sannamees suhtusid sellesse hoopiski tõsisemalt, valisid kaua oma töödele sobivat alust. Postamendi geomeetiline vorm loob vajaliku kontrasti skulptuuriga, selle plastilise vormiga ja on kuju ning loodusliku või tehiskeskonna vahendaja — see on väga oluline kahepoolne side. Leedulased pööravad postamendile suuremat tähelepanu, kasutavad julgelt väga kõrgeid või väga madalaid aluseid, võimendavad niimoodi oskuslikult oma kujusid. Klaipeda-kogemustest rääkis Arūnas Kynas, seal tehtud võimas töö graniidiga paneb meie praeguse kiviskulptuurikriisi üle järele mõtlema. Omal ajal olid meil suured graniidimeistrid Koort ja Starkopf, kuid nüüd näib meie graniit-skulptuur lausa hääbuvat. Materjaliküsimusi käsitles oma ettekandes Vija Mikāne, rõhutas, et tulevane skulptuur elab juba looduslikus materjalis. Sageli seda õiget, materjalist väljakasvatav kujundit ei nähta ja materjalile surutakse peale võõras kujundi-keel, n.ö. vägistatakse materjali.

Oma konverentsiettekandes vaatlesin meie skulptuuri arengut kuuekümnendate aastate teisest poolest alates, kui uue nähtusena võitsid pinda grotesk ja ironia. Need aita-

sid omal ajal eesti kujuritel vabaneda alalhoidlikkusest, stampidest, päästisid portree-kunsti karakteristika ebamäärasusest — siitpeale muutus karakterikujutus nähtavalt teravaks, isegi halastamatuks. Muidugi oli grotesk seotud ajastuga, maailmatunnetusega, ka kirjanduses, A. Valtoni ja E. Vetemaa loomingus avaldus see tuntuvalt. Groteskiga kõrvu arenes lüüriline kujutamislain, eriti Ellen Kolgi töis, ka Matti Variku aktides. Kuid praegu näib grotesk taanduvat: avalikul kujul me seda enam ei näe, ta kas seostub romantiliste momentidega või on muidu peidetum. Silmator-kavamad groteski viljelejad oleksid meil otseki ammu laad vahetanud: Ülo Oun modelleerib tõsimeelse portree Tiit Pääsukesest, Mare Mikof kujutab eesti naisi jne. Võib-olla on praegu raske periood just neil, kellele grotesk ja ironia olid sügavalt omased — midagi on kadumas, uut pole veel tulnud. Too uus etapp, millele Caupovagi viitas, paistab olevat lüürilisem, vormilt rahulikum, klassikalisem. Kunstikultuuri areng ei lange aga eri maades sugugi ühte — leedulastel on praegu grotesk väljendusviisi kõrgaeg. Ja muidugi mõjub see vormile: huumor, ironia ja grotesk avavad tee eksperimentidele, klassikalise suund seda ei luba.

Veel tahaksin rääkida väljasõidust. Kõigepealt viidi meid Saulai sovhoostehnikumi, kus on rajatud graniitkultuuride park, mis tunnistab väga meeldivat tendentsi Lätimaal. Samal ajal on aga pargis kaunis pallaadiaanlik mõisahoonne, endine Kautsmine häärber õige kurvas seisus. Tehnikum on saanud uue, tüüpiprojekti järgi ehitatud õppehoone ja ühiselamu, vana hoone on unarusse jäetud. Selline nähtus levib meilgi koolide uutest majadesse kolides. Kuid Quarengi kavandatud Mežotne mõisahoonne on just majand lasknud restaureerida, see seis enne lausa varem, ent Leningradist kutsutud restaureerijad on ta nüüd korda saanud. Rundales näidati meile pool päeva restaureerimistööd Rastrelli projekteeritud kaunis mõisahoones. Niisugused tööd ja ettevõtmised ole-nevad väga paljus kohapeal-sest initsiatiivist.

Nii ka meil: Rakvere rajoonikomitee ja sealsed mitmed majandid on initsiatiivi näidanud, asja tõsiselt käsile võtnud ja tulemuks on taastatud nii Rägavere kui ka mõned teised mõisad. Rapla rajoonis ettevõtlikkust pole ja mitmed mõisad lagunevad.

Näituseplakati saamiseks korraldatud konkursil esikoha võitnud Ants Tolli ja Enno Raua plakat.

EILE AVATI TALLINNA KUNSTIHOONES TRADITSIOONILINE EESTI, LÄTI JA LEEDU NSV PLAKATIENNAAL «BALTI PLAKAT '84». TÄNA KELL 11 JÄTKUB ÜRITUS TEADUSLIKU KONVERENTSIGA KINOMAJAS. LISAKS ESINEJATELE BALTI LIIUDVABARIHKIDEST ASTUVAD KONVERENTSIL ÜLES KUNSTITEADLASED MOSKVA, LENINGRADIST JA MUIJALT.

oli juunikuus võimalik näha ja osta Eesti NSV rahvakunstniku Vive Tolli graafikat. V. Tolli (sünd. 1928, õppinud ERKI-s 1947—1953) hakkas vabariiklikel näitustel esinema kohe pärast kunstikõrgkooli lõpetamist, õige pea järgnesid üleliidulised ja rahvusvahelised näitused. Lühike aja jooksul kinnistus tema kui omanäolise, sügavalt poeetilise ja rahvusliku, kõrge graafilise kultuuriga kunstniku maine. V. Tolli on osa võtnud kuulsatest rahvusvahelistest graafikabiennaalidest Krakówis, Ljubljanas, Varnas, Jyväskylä, Venezias, Fredrikstadis, Heidelbergis (Baden-Badenis), Tokios, Delhis. Nõukogude kunsti ekspositsioonide, eesti kunsti tutvustavate näituste ja müüginäituste kaudu on tema graafika jõudnud peaaegu kõigisse Euroopa maadesse (kõik sotsialismimaad, Skandinaavia riigid, Prantsusmaa, Belgia, Šveits, Island jt.), peale nende USA-sse, Kanadasse, Austraaliasse, Brasiiliasse, Indiasse, Süüriasse, Jaapanisse. V. Tolli personaalnäitus on koduvabariigis olnud neljal korral, kaks korda on tema loomingut erinäitustel tutvustatud Moskva vaatatajale (Puškini-nim. Kunstimuuseumis ja NSV Liidu Kunstide Akadeemia saalis), samuti Helsingis

DRAAKONI GALERIS

ja Schwerinis. Aastail 1953—1984 on Vive Tolli kujundanud ja illustreerinud umbes 80 raamatut. Põhjalikumalt on tema loo-

mingut vaadeldud kunstiteadlaste Lehti Viiraja ja Boriss Bernšteini monograafiates.

* * *
«Vive Tolli mõtte- ja tundevar-

jundrikas looming, olles täiesti iseseisev, on samaaegselt peaaegu ainsana meie graafikas jätkanud, edasi arendanud ja rikastanud toda sisutihedat ja elegeilise kallakuga poeetilist suunda, millele kunagi panid aluse Ajno Bachi akvatintas olupildid ja mustlasmuinasjutude illustatsioonid. Peaaegu ainsana on tema loomingus edasi kandunud vanameister K. Raua sügava rahvaltuule vastu.

Lehti Viiraja. «Vive Tolli», Lühimonoograafia. Tallinn, 1975.

«Ükskõik kuidas see ka ei oleks, sünnib Vive Tolli graafika igal juhul luule kaasajal. Lühikesed luulega paralleelselt, küzetõmmetes või eemaletõugetes, kõrvutustes või vastandustes, ei saa ega taha tema graafika täielikult vabaneda oma teisikust teispool seda liikuvat piiri, mis eraldab sõna- ja visuaalkunsti».

Boriss Bernšteini. Eessõnavõtte V. Tolli graafikaalbumile, Moskva, 1978.

«Vive Tolli graafikas on kujundilemendid ühendatud säärasel printsibiilil: kujutatakse seda, mis on «mällu sadestunud». Muistendi mingisugune aeg muutub «paigalpäisivaks», kujutamisaajaks, mis pole midagi muud kui mälu aeg. «Kunagi» on muutunud «praeguseks». Kuid see tähendab, et aeg on muutunud subjektiivseks. Nõnda fikseerub muistendi isikuline läbielamine».

B. Bernšteini. «Kristjan Raud, Vive Tolli ja folkloor». SV nr. 46, 14. X 1975.

«Vive Tolli, mida on teinud saatesõnaks öelda praegu-sele näitusele?»

V. T.: Draakoni galerii on graafika jaoks nii hea ruum — selliseid väikesi näitusepai-

ku, nii müügivõimalusega kui ka ilma selleta, võiks Tallinnas rohkemgi olla. Näituseruume pole meil sugugi palju, kunstnikud ootavad aastaid oma järjekorda. Näitusmüügist niipalju: ka mina olen selle väljapaneku kokku pannud iseseisva kunstinäitusena — nii nagu kõik eelnevadki esinejad on deklareerinud. Koostatud on see põhiliselt viimaste aastate loomingust, s. t. alates 1977. aasta tödest, sest siis oli minu eelmine personaalnäitus kodumaal. Olen viimasel ajal päris palju tegelnud eesti rahvakalendri tähtpäevadega, neid kujutavaid lehti on kümnekond. Tahtsin neid korraga koos näha — varem on väljas olnud ikka kõige rohkem neli lehte. Eesti rahva tähtpäevad on mind ammu huvitanud: nende päritolu ja kujunemine ulatub väga kauges aega ja ega nende rahvausundilisest tagapõhjast kõike päris täpselt teatagi. Nad on kild vanast ajast, kannavad eneses vanu pärimusi ja uskumusi. Huvi on pakkunud just vähemtuntud päevad — näiteks nuudi-päev, mida tähistatakse Lääne-Eestis ja saartel aastavahe-tuspühade lõpetamise päevana.»

Oles kirjutanud
MIRJAM PEIL

KONTSERDISAALIS

Tallinna suvemuusika algas kohe pärast vanalinnapäevi igaõhtuste kontsertidega Rae-koja saalis. Esimesel 10 päeval mängisid Tatari ANSV teeneline kunstnik Zorja Šikmurzajeva, Moskva pärit pianist Jevgeni Mogilevski ja harfist Olga Eldarova, laulis ENSV Riikliku Filharmoonia Kammerkoor, esines vanamuusikaansambel «Konzertino» Andrei Korsakovi juhatusel ja kolmel õhtul «Hortus Musicus». Suvine kuulaja on eriline, väga aldis ilusale muusikale, valmis plaksutama pikalt ja põhjalikult, kritiseerima ei tavatse, eelarvamusi ei oma — talle on hea meenutada, temaga on kerge kontakteeruda.

Tore, et meie esindusamblid «Hortus Musicus» ja Kammerkoor on praegu käepärast, ei usu, et ükski klaveri- või viiuliõhtu avaldaks Tallinna külalisel nendest lumavamamat mõju. Pole vajagi erilist fantaasiat, mõtlema end XVII—XVIII sajandisse, kui kaarukste sisenavad tolle ajastu näidete järgi valmistatud kostüümides pillimehed tol ajal käibel olnud instrumentide koopiatega ja kui tihedalt ümberingi istujate ees rullub lahti muusikiline piltkompositsioon esituslaadis, mida ansambli liikmed peavad konkreetsele teosele kõige lähedasemaks. Teades, milline hiigeltöö eelneb iga soneti, pavaani või *sinfonia* lavalettoomisele, ei tihka nendega selle laadi üle vaielda. Vastupidi — nähes, et A. Vivaldi ja J. S. Bachi mängimisel kasutatavad viiulid on väbustatud ajastu lähtuvalt nii lõuavalustest kui õlatoest, poognaulatust vähendatud kolmandiku võrra ja vibraatot ei tunnustata, tahaks esimesel hetkel küll hüüda tohohh!, teisel aga muutud tähelepanelikuks, kolmandal nõustud ja lõpuks kahetsed, et meie Konservatooriumis pole eri ajastute muusika esituseks ettevalmistavat osakonda.

Esimesel kontserdil raketud ansambli seitsmeteistkümmene liikmeni paisunud koosseis W. Byrdi sonettide, Th. Simsoni ja W. Brade kogumiku pärit tantsude ja H. Purcell'i «Teatri muusika» esitusele, A. Vivaldi *sinfonia*d ja viiulikontsert kõlas väikeselt barokkansambli «Hortus Musicuse» meisterlikkusest on palju kirjutatud ja räägitud, minil määrat, on sellega jõutud harjuda ja juba kuulud ka vastuhääli. Iga otsiva-areneva kollektiivi elus on kahtlemata tõusu- ja langusperioode. võimalik, et just praegu midagi käärib, valmistudes kvalitatiivseks hüppeks, — paraku minelid häireid selles võrratu loomulikkusega funktsioneerivas organismis nende kontsertide aegu küll ei ilm-

nenud. «Hortus Musicus» on tchutuid teeneid publiku maitse ja muusikamõistmise kujundamisel, nad on meie vabariigile toonud ulatusliku kuulsust, saatnud korda seda, mida keegi poleks julgenud kunagisest tudengite ettevõtmisest loota; mind isiklikult hämmastab aga ikka ja uuesti muusikute ansambli- ja intonatsiooniline ideaaltase, mille saavutamiseks, vähemalt laval, ei tehta mingeid valvsuspingutusi.

Tähelepanuväärne on väike barokk-koosseis — A. Mustonen (viul), O. Ainomäe (oboe), I. Tarum (tšembalo), P. Klaas (tšello), kelle esituses teisel õhtul kõlasid G. B. Sammartini ja G. F. Händeli triosonaadid, J. S. Bachi Sonaat tšembalole ja viiulile G-duur ja G. B. Balanchini Süit. Händeli ja Bachi senini tõesena võetud tõlgitusprintsiibid keerati kui just mitte pea peale, siis vähemalt üsna teise kanti. Siin puudusid täiesti nii nõutavad sisepein-geed ja arendusjõud, muusikast otsiti vaid kõike ühendavat helget alget, täiuslikku harmooniat. Kõikide pillide iaktuuri reljeefsus (kui tore oli tšembalo sooloosa Bachi Sonaadis!) ja omavaheline tasakaalustatus pole kahtlemata iseenesest tulnud. Selle kallal vaeva nähes on lähtutud targast sihipärasusest: jõuda inimloomusele kõige mõistetavamate ilukaanoniteni. Südamlik poolehoiu, millega neid taotlusi kviteeris eelsoodumusest üpris kiriu publik, näitab, et eesmärgile ollakse väga lähedal.

Mõnusteks episoodideks kujunesid G. Ph. Telemanni Fantaasiad traaversflöödile V. Punderi hästi vabas, ilustreerivas käsituses. Ta väitis, et neid ei tohi võtta tõsiselt, pigem kui taustmuusikat, pani aga endaga kaasa elama.

Neil kontserdil jäi puudu vaid publiku sekkumisest, mida A. Mustonen entusiastlikult provotseeris: tundkem end kui õukonna peosaalis, tantsige kaasa, plaksutage koos meiega (sellega tuldi küll vabalt toime!), lõbutsem...

Kui «Hortus Musicuse» kontserdid täissaali tohtu poolehoiu võitsid, siis rahvusvaheliste konkursside laureaadid Olga Eldarova (Moskva) harfiõhtul näis solisti ja publiku vahel paiknevat eikellegi, kuhu kummalegi polnud asi: harfist mängis oma muuseas teadustatud (trüki-

tud kava järjekord oli miskipärast segi paisatud) lood ja lahkus jäise kummardusega, publik tõi aga kohusetruult kuuldavale hõreda aplausi, mis jõudis katkeda enne solisti saalist väljumist. Niisugust kummalist õhkkonda pole justkui kogunudki, ometi tegutses O. Eldarova oma pilli meisterlikult, tugeva rütmitundega, mida ei häirinud komplitseeritud pedaalivahetused, karaktersealt ja avara tämbriilise diapsooniga. Väga meeldisid M. Raveli Introdüksioon ja Allegro, kus kaasa löid meie pillimehed M. Kärmas, Ü. Kaadu, A. ja T. Järvi, J. Oun, K. Velthut. Kuid isegi A. Vivaldi kaunis Kontserdis harfile ja keelpillikvartetile, kus viimane mängis püüdliselt tundeliselt ja laitmatu ansambli solistiga, jäi valitsevaks mingi jahe, reserveeritud olek, mis välistas täielikult muusikast osasaamist röömu. Pärast seda kontserti tundus ülaltoodud väide suvise publiku vastuvõtlikkusest õige ennatlikuna.

INES RANNAP

Võib nii, võib ka naa

13. ja 14. juunil sai V. I. Lenini nimelises Kultuuri- ja Spordipalees teoks Rein Rannapi kitsi-show, mis juba kuulustel töötas pakkuda «populaarset muusikat klassikast tänapäevani algsel, töödeldud ja improviseeritud kujul». Hoolimata vägevast abijõudude armeest (Eesti Raadio est-raadiorkester Peeter Sauli juhatusel, Eesti Raadio ja Televisiooni segakoor A. Üleoja juhatusel, «Vanemuise» balletitistid, «Leegajus» ja rokkansambel), oli kavandatu siiski ühemehe-show. Rein Rannapi pianistampluaa on niivõrd lai, et ta võib oma virtuooslikku tehnikat demonstreerida klassikalistest algupäranditest džäss ja rokkimprovisatsioonini välja. On aga iseloomulik, et tendents kasutada suurekoosseisulist esitusaparaati on Rannapil ilmne suhteliselt hiljaageu — umbes Tartu levimuusikapäevadel ettekandel olnud «Ilustast maast» alates. Varasemast ajast teame ju Rannapit kui ansambli muusikut ja hiilgavat soloimprovisaatorit. Egas midagi. Rannap on juba üle kolmekümne aasta eluaastate läve astunud, küpsema eae ettevõtmised peavad noorema eae ettevõtmistest erinevama. Ajamere lained rulluvad aeglaselt, kuid vääramatult — ka kõige teravam kaljunuki lihvivad nad lõpuks ümaraks.

Mingi taltumus on isegi Rannapi lavategevusest tunda — eksalteeritud enesenäitamisest kõrvale on tulnud püüd kontakteeruda ka kõige lihtsama kuulajaga. Rannap taotleb järjekindlalt publikuringi laienemist, et ka näiteks tööline tööpingi või põllumees traktori tagant väsinult kontserdile tulles leiaksid temaga loominguilise kontakti, kuulates helindeid, mis neile juba tuttavad on. «Ei saa pakkuda järgitult oma», on Rannap ise öelnud ning see juba viitab järsule kurvile tema loominguilise filosoofia. Kiit, mille toime mehhanismideks on ühelt poolt tuttavlikkus ja teiselt unifikatsioon, on kommunikatsioonide demokratiserimiseks võib-olla parim võimalus.

Nimetatud kontsertide esinejate liikumine laval oli kõige otsemalt seotud vaatemängulisusega, kuna kogu programmi salvestas Eesti TV. Ning seda sellise arvestusega, et videod võiks kasutada ka Kesktelevisioon. Seal siis ka töödeldava repertuaari valik («Mustad silmad», «Olgu jääv meile päike», «Õhtukellad») ning kava veidi ehk varieteelik lavastus, mis numbrilisest rõhutades assotsieerus nii meile kui ka üliüldisele teleaatajale hästi tuntud programmiga «Kutsuv tuluke».

Kõlanud muusikast. Nagu lubatud kuulustelgi, esitati see kolmel kujul. Kontserdi juhataks sisse Beethoveni 3. klaverikontserdi I osa. Päril algsel kujul see siiski ei kõlanud, vaid mõningate kupüüridena. Rannap peab võimalikuks ka klassikalise algmaterjali kontsenteerimist, milieist ta n.-õ. reakuulajale teeb üsna suupärase tableti. Rannapi klassikanägemine on alati põhjustanud poleemikat, sest interpretatsioonid võivad ta põhimõtteliselt üldtunnustatud esituskanooneid, otsides alati oma lähenemisviisid, mis justkui näitaks kuulajale — võib nii, aga võib ka naa. Väljendub see eeskätt vabas rütmikas ja afektide (eriti romantilises muusikas) teadlikus suurendamises. Rannap on seisukohal, et interpret on heliloojaga võrdväärne partner. Kõige paremini väljendas ta seda ise teist kontserdipoolt sissejuhatanud Liszt'i rapsoodiadit kui oma nägemust Lisztist tutvustades. Ka Liszt oli esitatud üliromantiliselt, kontraste ja afekte suurendades ning rütmilise deformeerides. Muuseas, kui ajakirjanikud ükskord Salvador Dalílt küsisid, et millest jääb kaasaja inimesel kõige enam puudu, arvas Dalí, et liialdamisest.

Chopini neli etüüdi kõlasid aga hoopis teises kuues. Samuti kontsenteeritud tabletidena, kuid vasardava diskomootoriga. Kui Liszt'i tõlgenduse puhul oli tegemist vaba rütmikaga, siis kiit vastupidi nõuab unifikatsioonide organisatsioon. Nii tuksuks Chopini süda, kui ta veel elus oleks ja diskol jalgu trambiks, näis see popurrii kuulajale ütlevat. Kahju vaid, et *high-hat* rütmimasinaga alati sünkroonis polnud.

Südamlikult esitas Marju Länik laulu «Raagus sõnad», romantilise oreoli kujundasid Schumanni «Unistuses» «Vanemuise» tantsijad Ülo Villimaa seades. Ning esimese poole lõpuks olid kuulajad tunnustajaks uut moodi aretuseksperimentidele, kus Rannap ristas meloodiaga «Olgu jääv meile päike» küll Bachi Johannes-passiooni, Chopini Poloneesi, Tšaikovski 1. klaverikontserti (hübiirdi ei tekkinud), küll Keith Emersoni ja René Espere «Concerto rittorrellot» (peaageu oleks vedu võtnud) ning Mike Oldfieldi «Tubular Bells» (lõpuks ometi!), viimaks tulid lavale pioneerilised, kes tuntud laulu kuulajale teadaoleval kujul ette kandsid. Selles põimikus võis tekkida ehk kõige rohkem küsitavusi — koomika? Tragikoomika? Mäng teravate, kohati võigaste kontrastidega?

Vabastavalt mõjus teises pooles «Leegajuse» ja Rannapi ühisenesimine. Kui esimeses pooles kõlanud «Mustade silmade» tšarlstonis ja «Olgu jääv meile päike» põimikus näis Rannapit veetlevat mäng erinevate faktuuridega, siis nüüd näis teda köitvat mäng tämbritega (duett torupilli ja seda imiteeriva süntesaatori vahel). Tundub, et kõige omanäolisem ja huvitavam on Rannap olnud ikka eesti rahvamuusikale tuginedes (meenutagem kas või «Hõimu»), seetõttu on tuline kahju, et meie folklooril elemendil oli kavas nii väike osatähtsus.

Kontserdi kulminatsiooniks oli kantaat «Sõõm õhku, tükk leiba, klaas vett» (sõnad L. Tungal) solistile, segakoorele ja rokkansambli. Vormiliselt jaguneb kantaadi materjal kaheks refrääniga lauluks pluss kooda, kuid erinevalt «Ilustast maast», mis kippus võib-olla natuke fragmentaarseks jääma, on «Sõõm õhku...» ühtlasemalt läbikomponeeritud. Eepiline algus kasvab loogiliselt üle dramaatiliseks arenduseks. Korduva materjali puhul rütmilised aktsendid muutuvad, vormiosid soovad arenduslikud improviseeritud löigud. See kõik kujundab kantaadist dünaamilise terviku. Kandev osa selles teoses on solistil (Urmas Alender), kellel on üsna kee-

Jaanuarikuus osales praegu México Linna Filharmoonia-orkestri tšellorühma kontsertmeisteri abina tegutsev Peeter Paemurru México kammerkontserdis, kus orkestri liikmetest koosnev ansambel mängis Mozarti ja Regeri klarinetikvintetid (klarinet — Philip Cunningham Ühendriikidest).

Veebruaris (8.—19. II) viibis seoses Ungari—Nõukogude sõpruslepingu 35. aastapäevaga Ungaris külalisreisil Eesti Sõprusühingu kammerkoor Valdo Ratassepa juhatusel. Esineti sõpruskontserdil Szolnokis, Székesfehérváris ja Budapestis. Rohkesti oli Mart Saare juubeli kajana kavades tema laule: alati menukaim «Lindude laul», «Kõver kuuseke», «Mets kohiseb», «Sõöt», «Vihmakõne, vellekõne», veel kaks osa V. Tormise «Jaani-lauludest», G. Ernesaksa «Noor kevade» jt. 12. ja 13. veebruaril esitas Helsingi segakoor «Koiton Laulu» (dir. Antti Äärimaa) Veljo Tormise «Raua needmist» oma kontserdil Raahas ja Jyväskylä (V. Tormise see teos tuli koori repertuaari juba 1982. a. 16-

EESTI MUUSIKA VÄLISREISE

PRIIT KUUSK

Eesti NSV Heliloojate Liidu XII kongressil kõnelesid mitmed sõnavõtjad meilt ja mujalt Eesti muusikaloomingu ja interpretatsioonikunsti üha suuremast levikust vennisvabariikidesse ja välismaale. Alljärgnev ülevaade toob selles osas veel

täiendust kongressil viimasena vaadeldud 1983. aasta kohta. Meenutamist on kalendrijärjekorras leidnud eeskätt sündmused, mis meie ajakirjanduses valgustamata või lähemalt kommenteerimata jäänud, tervikpildi saamiseks lühidalt lisatud ka teadaolev.

pul «Koiton Laulu» 30. aastapäeva kontsertidel).

21. veebruaril alustas Taanist Ärhustit oma 26 etendusega reisi Taani ja Rootsi 20 linnas «Estonia» teatri 17-liikmeline balletirühm — kavas «Tiit Härmil romantiline balletiõhtu».

Märts. 9. märtsil esitas oma kontserdil Hradec Kralovs (TSSV) sealne kammeransambel «Vokální Harmonie» V. Tormise 8-osalise sarja «Etüüdid laadides» (dir. Josef Picek).

«Tallinna džässkvarteti» kontserdireis Bulgariasse (17.—21. III) — Sofia, Plovdiv, Sliven, Burgas, Varna; ansambli koosseisus Lembit Saarsalu, Tiit Paulus, Peep Ojavers, Toivo Unt. Mitte igal džässansambliil pole käepärast nii heatasemelist algupärast loomingut — kavas oli U. Naissoo «Karjuse laul» ja «Voolavad veed», T. Pauluse «Melanhoolne valss» ja «Simmanilugu», L. Saarsalu «Muretult lapsepõlv». Meie muusikud paistsid silma ka Bulgaa-

ria Muusikategelaste Ühingu organiseeritud kohtumisel ja ühisel musitseerimisel Sofias. Paar päeva varem olid toimunud Eri Klasi kontserdid Sarajevo filharmooniaorkestriga Sarajevo ja Banja Luka, kavas jällegi V. Tormise populaarne Avamäng nr. 2. 28.—29. märtsil juhatas E. Klas aga taas Taanis — seekord Carl Nielsen kunagises kodulinna Odenses sealset Linnaorkestrit, eesti muusikata, kavas Bizet—Štedrin ja Gershwin.

Tapiola kuulsa lastekoori (kunstiline juht Erkki Pohjola) 20. aastapäeva kontserdil Helsingis viibis ning käis koori õnnitlemas «Ellerheina» peadirigent prof. Heino Kaljuste. Juubeliõhtul 28. märtsil Finlanditalo's oli kavas ka V. Tormise «Laulu sild».

Aprill. 1. aprillil jõudis lõpule «Estonia» balleti Taani- ja Rootsi-reis. Sel kuul olid rohkeimad aga muusikakontaktid Soomega.

4.—29. aprillini andsid ansambel «Muusik-Seif» ning solistid Anne Veski ja Tõnis Mägi Kes- ja Põhja-Soomes kokku 27 kontserti. Esineti 21 keskuses, sealhulgas Sodankyläs, Inaris, Rovaniemis, Kuusamos, Kemis, Kajaanis, Kuhmos, Oulus, viimases ka koos Tuomari Nurmio ansambliga. Koguni üksteist meie autori- te laulu oli ansambli juht Martti Vaarmann kavadesse valinud — Tõnis Mägi enda «Maa-tuleb täita lastega» (H. Rundineli sõnad), «Bluus üksinduses», «Doktor, aita!», laulu-loominguks andka kitarristi Aivar Oja «Maailm pöörleb», «Ei salli tujukust ma», «Val-latu päev» ning «Ära räägi

ruline partii, koor on rohkem foonikujundaja rollis, siiski esineb ka solisti ja koori dialoogi, mis teost huvitavalt liigendab. Kantaati läbib teravalt sotsiaalne mõte — me kõik oleme vastutavad kõige eest, kuigi tekst ehk esimesel pilgul näib rääkivat ainult keskkonnakaitse probleemidest. Ettekandes osalenud ansambel (milles peale A. Vartsu on huvitavaid kombel kõik erinevaid aegadel «Rujas» mänginud) on uueks võimalikuks perspektiiviks Rannapi loometeel rokkmuusikas.

IGOR GARSNEK

TANTSULOOME- VÕISTLUS

Eesti NSV Kultuuriministeerium on välja kutsunud järjekordse tantsuloomevõistluse, mille eesmärgiks on rikastada nookogude rahva Suures Isamaasõjas saavutatud võidu 40. aastapäeva ja Eesti NSV 45. aastapäeva pidustuste kavu uute, kõrgel ideelis-kunstilisel tasemel tööteemaliste ning pidulike tantsudega taidlustantsurühmadele ja solistidele.

Võistlusest võivad osa võtta nii professionaalsed kui ka isetegevuslikud autorid. Tantsu võib esitada iga liiki rahvatantsurühmale, tantsusolistidele ja solistidegruppidele (kuni 6 tantsijat), samuti liikumis- ja estraaditantsurühmadele. Saatemuusikana võib kasutada eesti rahvamuusikat ja selle töötlusi, meie ja venasrahvaste heliloojate teoseid.

Tantsukompositsioonid ei tohi olla varem trükitud avaldatud ega honoreeritud. Rahvatantsuseaded hindamiseks ei kuulu. Loomevõistlusest osavõtjaks tuleb tantsu lühiannotatsioon (tantsu nimi, missugusele rühmale, milles mõeldud, mida tantsus kujutatakse jne.) ühes eksemplariga saata Eesti NSV Rahvaloomingu ja Kultuuritöö Teaduslikule Metoodikakeskusele (Tallinn, Estonia pst. 4). Lisada veel andmed tantsurühma või esineja kohta (nimi, aadress), kes võiksida pala ette kanda, märkida saatemuusikapala pealkiri, helindi ja teksti autori nimi ning kus avaldatud. Originaalmuusika puhul lisada noodid (masinakirjas laulutekst). Lisada kinnine ümbrük tantsu autori nime ja aadressiga, ümbrükil märgustõnaks esitavama tantsu nimi. Võistlustööde esitamise tähtaeg on 30. oktoober 1984. a.

Tantsude hindamiseks moodustab Eesti NSV Kultuuriministeerium žürii. Hinnatakse avalikul demonstratsioonil 1984. a. novembris Tallinnas.

Preemiad on: I preemia 300 rbl., kaks II preemiat 200 rbl., kaks III preemiat 150 rbl.

Žüriil on õigus vastavastamiseliste tööde puudumisel jätta osa preemiad välja andmata või need üldsumma ulatuses ümber jaotada. Preemiad tantsud avaldatakse väljaandes «Meie Renetivaar» kehtivate honorarimäärade alusel. Žürii otsus lõpetub ja kuulub avalikustamiseks pärast selle kinnitamist Eesti NSV Kultuuriministeeriumi kolleegiumi poolt.

EESTI NSV RAHVALOOMINGU
JA KULTUURITÖÖ TEADUSLIK
METOODIKAKESKUS

mul», Elmo Värgi «Lekkiv paat», «Unemuinasjutt» jt. Rõhutagem veel, et menukalt läinud kontserdid toimusid kutsekoolides, noorsoo- ja töölistmajades. Samal ajal käis Tõnis Mägi oma lauludega kaasa tegemas ka televihis- saates «Sävelsuora» Turust (S. IV), milles dirigendina meie poolt Paul Mägi, solistideks veel Lembit Saarsalu, Tõnu Naissoo ja Tarmo Pihlap, kavas muu hulgas ka V. Ojakäär «Pärnu ballaad». Paar päeva hiljem mängisid T. Naissoo, L. Saarsalu ja P. Mägi üheskoos soome džässmuusikutega (trompetist Markku Johansson, saksofonist Eero Koivistoinen jt.) Helsingi klubis «Groovy».

11. aprillil algasid Eesti NSV metsamajandustöötajate meeskoori «Forestalia» esinemised Helsingis ja Orivesil Alo Ritsingu juhatusel. Anti kokku kolm täiskavaga kontserti ja, nagu meie poordidel heaks tavaks, kaasas rohkesti ka eesti muusikat — V. Kapi «Põhjaraannikul», M. Saare igikaunis «Hällilaul», M. Lüdigi «Põlismetsa järv» (nagu koori nimilauluna), T. Vettiku «Meie töötus», G. Ernesaksa koor ja

Inimese silmad, tema pilk vananevad. Nähes harjumatu või ebatavalist märki, harjumatu või ebatavalist tantsusiluetti, ei suuda me seda tihti toimaks võtta. Ent koreograafilise märgi, tantsusiluetti muutmisest algab radikaalne novaatorlus. Meie balletilava jaoks on novaatorlik modernballett kui kool (kunstiliste võtete, tehnika, maneeeri kogu) ja kui institutsioon.

Niisiis «Müütilised kütid», Glenn Tefley koreograafia, C. Partose muusika. Liikumise lähtepunktiks oli modernballettile tüüpiline situatsioon: vaikus. Vaikusest kasvab liikumine, rütm ja lõpuks ka muusika. Selline situatsioon on diametraalselt vastupidine Euroopa klassikalisele balletile, kus kompositsioon luuakse valmis muusikale ja plastilised elemendid antakse tantsijale väljastpoolt. Moderni aluseks on inimese individuaalse temperamendi ja muusika spontaanse kokkupõrkamine, kusjuures rõhutatakse tantsija individuaalseid võtteid, isegi improvisatsiooni. Arvatavasti pole vaja pikalt peatuda faktil, et modernballett juured on maailma vanimates folkloorsetes kultuurides, põhiliselt — rituaalsetes tantsudes.

Aga mitte üksnes rituaal- tantsudes. Modernballett kui väliakuiunenud stiil on süntees erinevatest koolidest ja žanridest, nii folkloorsetest kui ka professionaalsetest. «Müütiliste kütide» žanri võiksime defineerida kui kuulvalgusballetti. Kuulvalguspann- toimim, hiljem kuulvalgusbal- lett kujunes žanriks Prantsus- maal *commedia dell'arte* baa- sil: see tähendab etendust, kus ebatüüpiline ja tüüpiline, reaalsus ja unelm, proosa ja poeesia ühinevad niivõrd, et tegelesed näivad tulevat igavik- kust ja svunduvad igavik- ku, et vaatajat paisata kord

Džässiajakirja «Down Beat» järjekordsel, 48. lugejaküsitluse aasta populaarseimate džäss- muusikute väljaselgitamiseks oli nagu ikka esimeseks rubriigiks nn. Kuulsuse Hall, kuhu valitakse — ja ainult ühe korra — need, kes on žanri arengule kõige rohkem kaasa aidanud. See au langes 76-aastasele prantsuse viiuldajale Stephane Grappellile, kes sai laiemalt tuntuks juba pool sajandit tagasi, mil ta mänge Pariisis loodud džässkvinteti koos nimeka mustlaskitarriisti Django Reinhardtiga. Nende ansambel pani tugeva aluse prantsuse džässile ning oli selle žanri euroopalike traditsioonide arendajad. Viiekümnendil aastail jäi Grappelli džässielust kõrvale, kuid tema tagasihoidlik seitsmekümendil aastail kujunes edukaks. Grappelli, kes on ka suurepärase pianist, tõi džäss- muusikasse originaalse poeetilise feeling'u, omaladse tasakaalu ülevaloolvalt tundelise lüürismi ja harukordse svingintunnetuse vahel. Nagu mitmel eelmiselgi korral, valisid «Down Beat'i» lugejad tema ka seekord aasta parimaks viiuldajaks (teine oli samu-

õudustesse, kord valgustada unistuse või huumori hetkelises sähvatuses.

Kuulvalgusballette, kus la- valine tegevus on pingeline ja samal ajal jälgitav nagu aeg- luubis, esitatakse eranditult mustal foonil ja valgetes kost- tüümides. Valge värv on ab- soluudi värv, «valge ballett» on kõigil aegadel tähtsitud moraalsel ja professionaalset absoluuti. Ka G. Tefley üks esimesi kuulsamaid teoseid on «Kuulvalguse-Pierrot» (A. Schönbergi muusikale). Nõu- kogude Liidus on žanr tun- tuks saanud M. Marceau' ja J.-L. Barrault' esinemiste põhjal, aga samuti ka J. Rus- sillo balletitrupi külalisseten- duste järgi.

«Müütilistes kütides» pol- nud mitte ühtegi literatuurset seletatavat lavaeluhetke, ja samal ajal toimis tunnete, elam- muste, assotsiativsete seoste ahel, mis oli suurejoonelisem ja rikkalikum programmis öeldust. Süüd, elu ja surm, kaotuste ja võitude drama- tism, hetked, kus kaotus muut- tub võiduks ja «võitjale ei jää midagi», igavese elu ja vaim- suse müsteerium — kõik need elu ning elamise aspektid il- musid vaatajate ette. Ilmusid, et korduda uues võimendu- ses, uutes aspektides — pidu- likult, hellalt, julmalt, kirgli- kult ning eepiliselt üheaeg- selt. Ei mäleta, et pärast M. Béjart'i külalissetundusi oleks näinud niivõrd sisutihedat, fi- losofiiliste üldistusteni jõud- vat balletti.

VEEL KORD ITAALIA BALLETTIST

Võtame kas või «Müütiliste kütide» hüppe. Oleks nagu *grand jeté passé*, kuid tantsi- ja ei maandu ühele jalale, vaid kätele, et sooritada kul- biit üle selja. Iga üksiku elemendi rõhutatult ekspressiiv- ne esitamine jätab mulje vor- mide vabast, individuaalsest tekkimisest, kusjuures hojdu- takse tantsu geometriseerimi- sest, sümmeetriast. Tantsu rütmika, tema intervallid ning dünaamiline aktiivsus on ise- seisvad, nad ei pruugi vastata muusika aktiivsusele: see on- gi modernballett süntaksi kindel tunnus, mis üllataval kombel aktiveerib koreo- graafilist teksti ja selle mõtet. Kui klassikaline ballett fik- seerib seisundeid, kui seisund muutub iga liikumise lõppre- sultaadiks, siis modernballett on peamine liikumine ise, lii- kumine kui eluvorm, mille pinget ja impulssi me kogu aeg tunnetame ja mille pin- gestatust ei varjata maneerli- ku kerguse või graatsiaga, na- gu varjata seda klassikali- ses balletis.

Pingestatus, *force'i* varja- matus — see on modernballett üks omadustest. Ent tantsu visuaalne tunnus on «vaba», «vildakas» siluett. lained, asümmeetrilised kehaasendid, mis on samuti vastuolus aka- deemilise balleti korrapärase väljasirutamisega, korpuse lii- kumatusega, harjumuspärase tasakaaluga. Kokkuvõttes näe- me täiesti uut, visuaalselt ül- latavat ning üliaktiivset tant- sustiili, mille eesmärk ja

vaimne impulss on sugestiiv- ne mõjutamine, muutmine, kaasaelamisele sundimine (ja mitte kunagi lihtsalt kujuta- mine või kajastamine).

Itaalia ballett õpetab meile nii mõndagi. Kõigepealt: see pole üksnes trupp, millega täidetakse tantsuvaakumit, mis ooperilembes Itaalias justkui tekkinud oleks; «Ater- balletto» trupp on suverään- ne, suurepärase lavalise kont- sentratsiooniga trupp, temas pole statiste ei otseses ega kaudses mõttes (neid, kes hel- lebardidega kulisside vahel seisavad, ja neid, kes taga- plaanil olles markeerivad esi- plaanil tantsijate liikumist). Trupp valdab kõiki tänapäe- va tantsustiile (modern, neo- klassika, vabaplastika) ja ka klassikalist tantsu (meile har- jumatu pehmes, kuidagi vä- ga intiimses, soojas, efekti- vabas maneeris). «Aterballet- to» on hiilgavad tipud, kõige- pealt Luciana Chicherria ja Marc Dhigant (kes esinesid ka «Müütilistes kütides»). Meile võiks «Aterballetto» ol- la eeskujuks oma tantsulisu- sega, oma haaratusega tant- sust, oma kunstilise haarde ulatusega ja ambitsioonidega.

Ja mis meile kõige olulisem — «Estonia» balleti tänane stagnatsioon võib homme muutuda tagasilanguseks, kui me ei koolita oma tantsijaid valdama erinevaid stiile. Modernklassita pole tänapäevast balletiteatrit. Peaksime kord objektiivselt kaaluma oma võimalusi (ja neid meil on!), ning oma probleemid lahendama arukalt. Ent edasimineku on moodapääsmatu, varem või hiljem tuleb selleks aeg. Vä- hemalt üks meie ballettmeist- riteist on valmis oma tantsu- keelt muutma: Mai Murdmaa «Naine» on esimene radi- kaalne samm modernballeti juurde.

LEHTI METSAALT

POPULAARSEMAD DŽÄSSMUSIKUD

ti prantslane, Grappellist 34 aastat noorem Jean-Luc Ponty).

Tänavu 21. augustil oleks saanud 80-aastaseks dirigent, pianist, orelimängija ning helilooja William Basie, keda rohkem tuntakse hüüdnime Count järgi. D. Ellingtoni orkestri kõrval oli Basie' bigbänd džässjalooloo kõigi aegade populaarseim. Seda, et Basie oskas isendaks jäädes ajaga kaasas käia, näitas ka kõnealne küsitlus — bigbändidest tunnustati 1983. aasta populaar- seimaks tema orkester (eelmisel viis aastat esimene olnud Akiyoshi-Tabackini bigbänd jäi seekord teiseks), kusjuures organis- tide hulgas oli 79-aastane vana-

meister neljas. Tänavu 26. aprillil aga varises Basie manalas- se...

Enim lugejahääli said mitmed teisedki juba kaua tipus püsinud meistrid. Klarinetil oli nagu eelmisel aastal parim 75-aastane Benny Goodman. Alates 1964. aastast, mil küsitlusse pandi ka orel, on sel instrumentil esimene olnud väsimatu improvisaator Jimmy Smith. 30. korda oli populaarseim baritonaksofonist Gerry Mulligan, 19. korda pianist Oscar Peterson, 16. korda vibrafonist Gary Burton. Saksofonistidest olid veel esimesed Wayne Shorter (sopran), Phil

Woods (alt) ja Sonny Rollins (tenor), flöödil James Newton, tromboonil Jimmy Knepper, trompetil Wynton Marsalis (valiti ka aasta parimaks muusikuks), kitarril Pat Metheny (edestas eelmiste aastate edukaimat Joe Passi), elektriklaveril Chick Corea.

Akustilisest džässgruppidest sai kõige rohkem hääli Art Blakey' «Jazz Messengers», elektril- lised mängivaist ansamblist «Weather Report», vokaalgruppi- dest «Manhattan Transfer». Mees- laulajast oli taas parim Al Jarreau, naistest olid nii nagu ka- hel eelmiselgi aastal kolm esi- mest Sarah Vaughan, Betty Carter ja Ella Fitzgerald. Naismu- sikuist kõneldes tuleb märkida 54-aastast jaapanlannat Toshiko Akiyoshit, kes oli teine heliloo- jana arranzjeerijana ja bigbändi dirigendina, ning 46-aastast ameeriklannat Carla Bleyd, kes oli parim helilooja ning tuli esi- mese neli hulka bigbändi diri- gendina, organistina ja arran- žeerijana.

MIHKEL LOODUS

stseen ooperist «Tormide rand» ning «Külmad ahjud», V. Tormise «Meeste laul», A. Ritsingu «Sügiskell», H. Hindpere «Laul õigest õllest» jt.

Tallinna—Kotka sõpruspäevadele (23.—24. IV) Kotkas oli röömustava ja lootustand- va haruldusena jõudnud isegi eesti sümfooniilist muusikat: Kotka Linnaorkester esitas Jouko Koivukoski juhatusel ja autori kohalviibides kaks osa Alo Põldmäe süüdist «Merineitsi». Ning eraldi kontsert (Kotka gümnaasiumi saalis) oli ka Eesti TV ja Radio segakooril Ants Üleoja juhatusel ning puhkpilliorkestril «Tallinn» (Kotka Töölistma- jas) Leho Muldre ja Ülo Raudmäe käe all. Raadiokoori kavas olid eesti muusikast M. Saare «Lindude laul» ja «Jaan läeb jaanitulele», C. Kreegi «Meil aiaäärne täna- vas», neli osa V. Tormise «Jaanilauludest» ning L. Veevo «Kadakad», kõigi sõprus- päevades osalenute ühiskont- serdil ka M. Lüdigi «Koit» ja M. Härma «Tuljak». Orkestri «Tallinn» kontserdil kõlasid H. Hindpere «Nooruse pidu- päev», Ü. Raudmäe «Popurri Tallinna-lauludest», Väino

Puura lauldud rahvalikumas popurriis orkestri saatel ka R. Valgre «Saaremaa valss» ja G. Podelski «On kallid mulle kodupaik».

26. aprillil esines aga koos Kotka Linnaorkestriga (dir. J. Koivukoski) viiuldaja Mari Tampere, Mozarti Viulikont- serdi K-218 solistina, ning mängis seejärel 28. aprillil koos Kuopio Linnaorkestriga Jaan Räätsa Kontserdi nr. 2 viiulile ja kammerorkestrile (dir. I. Bezrodnõi).

Ansambli «Leegajus» uuest kontserdikavast «Kes sind käskis kosja tulla» kirjutas igati soodsa arvustuse ajakir- jas «Kansanmusiikki» (nr. 2, 1983) soome tunnustatumaid folkloriste Matti Kuusi.

Ja sõnumeid väljastpoolt Soomet. J. Tamme nim. puhk- pillikvinteti Kuuba-reis — esimese Eesti kammeransamb- lina läänepoolkeral (3.—11. IV), keskeim esinemine Ha- bana Rahvusraamatukogus, kus kavas ka U. Naissoo Va- riatsioonid ja B. Parsadanja- ni Puhkpillikvintett.

Rahvarevolutsiooni 35. aast- päevale pühendatud koordine- ühiskontserdil 8. aprillil Ho-

řices (TSSV) laulis Veljo Tor- mise «Etiüde laadides» Josef Piceki juhatusel Hradec Kra- love naiskoor «Vokální Har- monie».

Viiel kontserdil Rootsis lau- lis rohkesti eesti koorimuusi- kat Lundi üliõpilasmuusikoor Folke Bohlini juhatusel (16.— 25. IV) — Lundis, Hööris, Es- lövis ja Malmös. Kava kandis muuseumis eestikeelset pealkir- ja «Laulupidu» ja sisaldas esipoolse eesti ning teise poole soome autorite loomingut. Esipoolse M. Saare «Leelo» ja «Hällilaul», G. Ernesaksa «Hakkame, mehed, minema», R. Ritsingu «Kõrr, kõrr», A. Ritsingu «Santa Maria» ning V. Tormise 3-osaline sari «Pildikesi Vormsi minevi- kust», «Meie varjud» ja «Kolm mul oli kaunist sõna» (siin flöödisolistiks Björn Claeson). Soome-poolse oli teoseid kuult autorilt. Kont- serdid korraldati koostöös fir- maga «Rikskonsenter».

Eri Klasi kontsert Budapestis Ungari R-TV sümfoonia- orkestri ees (21. IV), kavas ka Z. Kodály süit «Háry Já- nos».

21. aprillist 9. maini viibisid kontserdigrupina Tokios rah-

vusvahelisel kaubanduslaadal «Uus aeg — uus idee» Margari- ta Voites, Hendrik Krumm ja Kalle Randalu. Kümme kont- päeva tutvustas K. Randalu Nõukogude paviljonis valget kabinettiiklaverit «Estonia», andes sellel iga päev kaks poeletunnist kontserti vabalt valitud kavaga. Muu hulgas kõlasid ka H. Elleri «Kodu- maine viis» ning R. Kangro lastepala «Tuhkatriinu on vä- ga ilus». 2. mail (Eesti NSV päeval Nõukogude paviljonis) ja 7. mail (NSV Liidu saat- konnas) esinesid kõik kolm ühise kontserdiga, Hendrik Krummil kavas ka F. Mühl- hauseni «Isamajake» (veel Verdi ja Tšaikovski), Margari- ta Voites laulis M. Härma «Lauliku lapseõlve» ning K. A. Hermannit kõikjal suu- re menu saavutanud «Väikest valssi», samuti Aljabjevit, Verdit, Donizetti.

Kuu lõpul jõudis Eino Tam- berg oma ooperi «Cyrano de Bergerac» kahele viimasele (22. ja 23.) etendusele Olo- mouci Riiklikus Teatris (27. ja 28. IV) TSSV-s, kus toimus ka autori ja teatrirahva meel- dejääv kohtumine.

(Järgneb)

Puhtus Fr. Schilleri mälestussamba juures.

Kultuuri katkematu arengust kõneldes peetakse enamasti silmas selle ajalist järjepidevust põlvest põlve, sajandist teise. Usun aga, et kultuur on järjepidev ka ruumis, maa-alaliselt: kihelkonnast kihelkonda, maakonnast maakonda. Sellest arusaamast on sündinudki Tallinna raamatuklubi «Tõru» mitmeaastane ettevõtmine sooritada igal südasüvel kolmepäevane põhjalik tutvumiskäik mõnda Eesti piirkonda — kuni ring saab täis.

Tänavune, viies retk kulges (15.—17. juunini) põhiliselt Läänemaal, peamiseks tegevusteks klubi tegevliige, arhitektuuriloolane Ott Sandrak ja kirjandusloolane, Tallinna Bibliofiilide Klubi president Eerik Teder. Ainus pilk O. Soansi kultuuri- või kirjandusloolisele kaardile kinnitab: Läänemaal on suurvaime võrsunud hõredamalt kui mõnest muust kandist. Ometi on siinsetegi kehva põlvkonda rüüst kasvanud huvitav ja mitmeülbaline kultuur, milles pani veendumata kõnesoleva sõidukava tihedus ja nähtu meeltesõbbivus. Seegi reis kujunes põhikallakultuuriliseks — tugeva rõhuasetusega arhitektuuriloolase ja muinsuskaitsele.

Mitmekümne paiga mõtestatud külastamisel tekib rohkeid elamusi, sugeneb küsimusi, sünnib elluviimist taotlevaid mõtteid. Vähegi üldisema kogumule maalimiseks lubatagu nähtu-kuuldut valdkondade kaupa pisut sõeluda.

Reis osutus ajalooliste sündmuspaikadega kõnekalt raamatuks. See algas esimese peatusega Jüröö ülestõusu Kanavere lahingu (11. mail 1343) tandrill, kus krooniku liialdatud teatel tapetud tuhat meie esivanemat. Ometi valmistab kurb rabaäärne meeldiva üllatuse: Aulin Rimmi klassikalises laadis metallbareljeefiga mälestuskivi (selle püstitas mullu kevadel Eesti Looduskaitse Selts) on kõrvalisest kohast hõlpsasti leitav, sest tee siia on märgistatud eeskujulike viitadega.

Ja reis lõppes ettekuulutatult päikeseloojangus kõrgel merekaldal Harju-Madise remonditud kiriku (ja meremärgi) lähedale eesti rahvakooli isa Bengt Gottfried Forseliuse auks paigutatud mälestuskivi juures. (Jõudsin pärale päev pärast kivi avamist: meie põllulilled liandusid alles närtsimata õitele. Seejärel A. Rimmi kavandatud mälestusmärki püstitati Eesti Looduskaitse Seltsi eestvõttel.)

Uuema ajaloo tunnustajana on meie teel Velise vallamaja, mille ümber peetud lahingut kujutleme Mark Soosaare filmi «Jõulud Vigalas» järgi. Hoopis kaugesse minevikku (1 aastatuhande esimesse poole) kannab mõttet Kömsi kivikalme. Üsna Virtsu maantee ääres asetseva muinasmälestise juures on meeldiv jalgu puhata. Teaduste Akadeemia arheoloogid on vaatamisväärsuse pärast kaevamist hooli-

kalt korrastanud ja siin tunded end kui erilises pargis.

Paraku ei pöörata kõikjal konserveerimisele tõsist tähelepanu. Tosin versta kaugemal asetseb maalilisel merekaldal Virtsu linnuse vare, mis mõned aastad tagasi kaevati ulatuslikult mulla alt välja ja on nüüd meretuulte pureda. Küllap ei tohiks kaevamisi enne alustada, kui asjatundlik konserveerija teada. Tore oleks, kui kohalik jõukas majand oma kunagise kavatsuse teoks teeks ja varemed konserveeriks. On ju konserveerimine iseenesest igale vilunud ehitusmehele juhendaja juuresolekul jõukohane, siin maksab kõige rohkem hea tahe. Oeldu kehtib ka Virtsu mõisa maalilise ja meil haruldase pargivärvahoone kohta — ainelised kulud lagunemiseks pidurdamiseks oleksid siin tühi. (Kui sageli peame tõdemata: mis täna oleks teostatav rublaga, maksab homme kümme.) Kohila lähikonnas peatume segamini paest ja maakivist loatud keskaegse Angerja kindluse müüri juures. Seegi ainulaadne mälestis vajab hädasti konserveerimist, sest osa kaitsealust müüri on hiljuti varisenud.

Mõisaansamblid on meie maa-arhitektuuri lahutamatu koostisosa, tihti sulanduvad nad põlisparkide kaudu mõjuvate dominantidena põlvest põlve raadatud maastikukultuuri. Aga nende käsi on käinud erinevalt. Selles vallas on muinsuskaitse suurendatud saavutused teatavasti Lääne-Viru mail, ent Läänemaalgi märkab silm üht-teist rõõmustavat. Klassitsistlik Matsalu mõis paikneb suurejooneliselt ümber tiigi. Peahoones juhib ennistustöö: kiiteturud juhitakse piiteeditundega pöran-da alla, radiatorid on silmatorkamatult väikesemõõdulised. Lagesid on küll tõstetud, ruume mõnevõrra muudetud, aga sellega peab edaspidise kasutuse nimel leppima. (Siin, Matsalu looduskaitseala tulevases keskuses on muide kunagi pidanud koduõpetaja ametit Eduard Bornhöhe, mis on Ardi Liiveste ajendanud näidendit kirjutama.)

Ka halvas seisundis olnud Päärdu mõisa liiguvad asjad paremuse poole. Valdaja («Kommunaar») on tellinud KRPI-lt ennistusprojekti, küllap leitakse ka asjatundlik ehitaja.

Massu mõis on tervikuna päris kena (aga pole tervikuna kaitse all), see on Haapsalu kandi kunstiväärtslikumaid. Kahjuks on sinne vabapark käest lastud ja ega praeguse rahvamaja (end. mõisa peahoone) seisundki võta kiita ole. (Vihmaveetorud! Kui saaks need terveks!) Kas või sellest pärast, et 1905. a. paiku tei siin koolmeistrina äratustööd Jaan Oks, tahaks loota Massu mõisaansambli väärikasse tulevikku.

Ka Riguldi mõisahoonetel on tunda peremehekätt. Peahoones on suviti Tallinna koolilapsed. Kavatakse remonti

KULTUURI- LOOLISEL LÄÄNE- MAAL

loodetavasti ikka asjatundjalt nõuandeid pärides. (Kõrvalolev ait on korras, kaitsealuse talli-tõllakuuri katus aga katki. Viimati nimetatud kiire parandamine on seaduse järgi valdaja — kohaliku kolhoosi kohus.)

Milleni viib asjatundmatus arhitektuurimälestiste remontimisel, võib tähele panna viljakandva Lõuna-Harju XIX saj. hoonestatud Seli mõisas, mille harvaesinevalt kõrge kivimüüri piiratud ulatuslik ja eakas park koos esindusliku, kuid hävimisohus rotundpaviljoniga avaldab saabujale tugevat muljet. Kurvastab aga maitsetult ümber ehitatud peahoone. Tervis- hoiu-ministeeriumist valdaja pole hoonete värvimiseks (hulganisti kaitse all olevad kõrvalhooned on ümberehitamisest enam-vähem pääsenud) hankinud vastavat juhendit, mistõttu pole suudetud hoiduda silmatorkavaist libastumisist — seda enam, et Seli on kogu Põhja-Eesti väärtuslikumaid arhitektuurimälestisi. Tõsi, peahoonesse sisenedes mulje paraneb: alles on stukk-kaunistusi, samuti üliuhke laitmatus seisundis juugendlik kamin — tulekoerte ja läikivad vaskplekist sirmi ning tuhasahtliga.

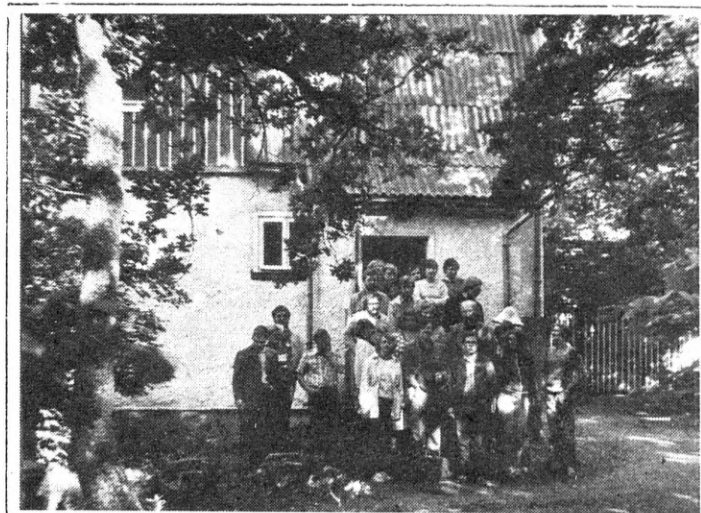
Näidet väärtuslikust barokk-portaaliga mõisa peahoonest, mis hoolimata heast tehnilisest seisundist on seni riikliku kaitse alla võtmata, pakub Haapsalu ja Rohuküla vahel paiknev Kiiltsi mõis.

Kogu reisi ühe hämmastavama elamuse pakub Põhja-sõja-järgest ajast säilinud, sammuandunud rookatussega puidust mõisahoone Keskvares. Siin on aeg peatunud rohkem kui kusagil mujal. Selles pealiskaudsele vaatata pigem suurt talumaja meenutavas hoones asub mantelkorsten, millesse mahub terve reisiseltskond. Edasi kaheajaa-aastased tahmunud barokk-üksed, mis ikka veel liiguvad hingedel! Kas oleks liialdus arvata: see eravalduses olev maja pakub üleüldiselt huvi? Vististi võiks soovida, et arhitektuuriväärtuste eravaldajad, sageli eakad inimesed,

Endine Jädivere postijaam. Näide eravalduses olevast arhitektuurimälestisest.

AUTORI FOTOD

Päeva hakul.

saaksid tunda kas või kohalike majandite abistavat kätt. Muidu hävivad veel mõnedki seni olemasolevad postijaamad, veskid jpm. Jädivere kunagine postijaam Poti teeristi (kuulsad Poti laadad!) lähedal on väike, valge, elegantne hoone. Hallipäine perenaine on teadlik oma kodu muinsusväärtusest, aga pisut mures sindlikatuse pärast.

Tallinna—Pärnu maantee äärse vanimat tüüpi Halinga postijaama ees kasvavad nii maalilised tammed, et vägisi tahad siin peatuda ja reisiväsimust leevendada. Et selle kaitseimekirja kuuluva hoonet ühepoolne räästaalune just äsja varises, kerkib küsimus: ehk leidub seal kandis siiski mõni pealehakkaja kaubandus- või toitlustusettevõtte, kes hoonet soodsat asukohta hinnata taipab? (On ju «Manni» kõrtski end õigustanud, rääkimata «Kuld Lõvist».)

Suurt elevust valmistab Aulepa küla puust pitsikuur, kus sees vägev käsipriit. (Viimasel päeval kaameraga seltskonda seiranud Peeter Tooming kahetseb, et õigel ajal ei turgatanud pähe see enne-muistne tulekustutusriist kurist välja ajada ja tööle panna.) Aga mis saab üldse vana-dest pitsimajadest nende toredate tornidega? Mis saab tollestsinatsest rannarootslaste kodukaitsejast?

Sakraalarhitektuuri elamuslikumaid näiteid pakkusid Märjamaa, Pärnu-Jaagupi, Harju-Madise, eriti aga meie maakirikute pärl Ridala. Samuti Martna, Noarootsi, Harju-Risti. Ridala kiriku harmooniline vormikeel kõneleb selgelt suhtumiste järjepidevusest (hoonet on küll stiilnõtkelt laiendatud, mitte kunagi aga ümber tehtud), aegade püsivuse tunde pakub liisa hulk erinevate sajandite hauatähiseid, millest vanim (ruunikivi meenutav) võib olla muinasaegnegi. Kiriku sisemus on välisilmega kooskõlas, põline on säilinud terviklikuna. Kõike oeldut silmas pidades tuleb väga tõsiselt

suhtuda asjaolusse, et Ridala kiriku võlvid on niiskunud, plekilised — katus on hakanud kohati läbi laskma. Kui Pärnu-Jaagupi, Märjamaa, Martna, Harju-Madise kirikuid on hoitud-hooldatud heaperemehekult (Märjamaal ja Madisel tasuks taastada tornikiivrid), siis tõsist remonti vajab väärtuslik Risti kirik. Hoopis halb on olukord aga Hanila kirikus: niiskunud võlvid ja seinad on vetikatest ulatuslikult rohetunud, altar ja kantsel (osaliselt!) eemaldatud, samuti pingid. Kirikuaed muutumas tihnikuks. Ent tegemist on Eesti ihe vanima, suurepärase akustikaga sakraalarhitektuuri väga lihtsuse rikka tee ääres. Veel on võimalik suhteliselt väikeste kuludega rajada Läänemaalgi oma Niguliste (seda enam, et Muhus ja Pühalepas kavatsetakse sama hoopis suuremate kulutustega).

Rannarootslaste eluolu ja kultuur väärivad tutvumist. Noarootsi XV sajandist teadaolev kirik sisaldab palju väärtuslikku. (Nimetagem kas või Maarja vaikimisroosiga kaunistatud ristimiskivi 1528. aastast.) Noarootsi puust pastoraadihoone on püsinud muutumatu kaks sajandit ja lausa nõuab tolaeagse kirikumõisa tüüpilise esindajana pääsu kaitseimekirja.

Kahe silma vahele ei saa jätta selliseidki kultuuri-väärtusi, nagu seda on mitmesugused mälestuskivid. Kaelase mõisa trepil mõrvati 1946. a. juulis kohalik aktivist Jaan Jürisson, õues on tema mälestuseks kivi. (Siin asub ka eelnimetatut venna, põllumajandusdoktori ja traditsiooniga järgiva maakodu eestvõitleja Ilmar Jürissoni kodukant.) Veidi eemalt, jõearrest puudesalust leiame massiivse ausamba, mille kunagine majapere-mehe püstitanud — oma sõpradele (ja mida ühtaegu kasutatud — paadi kinnitamiseks).

Loodusparadiisis Puhtu laul on peale erakasutuses oleva elegantse ja hästi hoitud neorenessansliku suvemõisa varjul tervelt seitse kivist peenelt töödeldud ausammast. Seda lisaks kuulsale Schilleri mälestuskivi koopiale.

Retke lõpul B. G. Forseliuse sünnipaigast suunda Tallinnale seades võime taas tõdeda: kultuuri järjepidevuse sügavam taju saab ikkagi alguse kohapealsest teabest. Läbitud kilomeetrid on justkui ratas- tega kirjutatud kroonika.

TRIVIMI VELLISTE

Rääkides või kirjutades fotograafia ajaloost, kõneldakse tavaliselt ikka vaid fotost, ning õige harva tehakse juttu nendesamadest piltide lähtepunktist — negatiivist. Muidugi — lugejat-vaatajat ei huvita negatiivi olemasolu üldse mitte, fotograafia ajaloo uurijaile aga on negatiivi eksisteerimine suuremaks väärtuseks kui mingi foto esinemine kas või tuhande koopiana ilma negatiivita. Milles seisneb negatiivi väärtus?

Meenub Eesti omaaegse tuntud päevapiltniku Nyländeri lugu kahekümnendaist aastast, kui ta ühe esimesena (aga võib-olla koguni päris esimesena!) muretsetes endale müügileilmunud kitsasfilmiaparaadi «Leica» ning siis sellega pildistatud ning 18x24 cm mõõtu suurendatud fotod välja pani. Kui ühel päeval uuris fotosid Tallinna piltnik Rambach ja kuulis, et pildid on kopeeritud kitsasfilmilt, pistis ta rusika Nyländerile nina alla ja ütles, et usub seda loba alles siis, kui näeb negatiive (fotod olid väga hea teravusega). Hiljem tuli Rambachil vabandust paluda — negatiiv oli vääramatuks tõendusmaterjaliks. See lugu selleks, milles aga seisneb negatiivi tõeline väärtus?

Nagu teada, kipuvad vanad fotod omaaegse ebakvaliteetse töötlemise tõttu tihti peale pleekima, kolletuma, neil kaovad detailid, neile ilmuvad plekid — aja jooksul foto hävib. Kui puuduvad võimalused ja oskused foto restaureerimiseks, võib tulevikus nii mõnegi väärtusliku pildi lihtsalt maha kanda. Kui aga eksisteerib negatiiv, saab kopeerida uue positiivi ning ajaloo tarvis on foto päästetud (kui sel juhul pole enam tegu autori originaalkoopiaga).

Teiseks annab negatiiv fotoajaloolastele väga huvipakkuva võimaluse jälgida päevapiltniku tööstiili, näitab tema oskusi, teadmisi, võimalusi. Autori enda tehtud positiivkoopial on kindlasti välja kadreeritud kõik üleliigne (pildistades 13x18 cm plaadile, arvestas fotograaf juba ette, et pilt saab kopeeritud 9x14 cm paberile — seepärast ei heidutanud teda plaadi servale jääv «müra»: maalitud või neutraalne foon, pealtvaatajad, kivimüür või palksein taustamaali ümber jne.). Omades aga koopiat negatiivi kogu pinnast, võib väljaspool autori kadreeringut sageli leida pildistamiskohale või ateljeele iseloomulikke detaile, tunda pildistamise hõngu. Jälgides negatiivil tehtud retuüsi, saab otsustada piltniku meisterlikkuse üle, näha, mida ta oluliseks, mida vähem tähtsaks pidas.

Kolmandaks seisab negatiivide väärtus selles, et neilt võib avastada seni täiesti tundmata-teadmata võtteid! Leitnud negatiivist tehtud koopia võib heita uut valgust fotograafi kogu seni teadaolnud loomingule, võib esile tuua huvitava võtte nii fotograafia ajaloo kui ka ajaloo suhtes üldse.

Kahjuks on klaasnegaatiividel halb omadus puruneda. Niiviisi on hävinud mitmedki kogud, rääkimata üksikvõtteist. Purukstallatud negatiive olen korjanud kuurides ja põõninguil, korvitaite kaupade neid välja kandnud aita-dest. Unikaalseid üksiknegatiive küll lapitakse ja restaureeritakse, mida aga teha kasitajae kildudega?

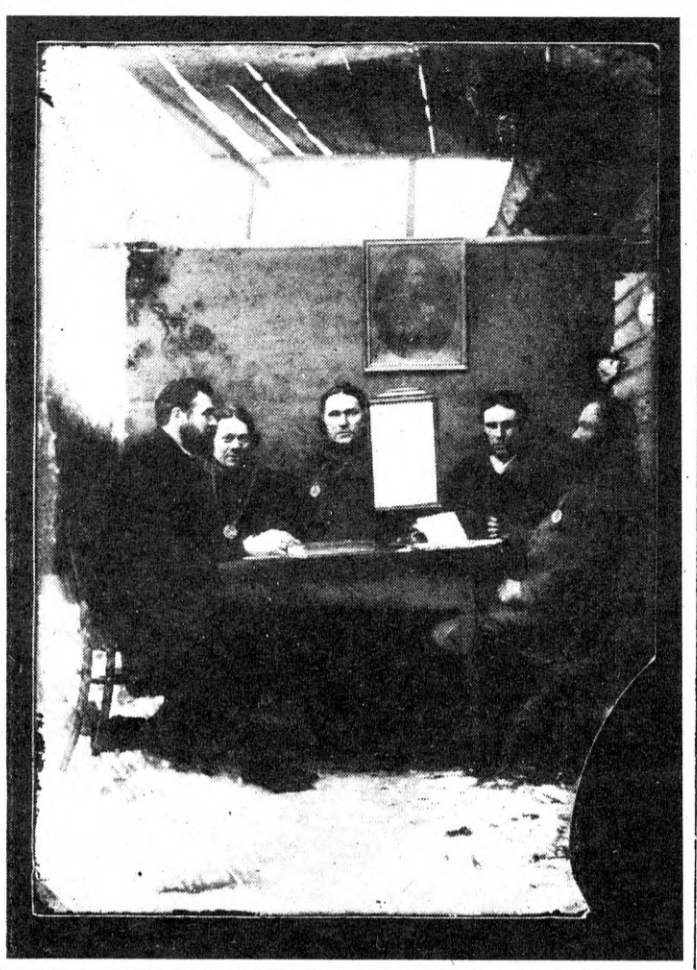
Viimased aastad on eesti fotograafia ajaloole toonud nii meeldivaid üllatusi kui ka korvamatuid kaotusi. Kui Haapsalus mõni aasta tagasi ühele majale remonti tehti, heideti hoovile ilmatu virm klaasnegaatiive — enne asjatundjate kohale jõudmist oli buldooser neist juba üle sõitnud. Samas Haapsalu rajoonis Rame külas aga on raamatukujundaja Helmut Polberg kokku korjanud kunagise kohaliku piltniku Karl Tähse ligi 2000 klaasnegaatiivi! Seni veel lõpuni uurimata allikas ümbruskonna eluolu meenutamisel.

1983. aastal jõudis Paide Koduloomuuseumi Paide kunagise fotograafi Johannes Ehrenverti klaasnegaatiivide kogu (ca 3000 õhikut), aasta varem toodi samasse muuseumi amatöörpiltniku Johannes Tohvelmanni, ca 800 negatiivi. Muidugi tekib muuseumil teatud raskusi nii suure kogu arvelevõtmise, sest tuleb ju iga pilt (mida negatiividest tasandil pidevalt teha) kirjeldata, dateerida, neil jäädvustatud isikud kindlaks teha.

EESTI FOTOGRAAFIA AJALOOST XII

NEGATIIVIDE JÄLIL

PEETER TOOMING

Vallakohtunikud ja -kirjutaja Peningil Harju-Jaanis.

Foto: H. Tiidermann

Põnevad negatiivid anti hiljuti üle Tallinna Linnamuuseumile. Valgamaal Kaagjärvel elanud vendade Johannes ja Karl Luckinide tööd. Johannes Luckin elas pidevalt Kaagjärvel ning pidas seal koolmeistri ametit — fotograafitöö andis talle lisateenust. Temalt ongi säilinud eelkõige koolipildid, peale nende aga väga toredasti pildistatud pulmafotod. Pole küll midagi uudist selles, et Johannes Luckin ennast ja oma abikaasat pildistas just pulmapäeval 1911. aastal, küll aga on tore see, kuidas ta välitingimustes endale «ateljee» kombineeris (kogu pildistamis-situatsioon on jälgitav säilinud negatiivist kopeeritud täiskaadri). Nagu selgub, riputas ta taustaks üles triibulise põrandariide (verandauksest ikkagi ühtlasem!), põrandaks aga seadis hingedeid mahatõstetud laudaukse. Loomulikult ei jäänud foto lõppvariantidele kogu sellest atribuutikas! mitte midagi (pilti ju kopeerimisel kadreeriti) ning foto nägi välja «nagu päris».

Karl Luckini elukäik viis mehe kodunt õige kaugele (käesoleva sajandi esimesel kümnendil koguni Kilimandžaro jalamile misjonäriks), tänaseks aga on Tallinna Linnamuuseumi kogudes Karl Luckini tehtud negatiivid aafriklastest, võttes külast ja töötajatest, esemetest. Ja tänu negatiividele on nüüd olemas fotod, mida enne laiemalt ei tuntudki.

Nüüd aga kahest negatiivileiust, mis ühest küljest on tüüpilised, näitamaks, kuidas need avastused tehakse, tei-

salt aga ühed kaalukamad meie senistest vanade negatiivide leidudest üldse. Alustagem Heinrich Tiidermannist. Jah, sellest samast Tiidermannist, kellest kõik eesti fotograafia ajaloo mini-maalseltki kursisoliigid kuulnud on ning keda üksmeelselt Eesti fotoloo mineviku üheks tugisambaks peetakse. Harju-Jaanis vallakirjutaja-kooliõpetajast Tallinna fotograafiks — nõnda käis Heinrich Tiidermanni õige lühike (1863—1904) elutee, selle kestel aga jõudis mees end professionaalseks päevapiltnikuks koolitada (õppereis Saksamaale), teisigi fotograafe välja õpetada (andis soovijatele fotolaaseid õpetunde), 1898. a. oma fotoõpiku kirjutada ja kirjastada (ilmumise järjekorras teine eestikeelne fotokäsiraamat üldse!), teadlikult ja selge sihiseadmisega pildistada ulatusliku kollektsiooni etnograafilisi fotosid... Kui arvestada, et Tiidermann elas ja töötas just sajandivahetusel, mil fotograafia tõeliselt püüdis paika panna oma tegeliku rolli ühe rahva elus, ning et enne peaosatäitjate vendade Parikaste ilmumist XX sajandi kümnendil aastail, oli staariks Tiidermann, siis peaksid nimetatud faktid olema küllalased Tiidermanni teadmiste, oskuste, ettevõtlikkuse tõestamiseks.

Tiidermanni fotopäränd on jagunenud põhiliselt kahe arhiivi vahel: Tartus Etnograafiamuuseumis leidub komplekt tema tehtud fotosid, Eesti NSV Riiklikus Ajaloomuuseumis Tallinnas on hoitud kaks Tiidermanni koostatud mahukat albumit «Estonica»,

milles on koondatud tema enda tehtud pilte ning reproduktioone teemal «Eestlase eluolu». Fotod ja albumid on pidevalt kasutamist leidnud mitme eriala inimeste poolt ning paljud fotod on saanud laialt tuntuks postkaartide vahendusel. Tiidermanni säilinud negatiive aga võis õige kiirelt kokku arvata: 17 eksemplari Tartu Etnograafiamuuseumis.

Siis aga 1983. aastal, kutsutuna läbi vaatama Läänemaa kunagise vallakirjutaja, ajavahemikus 1910—1914 Tallinna fotograafi Priidu Viilupi fotopärändit, tundusid pildid mulle klaasnegaatiividel kuidagi väga tuttavad. Mulle näis, et olen neid rahvariietes mehi ja naisi varemgi näinud, et mulle oli tuttav taustmaal, gruppide kompositsioonid, inimeste poosid...

Siis saabuski selgus — minu käes oli negatiiv «Perekond Kose kihelkonnast», millest tehtud koopiad on õige tihti publitseeritud (näiteks vaata K. Tederi «Eesti fotograafia teerajajaid») ning mille tõmmis kleebitud ka albumisse «Estonica». Need olid Heinrich Tiidermanni negatiivid!

Kuidas oli siis võimalik, et osa Priidu Viilupi negatiividest osutusid hoopis teise mehe tehtuiks? Lugu muutus arusaadavaks, kui said paika pandud F. Viilupi eluloolised andmed ning kõrvutatud neid Tiidermanni omadega. Õige pea pärast Peningilt (kus Tiidermann oma esimese ateljee oli avanud) Tallinnasse tulekut, seadis Tiidermann end sisse Viru tänavas, siis aga avas ta veel teisegi ateljee Suur-Karja 9. Heinrich Tiidermann suri õnnetult 1904. a., tema ateljee Suur-Karja tänavas läks vend Tõnis Tiidermanni kätte (M. Hermati käsikirjalised andmed ENSV Riiklikus Ajaloomuuseumis). Kas tehti seal ka fotosid või seisis ateljee järgmist pere-meest oodates tühjana, polegi päris selge, 1910—1914 aastail aga töötas ateljees Suur-Karja 9 juba Priidu Viilup.

Seega omandas P. Viilup ateljee, kus oli töötanud Heinrich Tiidermann. Järelikult jäid pärast Tiidermanni surma tema negatiivid sinna, kus nad olid, keegi neid enam täpselt sorteerida ei osanud ning päris loomulik, et Viilupi ateljee liikvideerimisel Esimese maailmasõja aastail viidi seal koos omaniku negatiividega minema ka Tiidermanni omad.

Tänu Priidu Viilupi poeg Viktor Viilupile, kes klaasplaate läbi aastate säilitanud oli (P. Viilup suri 1934. aastal), on meie Fotomuuseumis (sisuliselt ju Tallinna Linnamuuseumi fotofond seda ju on) nüüd 127 Heinrich Tiidermanni originaalnegaatiivi. Neist 89 on portreed ja etnograafilised võtted, 38 aga reproduktioone Eesti ajalugu ja tüüpe jäädvustavast ning pibli-teemalistest gravüüridest ja joonistustest. Nagu kontrollimisel selgus, on põhiliselt tegemist albumisse «Estonica» koondatud piltide negatiividega. Seega vähenes lelu üllatuslikkus (fotod on varem tuntud), säilivad aga kõik need väärtused: korrektsed uute koopiate võimalus (näiteks Eesti trükitööstuse ühest tuntud mehst Andres Perdist, paljudest etnograafilistest võtetest) võimalus jälgida Tiidermanni tööstiili... Leitnud negatiivi kaudu võib näha, et oma tuntud foto Peningi vallakohtunikust on Tiidermann täielikult lavastanud: on hoovile toonud laua ja toolid, ruumiefekti loomiseks kasutanud taustariidet (või vabariit), millele riputanud keisri pildi. Säärased näited aga võiks tuua mitmeid.

Ka selgub negatiivide põhjal, et Tiidermann on mitmeid oma fotosid ise reprodutseerinud. Et teada, kas nägi ta, et originaalnegaatiiv kiub rikkema ning tegi varasemast heast kooplast tuleviku tarvis korrektsed negatiivi, või oli mingi muu põhjus — leitnud negatiivide seas aga on mitmes Tiidermanni varasema perioodi fotost nii originaalnegaatiiv kui ka üleilidistis (vii-mane hoopiski paremas seisukorras). Seega parim võimalus nüüdstrükitse tarvis perfektse koopia saamiseks.

Läheks pikaks sünn leitnud negatiivide kõiki kasutamisevõimalusi üles lugeda (ka on kõnelema a n-õ uutest negatiividest näiteks naisraske-iüstik'asest Linda Bellin'st, Eesti Aleksandrikoolist. Peningi vallakohtu protokoll-

dest XIX saj. teisel poolel jne.), loo moraal aga on selles, et täiesti ootamatult võib välja ilmuda unikaalne fotovõi negatiivikogu.

Sõnade «välja ilmuma» tähendust peaks küll veidi täpsustama, sest selle või teise negatiivi või foto olemasolust on ju keegi alati ka teadlik olnud, «välja ilmuma» saab tähendada vaid laia üldsuse ette toomist. Kui 1977. aastal püüdsime esmakordselt kokku lugeda Eestis teadaolevaid ferrotüüpe (fotod pekil) ning leidsime neid muuseumides ja erakogudes vaid 3 (!), siis tänaseks on nimekiri kasvanud 41-ni. Ei saa ju aga öelda, et need «tundmatud» 38 ka omanikele «välja ilmumata» olid — neid lihtsalt polnud laia üldsuse ees avalikustatud.

Et aga kõik allikad veel praegugi ammendatud pole, peaks näitama see, et Tallinna Linnamuuseumi on jõudmas Eestimaa üks haruldasmaid säilinud foto- ja negatiivikogusid üldse. Nimelt käisin käesoleva aasta aprillis filmimas kuulsat nõiakaevu Harju rajoonis Tuhalas ning kohtusin seal kohaliku metsaülem Ants Taliojaga. Kodu-uurijana tuntud metsamehega vestlemisel kadus jutt loomulikult ka fotodele ja siis selguski, et Tuhalas on säilinud haruldane fotokogu, millesse viiekümne aasta ulatuses (1922—1972) on jäädvustatud kõik omakandi inimesed, pulmad ja matused, majade ja sildade ehitamised, õmbuskursused ja laulukoorid, jalgrattad, autod ja esimesed raadiod, heinatalgud ja rukkiloikused... See on ühe paikkonna visuaalseks muudetud minevik! See on näide sihivõrredest eneseteostusest (kataloogina sai kasutada albumeid, millesse fotograaf kleebis koopiad kõigist enda tehtud fotodest), mis järeltulevate põlvete tarvis on dokumentaalne materjal ühe paikkonna elust.

Sirvides 1400 (!) fotot sisaldavat albumit, mille kaanele märgitud aastad 1922—1928, saab õige lihtsalt ülevaate tolleaegsest riietusest, jalanõudest, soengust... ehitistest... põllutöömasinast... Võttes järgmise albumi (1928—1940), liigume ajas edasi... Ja niimoodi läbi 50 aasta.

Kõnealuste fotode ja albumite autor on Tuhala päevapiltnik Artur Puurand (1901—1976), mees, keda meie fotolugu seni üldse ei tundnud. Nüüd aga — ca 5000 (!) fotot, kusjuures vähemalt pooltel on säilinud korralikud klaasnegaatiivid. Kui tavaliselt ongi nii, et vanade fotode puhul on ikka puudu originaalnegaatiivid või säilinud negatiivikogu iures pole autori enda tehtud koopiad, siis nüüd võime ühe fotograafi tööd läbi viiekümne aasta jälgida terviklikult. Ja kõige tähtsam: kuigi foto võib aegade jooksul hävida (kas või liimi toimel millega pilt albumisse kleebitud), siis õigel hoidmisel säilitab negatiiv selle võtte ka järeltulevatele põlvetele.

Negatiivide loo lõpetuseks. Igal klaasplaadil või filmilindil võib jäädvustatud olla mõni unikaalne sündmus, huvitav pilt Eestimaast, tema inimestest. Seepärast vajavad kõik negatiivid säilitamist ning asjatundlikku läbivaatamist.

Tagatippu aga on negatiivil kui selliselgi koht eesti fotograafia ajaloos. Tallinna Linnamuuseumis säilitatavad 50x60 cm mõõdus klaasnegaatiivid (kolmekümnendal aastal Viljandis J. Rieti valmistatud) on Eestis suurimad. Neist ligi 100 korda väiksem, maailma ühe üllatuslikuma konstruktiooniga miniaparaadi «Minox» esimese mudeliga 1936. aastal Piritall tehtud 6,5x9 mm negatiiv (aparaadi konstruktor Walter Zapp elas tol ajal Nõmmel) on Eestis pisim. Mõlemad negatiivid on meenustatud minevikust, mõlemad teevad au meie fotograafia ajaloole.

AUNIMETUSI

Eesti NSV teeneline kultuuritegelane
ARNOLD MERI,
Välismaaga Sõpruse ja Kultuurisideme Arendamise Eesti Ohingupresiidiumi esimees.

AUTASUSTAMISI

● Eesti NSV Kunstnike Liidu liikme, kunstiteaduste doktori Voldemar Vaga kauaaegset kunstiajaloolasitegevust tunnustas Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium kaheksakümne viienda sünnipäeva puhul aukirjaga.

● Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirja sai kauaaegse viljaka teadusliku ja pedagoogilise töö eest ja viiekümne sünnipäeva puhul E. Vilde nimelise Tallinna Pedagoogilise Instituudi õppepepreektor Lembit Tärnpuu.

● Kauaaegse viljaka loominguilise töö eest ja seitsmekümne viienda sünnipäeva puhul (juunis) väärilis kirjanik Leonid Zaitsev Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirja.

● Kauaaegse loominguilise tegevuse eest ja seitsmekümne sünnipäeva puhul anti Eesti NSV teenelisele kultuuritegelasele Otto Roosile Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirja.

● Kauaaegse aktiivse pedagoogilise ja loominguilise tegevuse eest ning seitsmekümne viienda sünnipäeva puhul pälvis Tallinna Riikliku Konservatooriumi professor-konkultant, Eesti NSV rahvakunstnik Bruno Lukk Eesti NSV Ministrite Nõukoogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu aukirja.

● Kauaaegse viljaka teadusliku ja pedagoogilise tegevuse eest ning seoses seitsmekümne viienda sünnipäevaga andis Eesti NSV Ministrite Nõukoogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu Eesti NSV teenelisele teadlasele, ENSV Teaduste Akadeemia akadeemikule Aarne Pungale oma aukirja.

● Eesti NSV Riikliku Kinokomitee aukirja sai viiekümne sünnipäeva puhul ja kauaaegse kohusetruu töö eest filmistuudie «Tallinnfilm» joonistajate kunstnik-lavastaja Rein Raidme.

PAAR SÕNA KAIE KÕRBIGA

Selles pole midagi imelikku, et tänava aprillis Moskvas üleliiduliselt balletitartistide konkursilt esikohaga naasnud «Estonia» balletitähth Kaie Kõrb on üha teatrisõprade huvikeskmes. Sest paljude meil siis samalaadseid võidukaid tulemusi üldse meenutada on — nad mõjuvad ikka üle aastate ulatuvate kunstisündmustena, pikemalt meenutatavate saavutustena. Siit ka huvi ja ootused edaspidise suhtes, mis on ajendanud needki pärimised.

■ Kuidas meenutate lõppevat hooaega?

Minu jaoks hooaeg veel päris läbi ei ole, kuigi «Estonia» stantsionaarietendus on lõppenud. Praegu esinetakse Tartu «Vanemuises» ja kuu lõpul annab «Estonia» külalis-etendusi Riias, kus mul tuleb tantsida kahes «Raimonda» etenduses. Loodan, et selleks ajaks olen jagu saanud ka haigusest, mis viimasel hetkel tõmbas kriipsu minu osalemisele praegu Helsingis toimival rahvusvahelisel balletikonkursil. Ei oleks ilmski uskunud, et kahe aasta eest põetud kollatõbi võib end nõnda tülikalt meelde tuletada. Ilmselt pidanuks tookord pool aastat vahet pidama, nagu tohtrid soovitasid, mina aga hakkasin varem treeninguga peale. Mis aga seda hooaega, minu neljandat tööaastat puudutab, siis küllap mõtlen selle peale edaspidi kui sisukale ja raskele, kuhu mahtus nii meeldivat kui ka pingelist: siia jääb kevadtalvine konkurss, siis tuli «Raimonda» esietendus ja viimati ka see valmistumine Helsingi jaoks. Tagasi vaadates on heameel, et kõigea omapooliselt valmis sain. Viimase konkursi huvides veetsin nädala

Moskvas, kus Suure Teatri meistrite silma all kavale viimast lihvi andsin. Väga meeldis neile Mai Murdmaa kaas-aegne seade Raveli muusikale. Üldse suhtuti minusse väga hästi. Kõik olid rahul, kõik oli selge, otsustatud — paraku tuli meie esindusel minu haiguse tõttu sõita ühe paari võrra väiksema koosseisuga. Kahju, et nii juhtus, ent tantsija jaoks pole ükski ettevalmistus, tehtud töö ega treening päris tühjajooksud ajaraikamine.

■ Kas peate konkursse oluliseks?

Seda küll, kuigi selleks tuleb valmistada muu töö kõrvalt. Pean tähtsaks konkurentsimomenti ennast, võimalust n.-õ. mõõtu võtta. Selles on stiimul. Kui näed, et väga hästi tantsitakse, mõtled, ma pean tantsima niisama hästi. Kui aga oled midagi saavutanud, siis tahad veel rohkem.

■ Nii et tuleval aastal üritate siis taas Moskvas?

Eks näe. Järgmisel aastal on maailma balletielu üheks keskseks sündmuseks Moskva rahvusvaheline balletikonkurss ja põhimõtteliselt on üleliiduliste konkursside parematel olnud pääs sinna ilma eelneva sõelata. Rahvusvaheline konkurss aga on ikkagi rahvusvaheline konkurss. Põhinõuded on tõenäoliselt samad, millega sai tutvust teha äsjaes ettevalmistuses: tuleb valmistada kolme voo läbimiseks. Esimeses ringis tuleb esitada üks klassikaline number kestusega mitte üle kaheksa minuti, teises vooorus tuleb kuue minuti piires ette kanda nüüdisaegne seade ja kolmandas vooorus jälle kaas-aegne ja klassikaline number, mille kestus ei ole nõnda pii-

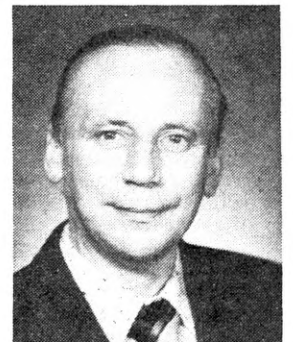
ÕNNITLEME

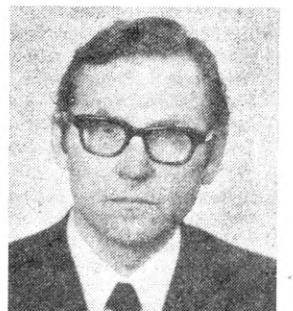
FRITZ MATT,
teenekas teatrikunstnik ja kunstipublistis. Saab 8. juulil 75-aastaseks.

LUDMILLA ISSAKOVA,
dotsent, RAT «Estonia» endine solist, praegu TRK laulukateedri pedagoog ja juhataja, Eesti NSV teeneline kunstnik. Saab 9. juulil 60-aastaseks.

IGO RAJU,
kauaaegne Eesti NSV Riikliku Filharmoonia I kategooria kontsertmeister, praegu Kalinini rajooni Laske ja Noorte Spordikooli iluvõimlemise osakonna kontsertmeister. Saab 5. juulil 50-aastaseks.

REIN EINASTO,
Eesti NSV TA Geoloogia Instituudi vanemteadur, geoloogiakandidaat. Saab 7. juulil 50-aastaseks.

NAIME LAMP,
«Saare Kaluri» kultuuri-sektori juhataja. Saab 8. juulil 50-aastaseks.

RAT «ESTONIA»

Etendused RAT «VANEMUISES»: reedel, 6. VII kl. 19 ja laup., 7. VII kl. 19 «Bastien ja Bastienne», «Teatridirektor»; pühapäev, 8. VII kl. 19 ja esmasp., 9. VII kl. 19 «Lend»; teisip., 10. VII kl. 19 ja kolmap., 11. VII kl. 19 «Sülfiid».

ENSV RIIKLIK NUKUTEATER

Etendused lavastusega «Naeris naeris» (Urmas Alendri monodendus): reedel, 6. VII kl. 18 Seitsme Linnuse pargis; kolmap., 11. VII kl. 15 Palamuse pargis; reedel, 13. VII kl. 18 Seitsme Linnuse pargis.

RAKVERE TEATER

Reedel, 6. VII kl. 20 «Scapini kelmused» (Tarbekunstimuseumi õuel); kl. 20 «Saaremaa onupoeg» (Valga laululaval); laup.,

7. VII kl. 17 «Scapini kelmused» (Kirovi-nim. kalurikolhoosi vaibõhumuseumis); kl. 20 «Saaremaa onupoeg» (Tõrva Tantsu-mael); pühapäev, 8. VII kl. 20.30 «Scapini kelmused» (Võsu rannaklubis); kl. 20 «Saaremaa onupoeg» (Nuia laululaval); esmasp., 9. VII kl. 20 «Scapini kelmused» (Kundas); kl. 21 «Saaremaa onupoeg» (Rõuges); teisip., 10. VII kl. 20 «Scapini kelmused» (Paldiski Vallimäel); kl. 20 «Saaremaa onupoeg» (Intsikurmu laululaval); kolmap., 11. VII kl. 20 «Scapini kelmused» (Siimusti laululaval); kl. 20 «Saaremaa onupoeg» (Otepää kultuurimajas).

V. I. LENINI NIM. TALLINNA KULTUURI- JA SPORDIPALEE

Laup., 7. VII kl. 19.30, pühapäev, 8. VII kl. 19.30, esmasp., 9. VII kl. 19.30 esineb Gruusia ansambel «Blits».

TALLINNA RAEKODA

Reedel, 13. VII kl. 19.30 esineb Vene NFSV teeneline kunstnik, rahvusvaheliste konkursside laureaat Viktor Pikaizen (viul. Moskva), klaveril Tatjana Pikaizen.

KADRIORU LOSS

Laup., 7. VII kl. 16 esitab

Hillar Taamal Beethoveni ja Paganini viiulimuusikat.

TALLINNA OHVITSERIDE MAJA

12.—31. VII kl. 19 Arkadi Haiti «estradinäidend «Tõepärane ja uskumatu» üleliidulise est-raadiartistide konkursi laureaadid Gennadi Hazanovi esituses. Kaastegev Moskva estradaiteatri balletiansambel.

MUUSIKAFESTIVAL «PÄRNU '84»

PÄRNU RAEKODA: laup., 7. VII kl. 20 Pavel Jegorovi klaveriõhtu; pühapäev, 8. VII kl. 20 laulab Tiit Kuusik; esmasp., 9. VII kl. 20 Viktor Pikaizeni viiuliõhtu.

PÄRNU TEATER: reedel, 6. VII kl. 20 sümfooniakontsert. Dirigent Eri Klas, solist Pavel Jegorov (klaver); teisip., 10. VII kl. 20 festivali lõpetamine — sümfooniakontsert. Dirigent Peeter Lilje, solist Viktor Pikaizen (viul).

TALLINNA LOOMAAED

Avatud iga päev kella 10—20. Loomaaed asub Paldiski mnt. 145 (trollid nr-d 6, 7, 8, «Zoo» peatus). Ekskursioonide tellimine telefonil 55 91 78.

(Uus t. 3) teaduslik konverents.

KUNSTISALONGIS (Võidu väljak 6) Milvi Tšesnokovi (tekstiil-kunstnik), Kai Saare (moe-kunstnik) ja Kai Koppeli (klaas-kunstnik) tööde näitus.

TARTU KUNSTIMUSEUMIS (Vallikraavi 14) vabariiklik tekstiilnäitus.

KUNSTIMUSEUMI FILIAALIS KOHTLA-JÄRVEL (Kultuuripalees «Oktoober») näitus «Lääne-Euroopa klassika koopiates» (RKM-i kogudest).

DRAAKONI GALERIIS (Pikk t. 18) Vive Toili graafika näitus-müük (7. juulil viimast päeva); 11. juulil kl. 16 avatakse Lembit Sarapuu maalide näitusmüük.

LINNAMUSEUMIS (Vene t. 17) Vilja Volensi klaas tehted, Mare Saare klaas ja Tallinna kunstnike ekstsibrisid.

RAEMUSEUMIS näitus «Minitekstiil '84».

TARBEEKUNSTIMUSEUMIS (Lai t. 17) Leedu keraamiku Liucija Sulgaitė personaalnäitus.

ADAMSON-ERICU MAJAMUSEUMIS (Lühike jalg 3) ülevaade kunstniku loomingust.

A. H. TAMMSAARE MEMORIAALMUSEUMIS (Kadrjorus, Koidula 12a) on eksponeeritud kirjaniku viimane korter ühes püsinäitusega tema elust ja loomingust.

E. VILDE MEMORIAALMUSEUMIS (Kadrjorus, Roheline aas 3) on eksponeeritud kirjaniku viimane korter ühes püsinäitusega tema elust ja loomingust.

A. STARKOPFI ATELJEEMUSEUMIS (Tartu, E. Vilde t. 2) on

vaadata A. Starkopfi aktiskulptuur 1930. aastatest (muuseumikogudest).

TARTU KUNSTNIKE MAJAS (Vanemuise t. 26) kuni 8. juulini «Arsti» loomingunäitus; 13. juulil kl. 16 avatakse Läti noorte maalikunstnike tööde näitus.

KINOMAJAS (Uus t. 3) Epp-Maria Kokamäe pildid.

KIEK IN DE KOKIS (Nõukogude t. 1) Arvo Iho fotonäitus «Kivilinna blüüs» ja näitus «Postkaardid» (Tallinn, Riia, Moskva, Kiiev).

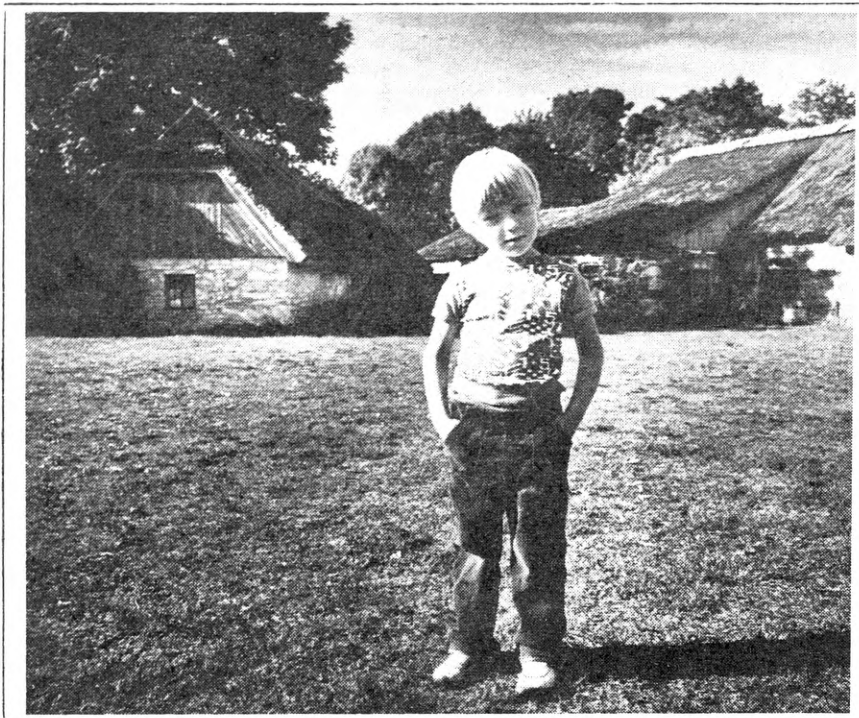
TEATRI- JA MUUSIKAMUSEUMIS (Müürivahe t. 12) on väljas Mari-Liis Küla dekoratsioonikavandid.

LASTE LOOMINGU MAJAS (Niguliste t. 6) laste joonistuste näitus «Olgu jääv meile rahu».

KUNSTIMUSEUMIS (J. Weizenbergi t. 37) on avatud näitus «Eesti kunst», «Vanad meistrid», «Nõukogude Eesti maali valiknäitus» ja prof. Voldemar Vaga 85. a. juubelite pühendatud akvarellide ja joonistuste näitus.

KUNSTIHOONES (Võidu väljak 6) näitus «Balti plakat», samal teemal täna kl. 11 Kinomajas

Muhumaa. Väike Jaago Smuul Koguva küla Tõoma talu õuel.

ARVI KRIISI foto

OLI JA ON

Rohkem kui 3500 noort spetsialisti sai tänava meie vabariigi kõrgõppeasutuste diplomi. Enam kui 100 noort lõpetas kõrgõppeasutuste teistes meie maa vennasvabariikides, Tallinna Kõrgema Ehitusvõõ Poliitilise Kooli lõpetas esimene lend. EKP Keskkomitee, Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu korraldasid 29. juunil Eesti NSV Ülemnõukogu istungisaalis Toompeal parimatele lõpetanutele piduliku vastuvõtu, mille avas Eesti NSV kõrg- ja keskerihariduse minister I. Nuut. Vastuvõttu osavõtjate poole pöördus NLKP Keskkomitee liige, EKP Keskkomitee esimene sekretär K. Vaino. EKP Keskkomitee, ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi ja Ministrite Nõukogu nimel õnnitles ta südämlikult õppetöö eduka lõpetajaid puhul kõiki neid, kes tänava said kõrgkoolidiplomi. Vabariigi kõrgkoolide parimatele lõpetanutele anti kätte Eesti NSV Kõrg- ja Keskerihariduse Ministriüri mälestusmedalid. Vastuvõtul viibisid seltsimehed V. Käo, R. Ristlaan, I. Toome ja L. Siisov, Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimene asetäitja M. Vannas, EKP Keskkomitee teaduse ja õppeasutuste osakonna juhataja A. Aben, ministriüride ja muude keskasutuste ning meie vabariigi kõrgkoolide juhid.

28. juunil oli Eesti NSV Ülemnõukogu istungite saalis Toompeal pidulik vastuvõtt meie vabariigi kutsekoolide ja keskeriõppeasutuste parimatele lõpetanutele. Tervituskõnega esines EKP Keskkomitee büroo liige, Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimees B. Saul. Vastuvõtul viibinud koolilõpetanutele anti kätte Eesti NSV Kõrg- ja Keskerihariduse Ministriüri ning ENSV Kutsehariduskomitee mälestusmedalid.

Eesti NSV Teaduste Akadeemia Raamatukogus oli välja pandud Kirgijisa raamatu- ja graafikanäitus. 29. juunil külastasid näitust seltsimehed K. Vaino, R. Ristlaan ja M. Pedak. Selgitust andsid näituse direktor B. Orozaljev ja Eesti NSV Kirjastuskomitee esimees L. Kaik.

Meie vabariigis viibis Bulgaaria Rahvavabariigi Ajakirjanike Liidu juhataesimees V. Jossifov. 2. juulil oli ta vastuvõtul EKP Keskkomitee sekretäri R. Ristlaane juures. Ajakirjandusmajas kohtus V. Jossifov Eesti NSV Ajakirjanike Liidu juhataesimehe, ajalehe «Rahva Hääl» toimetaja H. Tomingaga.

29. juunil oli V. I. Lenini nimelises Tallinna Kultuuri- ja Spordipalees teenelise ansambli «Sõprus» peaballetmeisteri ja kunstilise juhi, Eesti NSV Rahvakunstniku Ilma Adamsoni loominguine õhtu. Eesti NSV kultuuriminister J. Lott andis I. Adamsonile üle Üldalulpeo Peakomisjoni aukirja, teda õnnitlesid partei-, nõukogude ja komsomoliorganite ning loomeliitude esindajad, kolleegid ja tema ande arvukad austajad. Kontserdil viibisid seltsimehed R. Ristlaan, B. Saul, I. Toome ja D. Visnapuu.

4. juulil toimus Tallinnas nõupidamine, kus arutati Eesti NSV kineastide ülesandeid lähemas NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusest «Abinõudest kinofilmide ideelis-kunstilise taseme edasiseks tõstmiseks ja kinematograafia materiaal-tehnilise baasi tugevdamiseks». Ettekandega esines ENSV Kinokomitee esimees R. Penu, kõne pidas EKP Keskkomitee büroo liige, Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja I. Toome. Nõupidamisest võttis osa EKP Keskkomitee sekretär R. Ristlaan.

Teenete eest koduvabariigi rahvamajanduse arendamises ja seoses Eesti NSV 44. aastapäeva paigutati vabariiklikule autahvilile kuuekümmend eesrindliku töötaja, nende seas RPI «Eesti Tööstusprojekti» direktori Udo Lalli, Tallinna Polütehnilise Instituudi teadusprorektori professor Heino Lepiksoni ja ENSV TA Majanduse Instituudi regionaalökonomika sektori juhataja Teet Rajasalu fotoportreed.

24. juunist 5. juulini esines RAT «Vanemuise» balletitrupp Hans Otto Teatri filiaalis Sanssouci lossis. Need olid neljandad balleti külalisesinemised SDV-s. Esitati katkendeid L. Austeri «Tiinast», T. Kogani «Sulamitist», L. Deibesi «Coppeliast» ja C. Pugni «Satanillast».

3. juulil avati Tallinnas Eesti Näituse peapaviljonis Pirta teel Balti liiduvabariikide ühisnäitus «Kodutarbed». Välja on pandud 2300 mitmesugust eksponaati enam kui paarisajalt ettevõtetelt, tehastelt ja vabrikutelt. Kodutarvete kõrval võib näha ka paljusid teisi tarbekaupu. Näitus on lahti 19. augustini.

3.—8. juulini on Haapsalu rajoonis ja Matsalu mägialal XVII Baltikumi botaanikute konverents-ekskursioon, mille korraldavad Eesti NSV TA Zooloogia ja Botaanika Instituudi, Eesti Metsainstituudi ja TRU botaanikud. Osa võtavad uurijad ka Moskva, Leningradist, Kaliningradist, Minskist jm. Käiakse botaaniliselt huvitavates paikades, kuulatakse ettekandeid mägialade probleemidest jm.

Seoses Ameerika eestlaste edumeelse ajalehe «Uus Ilm» 75. aastapäeva viibib Tallinnas ajalehe aktivistide delegatsioon eesotsas toimetaja Mihkel Nukaga. 4. juulil võttis teda vastu NLKP Keskkomitee liige, EKP Keskkomitee esimene sekretär K. Vaino. Vestlusest võtsid osa EKP Keskkomitee välissidemete osakonna juhataja M. Murnikov ja Väliseestlastega Kultuurisidemete Arendamise Ohingute esimees O. Koit.

28.—30. juunini toimusid Haapsalus traditsioonilised P. Tšaikovski muusika päevad. Avakontserdi andis ansambel «Hortus Musicus» Andres Mustoneni juhatusel. Kõlakojas oli loengukontsert P. Tšaikovski RAT «Estonia» ja Eesti NSV Riikliku Filharmoonia solistide kaastegevusel, lektor oli Irina Pärn. Kultuurimajas näidati mängufilmi «Tšaikovski» jne. Muusikapäevad lõpetas Eesti NSV Riiklik Sümfoniaorkester kontserdiga, mida dirigeeris Peeter Lillie.

Suure-Jaanis sai teoks Eesti Looduseuurijate Seltsi loodusevaatlejaite XX vabariiklik kokkutulek, millest võttis osa ümmarguselt poolteistsada inimest. Kuulati ettekandeid, tutvuti Suure-Jaani ümbrusega jne.

18.—20. juunini k. a. toimus Hiiumaal «Sõpruse» kolhoosis Eesti NSV TA Kodu-uurimise Komisjoni väljasõidukoosolek, millest võtsid osa ka Hiiumaa kodu-uurijad. Ettekannetega esinesid ENSV TA korrespondentliige prof. V. Tarmisto («Kodu-uurimise päevaprobleeme maal»), K. Ilus («Nelikümme aastat Hiiumaa vabastamisest»), E. Laul («Kodu-uurimise nõukogude tegevusest ja ülesannetest»), A. Kasepalu ja J. Põldmäe («Kolhooside ja sohvoohise ajaloo koostamisest»), A. Pärna («Merenduslaste materjalide ja mereteemaliste mälestuste koostamisest ning uurimisest»), L. Odras («Kultuurimälestised kui kodu-uurimisobjekt») ning T. Otsason («Sõpruse» kolhoosi minevikust ja tulevikust»). Koosolekust osavõtjad tutvusid ka «Sõpruse» kolhoosi ning Hiiumaa kodulooliste objektidega.

22. juunil oli Pärnus L. Koidula Memoriaalmuuseumis kirjandusõhtu Aarust Sanga läheneva 70. sünniaastapäeva puhul. Luuletaja elust ja loomingu kohta kõneles O. Kuninga, näited tema luulest esitas Malle Pärn «Vanalinnas Stuidiost». Õhtu muusikalist osa täitsid Pärnu Kammertrio.

Austrias Veldenis linnas toimus rahvusvaheline harrastusfilmide konkurs, milles osales 98 filmi 20 riigist NSV Liidu programmi kuulus Igor Jermišini (rahvastuudio «Dvigateli») mängufilm «Infoetüüd». Filmile anti pronksmedal ja eriauhind parima montaaži eest.

Hotell «Viru» kohvikus on alates 7. juulist võimalik vaadata Saima Randjärve maale ja Arne Kiini fotosid.

V. I. LENIN NLKP PARTEILISEST JA RIIKLIKUST DISTSIPLIINIST.

Kogumikku on võetud V. I. Lenini teosed ja NLKP partei- ja riikliku distsiplini küsimustes, kolmandas jaos on avaldatud NLKP Keskkomitee otsused ning NLKP distsiplini. Raamatu esimene jagu sisaldab V. I. Lenini artikleid, kõnesid, kirju ja mõtteavalduid partei-, riikliku ja töödistsiplini küsimustes. Teises jaos on antud NLKP kongresside ja konverentside ning Keskkomitee plenumite

otsused partei- ja riikliku distsiplini küsimustes, kolmandas jaos on avaldatud NLKP Keskkomitee otsused ning NLKP distsiplini. Raamatu esimene jagu sisaldab V. I. Lenini artikleid, kõnesid, kirju ja mõtteavalduid partei-, riikliku ja töödistsiplini küsimustes. Teises jaos on antud NLKP kongresside ja konverentside ning Keskkomitee plenumite

Vytautas Petkevičius. MINU LEEDUMAA.

Leedu kirjaniku Vytautas Petkevičius (sünd. 1930) on avaldanud mitmeid romaane, jutustusi, novellikogusid, lasteraamatuid. Oma loominguga eest pälvib 1970. a. Leedu NSV riikliku preemia. Eesti keeles on ilmunud jutustus «Tammeteru seiklused Sõgedate maal» (1968) ja romaan «Leivast, armastusest ja vintpüssist» (1978, sarjas «Ajast aega»). Sarja «Rännuraamat» kuuluv «Minu Leedumaa» sisaldab olukirjeldusi loodusest, ajaloo, revolutsioonilisest minevikust ja tänasest päevast. Autor tutvustab inimesi eri elualadelt, töölisi, kolhoosisimehi, teadlasi, kirjanikke ja kunstnikke. Illustreeritud kunstiteoste reprodutsioonidega. Leedu keelest tõlkinud Tiina Juodkienė, kujundanud Rudolf Pangsepp. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 10 000 eks. 240 lk. Hind 75 kop.

kujundanud Rudolf Pangsepp. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 10 000 eks. 240 lk. Hind 75 kop.

Mart Humal. HEINO ELLERI HARMOONIAST.

Monograafia Eesti NSV ühe silmapaistvama helilooja, eesti muusikakultuuri rajaja, NSV Liidu rahvakunstniku Heino Elleri (1887—1970) loomingust. Kunstiteaduste kandidaat Mart Humal annab helilooja kogu loomingu taustal põhjaliku ülevaate H. Elleri harmooniast ja selle omavärsast. Väljaanne on illustreeritud noodinäidetega. Resümee vene ja saksa keeles. Kujundanud Anneli Aarma. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 1000 eks. 160 lk. Hind 70 kop.

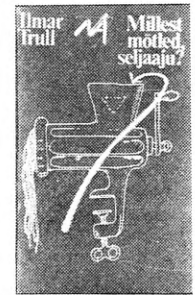
Ilmar Trull. MILLEST MÕTLED, SELJAAJU?

Perioodika kaudu lugejale tuntud noore autori (sünd. 1957) esikogu kõneleb nii groteski kui ka lüürika vahendite abil inimlikkusest, teatatest ja vaimuerksusest.

Igerikust isalust põikpäised pojad on pagunud üksindusel hammas verel tere tere tere

kodutute kodulinnas tüüred on tüdimust kogunud kahest kodutust saab pere tere tere tere

rohkem vendlust vennad-velled vähem õelust helad õed laevad SOSistavad merel tere tere tere

AGA OLGU SUL SADA SÕPRA... Nõukogude kirjanikest lastele.

Nooremale koolileale mõeldud kogumikus on toodud 27 proosa- ja luulelugu peaaegu kõiki liiduvabariike esindavate kirjanike loomingu

Kujundanud A. Tali. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 4000 eks. 48 lk. Hind 20 kop.

gust. Tõlkinud Andres Jaaksoo, kujundanud Andres Tali. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 15 000 eks. 152 lk. Hind 45 kop.

Riho Lahi. VÄRDI.

Jutukogu külasepa Antsu viienda poja Värdi lapse- ja noorukiea elujuhtumustest koosneb tsüklist «Pisipoisipõlv», «Rüblukupõlv», «Karijapoispõlv», «Koolipoispõlv» ja «Tööpoispõlv». Paraja humoriga kirjanduslood annavad ilmeka pildi sajandi esimese poole eluolust. Keskmisele koolileale. Teine trükk. Kujundanud Asta Vender. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 20 000 eks. 224 lk. Hind 60 kop.

«MEIE REPERTUAAR» nr. 4.

Dramaturgia lehekülgedel on antud S. Gansovski kirjutatud sõjapäevade draama ühes vaatuses «Pealõõgi suunas» ja Märt Pernitsa ühevaatuseline näidend «Asjade paigutus kitsas ruumis». Muusikaveergudel on segakooridele toodud P. Tamulünase «Laul Leninist» ja B. Bõkovi «Ei viind koju sõdurit tee», vokaal-instrumentaalansambli A. Novikovi «Lenin on meiega» ja G. Movsesjani «Algus»,

A. Pahmutova «Nii kaunis nagu noorus oled sa» ja J. Pitiškini «Ja punetab pihlaku», naisansambli A. Hauksi «Kalurineu serenaad» (A. Haug). Lõpuks M. Salumi laul «Peegel, peegel» (M. Helme). Tekstid tõlkinud H. Karmo, E. Alt, P. Selis. Koostanud U. Ots. Kirjastus «Valgus». Trükitud 20 000 eks. 100 lk. Hind 20 kop.

«LOOMING» nr. 6.

Juuninumbri alustab ilmutist Mihkel Muti romaan «Keerukuju». Proosaletkõlgedel loeme veel ajakirja 1983. a. novellivõistlusel III auhinna pälvinud novelli «Patsient nr. 4532» Rein Põdralt, Mario Kivistiku juttu «Helena tagasitulek» ning Aira Kaalu meenutusi «Olikooli seinte vahel ja väljaspool seinu». Luules ülevaate seekord oma sõna Paul-Eerik Rummo. Ave Alavainu ja

Madli Morell. Uuskreeka kirjanduse suurkuju Konstantinos Kavafis (1863—1933) luulet on tõlkinud Mati Sirkel. Endel Nirk on oma artiklis vaatluse alla võtnud Fr. Tuglase lühiromaani «Felix Ormusson» («Valepassiga suvitaja päevaraamat»), kriitiku rolli peatub «Mõtet ja märkmete» veergudel Toomas Haug («Väike, aga suur»). Arvustuste osas antakse hinnang Ants Saare romaanile «Selgus saabus enne sõda» (rets. Lembit Rimmelgas ja Maimu Berg) Ringvaates teeb P. Olesk luttu Kirjandusmuuseumi viiendast kevadsessioonist T. Tasa and ülevaate 1983. a. tõlkekirjanduse arutelust kirjanik Leonid Zaitzevi muublist märtsis I. Rammelaas soome eestlasi O. A. F. Lõnnbohmist kirjutab A. Heinastu Oxfordi ülikooli õppetöös R. Dawkinsi raamatut «Isakas» (rets. T. Kändler. 134 lk. Hind 70 kop.

NLKP KESKKOMITEE PLEENUMI MATERIALE. 10. aprillil 1984. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 13 000 eks. 24 lk. Hind 10 kop.

V. Диллемяэ. ТАМ, ГДЕ МАССЫ. Очерк о жизни и деятельности Отто Растаса. Ülevaade Eesti revolutsioonilise tegelase Otto Rästase (1890—1938) elust ja tegevusest. Illustreeritud fotodega. Kaane kujundanud T. Aru. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 1000 eks. 88 lk. Hind 25 kop.

Ants Luukas. MAJANDI PARTEIGRUPID. Brošüüris käsitleb autor, EKP Rapla Rajoonikomitee esimene sekretär, parteigruppide moodustamise, nende töö, juhtimise ja kontrollimise probleeme ja Sarjast «Partisekretäri raamatukogu». Kaane kujundanud H. Polberg. Fotod: J. Nikker. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 1500 eks. 76 lk. Hind 15 kop. Sama. Vene keeles. Trükitud 500 eks.

Справочник праздника песни и танца студентов прибалтийских республик «ГАУ-ДЕАМУС». 6—8 июля 1984 года.

Brošüür tutvustab sõnas ja pildis täna algava Balti liiduvabariikide laulu- ja tantsupeo «Gaudeamus» kollektiivi ja juhte, siin heidetakse pilk eelmistele pidudele jne. Koostanud Valdur Talts, kunstiliselt kujundanud Aarne Mesi-kapp. Eesti NSV Kõrg- ja Keskerihariduse Ministriüri väljaanne. Trükitud 12 000 eks. 80 lk. Hind 60 kop.

Herbert Metsa. TOOTMISE ARENGU NÕUDISPROBLEEMID. Brošüüris tutvustab majdr. H. Metsa lähemalt tootmise intensiivarengu põhisuundi, analüüsib tööjõubilansi tasakaalu ja tööjõu efektiivsuse kasutamise, tasakaalustamata ja defitsiitide, samuti teaduse ja tehnika saavutuste kiireima juurutamise ning teisi tootmise arengu nõudisprobleeme. Kaas: A. Kangur. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 2000 eks. 112 lk. Hind 45 kop.

Э. И. Роувт. ОБУЧЕНИЕ РЕЧЕВОМУ ОБЩЕНИЮ (теоретические основы). E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi väljaanne. Monograafia on trükitud 500 eks. 132 lk. Hind 95 kop.

Endel Tori. ALLIKU SOVHOOSIS. Kuidas luua teatelist kollektiivi. Brošüür sarjast «Õpime meistritelt». Paide rajooni Alliku sovhoosi direktori, Eesti NSV teenelise põllumajandustöötaja kirjapaneku on kirjanduslikult tõeldelud Tõnu Vare, kaane kujundanud Aado Orupõld. Fotod: Väino Raskasov. Kirjastus «Valgus». Trükitud 3000 eks. 46 lk. Hind 20 kop.

«NÕUKOGUDE KOOL» nr. 6. Avaldab 16 artiklit, nende seas A. Jakobsoni nim. I. Keskkooli õpetaja Väike Keskküla «Õpilaste kirjahuvid». Koolimuusika veergudel kõneleb Maimo Kalmet teemal «Koorikoolist Tartus», teemal «Emotsionaalse kasvataes vaatevinklist» võtab sõna Viljandi 5. keskkooli muusikaõpetaja Sirje Rätsep. 56 lk. Hind 30 kop.

«FOUSIKA. MATEMAATIKA» nr. 2. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised. Sisaldab paarkümmend kirjutist eesti- ja ingliskeelsete resümeelega. 124 lk. Hind 1 rbl.

TALLINNA TRANSPORDI TEATMIK 1984. Teatmik annab lühiforformatsiooni linna ühissõidukite, linnaahililindide busside, maalinibuside, rongide ning lennukite sõiduplaanidest. Koostanud U. Ots. Kirjastus «Valgus». Trükitud 20 000 eks. 100 lk. Hind 20 kop. Sama. Vene keeles. Trükitud 10 000 eks.

FOUSIKA 1981. Brošüüris on toodud andmed olulisematest sündmustest füüsika arengus meie vabariigis 1981. a. Koostanud R. Männik ja I. Ots. Eesti NSV TA Füüsika Instituudi väljaanne. Trükitud 400 eks. 64 lk. Hind 45 kop.

KÜSIMUSED: KUIDAS HINDATE EESTI HUUMORI PRAEGUST TASET? MIDA PEAB TEGEMA PAREMINI?

(Eelmine vastus «Sirbis ja Vasaras» nr. 26)

PRIIT PÄRN:

Kuivõrd eesti sõnalist huumorit pole viimasel ajal eriti jälginud, avaldan arvamust vaid joonistatud huumori kohta. Nimetagem seda joonistatud huumorit karikatuuriks, kuigi termin on väga ebamäärane veninud.

Eesti karikatuuri tasemele ühese hinnangu andmisega on raskusi — tegemist oleks nagu kahe tasemega. Üks neist on reaalne — see, mida näeme «Pikris», «Sirbis», «Edasis» ja veel mõnes väljaandes, ja teine on n.-ö. oletatav, ettekujutatav. Viimane tase muutuks nähtavaks siis, kui trükistes hakkaksid domineerima kohalikud tipp-pilapiltnikud (viimane nimi vihjab, et siis oleks tegemist tipp-tasemega — vähemalt kohalikuga).

Miks nad siis ei domineeri? Selles ongi küsimus. Kes nad on? Ei hakka nimesid nimetama, kuid arvan, et Eestis on hetkel kümnekond karikaturisti, kes annavad välja hea professionaali mõõdu. Kui tahta muljet jätta, võiks öelda ka — rahvusvahelise taseme. Neil on isikupärane joon ja mõttelaad, nad on võimelised teravmeelsusi välja mõtlema, neil on kujundlik mõtlemine, nad peavad (või pidasid või on valmis pidama) end karikaturistideks. Teatud määral kinnitab taset ka edu rahvusvahelistel konkursidel ja näitustel, kuigi saavutatud kohtadesse ei maksa ülemäära tõsiselt suhtuda — pole ju naljal kindlat ühikut mõõtmiseks-kaalumiseks. Žüriid on aga nii, nagu nad on, — ühele ei meeldi ema, teisele tütar.

Suur osa mainitustest tegid enda-

KÜMMET AASTAT HILJEM

le nime 1970. aastate alguses-keskel (seda aega võib ühtlasi pidada põhimõtteliselt uue karikatuuri võidukäiguks Eestis). 1975.—1976. a. paiku olid ehk eesti karikatuuri parimad aastad — karikatuuri ümber oli elu ja huvi, oli tunda tervet konkurentsi ja pinget, eesti karikatuur ja karikaturistid tegid nime ka väljaspool Eestit. «Pikker» oli sel ajal oma pildimaterjalilt tõsiselt võetav ajakiri, Moskva-Leningradi noorema põlve karikaturistid tellisid «Sirpi ja Vasarat», olid isiklikud kontaktid nii Nõukogude Liidu kui ka sotsialismaade kolleegidega, aktiivselt osaleti näitustes üle kogu maailma jne. Hulgaliselt hakkas ilmuma uusi nimesid.

Kuid juba hakkaski lainehari lange-ma — debütandid jäidki debütantideks, tipud pühendusid muudele aladele, trükipildis pääses domineerima tükitööna tehtav satiir. Praegu on asi nii kaugel, et tulemas võib olla vist ainult uus tõus.

Milles asi? Ühelt poolt ehk ka teatud stiili ammendumine. Teisalt siiski vist mittemõistvad ja peiglikud suhtumised. Nali on juba oma olemuselt vähemalt kahemõtteline ja seda kardetakse — ühemõttelisuse puhul on ju lihtsam vastust anda.

Mida siis teha, et veelgi parendada? Kõigepealt peaks jõudma nii kaugele, et huumorikogumike ilmumine oleks niisama igapäevane asi kui mis tahes muu raamatu ilmumine — näiteks luulekogu vms. Karikaturisti kohast ja osast ühiskonnas ning kunstis on nii palju ja tulutult räägitud, et pole mõtet seda korrata — midagi sellest ei muutu. Vaja on tegusid. Kuivõrd üldse on meil joonistatud huumori mõistmisega raskusi, siis omalt poolt

olen asja edendamiseks püüdnud viimasel ajal teha naljapilte lastele, et neid maast-madalast visuaalse huumoriga harjutada (üksvahe oligi «Täheke» päris hea huumoriajakiri). Kui asi edeneb nagu plaanitud, on kasu kahekordne — lisaks uuele karikaturistide põlvkonnale võrsub ehk ka plejaad naljalembesemaid otsustajaid, kes naljameestele rohelise tee annavad.

OLEV REMSU:

Lugesin läbi omal ajal (mai, 1974) Toomas Kalli tehtud «Sirbi ja Vasara» huumoridiskussioonis öeldu — olen asjatult kuri olnud meie toimetuste ja pilameistriväe peale, olen püüelnud mingi elitaarse huumori poole, ja seda suuretiraažilistes väljaannetes. Tunnistan, et tollal mind kritiseerinul ei puudu õigustki. Ent olen seal pidanud ka Uno Lahe «Paroodi-koodi-oodiaid» parimaks algupärandaljaraamatuks ning sellele nagu ihalusele tsirkuse ja klounaadi järele kirjutaksin tänagi — kümne aasta minnes — alla.

Nüüd olen vahetust naljasepitsemisest ja naljalehekülgede toimetamisest (oi kui ootamatute takistustega töö!) kõrvale jäänud, aga eemaltvaataja pilk ei pruugi olla tõntsime.

Läinud kümnendi ilusamateks tegudeks avaliku nalja vallas pean Eino Baskini teatri asutamist ja vormisolekut ning Priit Pärna animatsioonifilme «... ja teeb trükke», «Harjutusi iseseisvaks eluks» ja «Kolmnurk». Jät-kuvvalt heal tasemel esinevad eesti proosa (eriti Unt ja Mut) ning Eesti

Raadio. Ent pjedestaalile tõstetute hul-gast on 100 protsenti meie oma ainult proosa ja Pärn, nii «Vanalinna Stuu-dio» kui ka «Meelejahutaja» kasuta-vad ehk liigagi palju tõlkematerjali; viimane üritab neid küll taotise mu-gandamisega eestipärastada, kuid sellel on lisamaiku. On originaalloomingu ressursid kuival, laiendatagu tõlkegeograafiat. Mida uut on kuulda või lu-geda prantsuse, saksa, inglise, hispaania, läti jne. huumorist? Ja ka näha — pean silmas karikatuure — on olnud vähe. Kahel nimetatul — «Vanalinna Stuudio» ja Eesti Raadiol — on olnud veel organisaatorlikke andeid, mees-kondade kokkusaamine pole lihtne, lootkem, et need koost ei lagune.

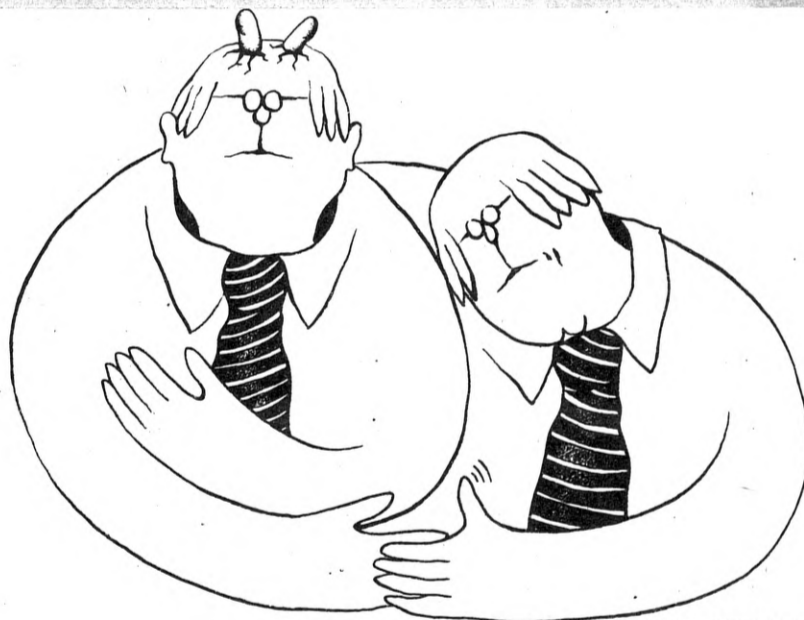
Ülaltoodud kiidusõnadest aimuvad kaotusedki. Nimelt on osa meie hu-mori kandvamatest jõududest (Pärn, Valk, Aimala, Käll, Valter jt.) vähem hoolinud koostööst ajalehtede-ajakirja-dega, see on põhjustanud trükitavate naljarubriikide allakäigu. Pööret ootan end siin-seal juba näidanud nooremalt põlvkonnalt, tehkem talle selle missioo-ni täitmiseks ruumi!

Alustasin leebelt ja isegi tuharaputa-misega, kuid ärge olgu olemata viha-semadki sõnad. Ilumist jätkavad vai-mult ja sisult hõredad, karakteriteks kujunemata standardtegelastega lohe-maod, mis rikuvad lugejate maitset; Filharmoonia pakutud naljanumbrel on kirbet haltuuralõhna, mõned neist on lausa inetud, parodiaid on kasuta-tud väiklaseks isiklikuks kättemak-suks; on karikaturiste, kes ei oska joo-nistada; keegi kuskil ikkab ikkagi kam-mitseda lõppi jne., pole kartagi, et kõik lüngad on kümne huumoriaasta vältel kenasti likvideeritud.

Väga meeldis mulle Ago-Endrik Kerge lavastatud pika nimega telefilm Enn Vetemaa «Püha Susanna» ainetel, usun, et see on meie viimase aja parim ja sotsiaalselt tuumakaim naljasaavu-tus, mis sest, et jämegroteskses laadis lahendatud. Või just selle tõttu — ka nn. pullil on oma koht, võiks olla täht-samgi.

HILLAR METS

DMITRI MOSKIN

ANNOTATSIOON

ARTUR ALLIKSAAR. «VÄIKE LUULERAAMAT.» TLN., 1984

- Lk. 9 Ses sätendavas ulmabakhanaalis, kus
- 161 ulmadest rase on sinu leek — ihu õis,
- 22 valmib viljasid me ulmadepuus, mille
- 24 elujõud on ulmamahtumine, ehkki
- 33 ulmatransporditööriid liigarenenud lülid lähevad remon-ti, mis
- 11 on ulma ohtlikem marsruut, sest
- 10 mööduv ulm on
- 127 ulmkollane tolm, aga
- 112 ulmade taga uitab uinumine —
- 14 täis meie ulmade laipu, kes
- 135 oma ustavate ulmade nimel
- 120 uppused ulmade tulvas, ja
- 100 seepärast ei usu ma ulmi, kuid
- 100 tean, et ulmad minusse uskuda isuvad.

TOIMETAJA I. RATTUS
TOIMETUSE KOLLEGIUM: E. ANUPÖLD
 (toimetaja asetäitja), V. HERKEL, J. KANGI-LASKI, K. KIISK, M. MIKIVER, I. MOSS, L. REMMELGAS, J. RÄÄTS, A. TAMM, I. TORN, P. UUSMAN, D. VAARANDI.

«СИРП Я ВАСАР»
 («Серп и молот»)
 Индекс 69786

Toimetuse aadress: 200 001 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 309. Telefonid: toimetaja — 44 14 16, toime-taja asetäitja — 60 19 24, vastutav sekretär — 60 19 03, publitsistika- ja kultuuritöö osakond ning kunstiosakond — 60 19 05, kirjandusosakond — 60 18 83, muusikaosakond — 60 18 22, teatriosakond — 60 12 46. «Sirp ja Vasar» ilmub kolm korda nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 1 rubla ja 29 kop. Üksiknumbri hind 10 kop. Vajandaja kirjastus «Periodika», Tallinn, Pärnu mnt. 8.
 «Сирп я вазар» («Серп и молот») орган Министерства культуры и творческих союзов Эстонской ССР. Издательство «Периодика». Таллин, Пярнуское шоссе, 8.
 ЕКР Keskkomitee Kirjastuse trükikoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.
 MB-05325 Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 74 000. Tell. nr. 2495